

ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ
ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข
THE ANALYTICAL STUDY OF AJAHN PORN RATTANASUWAN'S ROLE
TO STRENGTHENING SOCIAL PEACE

นายสุดตา ประทุมมาศ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ
ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

นายสุดตา ประทุมมาศ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

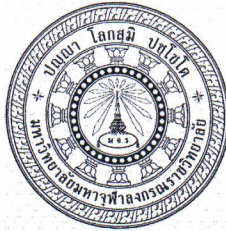
The Analytical Study The of Ajahn Porn Rattanasuwan's Role
to Strengthening Social Peace

Mr. Sudta Pratummas

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Peace Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติ
สุข” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

ประธานกรรมการ
(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

กรรมการ
(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

กรรมการ
(ดร.อุทัย สติมัน)

กรรมการ
(ดร.พูนสุข มาศรีงสรรค์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ประธานกรรมการ
ดร.อุทัย สติมัน กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

นายสุตตา ประทุมมาศ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ
ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

ผู้วิจัย : นายสุตตา ประทุมมาศ

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาสันติศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร., พธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด.

(พระพุทธรศาสนา)

: ดร.อุทัย สติมัน, พธ.บ., บธ.ม., พธ.ด. (พระพุทธรศาสนา)

วันเสร็จสำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและผลงานการพัฒนาสังคมของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ และ ๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ควบคู่กับการลงภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-Interview) ผลการวิจัยพบว่า

แนวคิดทฤษฎีในการเสริมสร้างสังคมสันติสุข คือ วิธีการและกระบวนการที่ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างทรัพยากร และความต้องการทางสวัสดิภาพทางสังคม เป็นการจัดระเบียบหรือสร้างชุมชน สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยอำนาจความรู้ และกลไกภายในชุมชน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

บทบาทการเสริมสร้างสังคมที่โดดเด่นของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ คือ การก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ และความรักในธรรมชาติ การนำธรรมชาติมาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตและจิตวิญญาณ อันจะสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจสำหรับผู้สนใจศึกษาและปฏิบัติธรรม

จากการวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข พบว่า บทบาทที่สำคัญต่อการสร้างสังคมสันติสุขที่โดดเด่น คือ ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการดำเนินชีวิต ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และ ด้านการเผยแพร่ เป็นต้น

Thesis Title : The Analytical Study of Ajahn Porn Rattanasuwan's Role to Strengthening Social Peace

Researcher : Mr.Sudta Pratummas

Degree : Master of Arts (Peace Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Assoc. Prof. Dr. Phramaha Hansa Dhammahaso Pali XI., B.A., M.A., Ph.D. (Buddhist Studies)

: Dr. Uthai Satiman, Pali VII, Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Completion : 31 march 2015

Abstract

This thesis is of 3 objectives, i.e (1) to study the concepts and theories to strengthening social peace; 2) to study the role and contributions of social development by Porn Ratanasuwan; and 3) The Analytical Study of Porn Rattanasuwan's Role to Strengthening Social Peace. This research is a Documentary Research in conjunction with outreach by in-depth interviews (In-Depth-Interview) research.

From the study, it is found that theoretical concepts in order to strengthen the social peace is the way, and the process that is causing a balance between resources and demand for social welfare is to organize or create communities. Be able to control and handle the problem yourself. By relying on the power of knowledge and the mechanisms within the community on the basis of the learning process. Create your own wisdom in various aspects including economy, management the culture and the environment.

The role to strengthen society outstanding Porn Ratanasuwan is a founder of the religious Development Center 'Camp son' which reflects leadership with vision and love for nature. Apply a natural source of learning for life, and the spirit will be instrumental in the development of mind for those who are interested in meditation and study.

From the Analytical Study of Porn Rattanasuwan's Role to Strengthening Social Peace was found to play an important role towards the creation of the peace of society, education is a prominent aspect of the economic and social development, lifestyle, environment and development aspects of spread, etc.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ได้รับความเมตตา จากบุคคลสำคัญต่างๆ ผู้ที่เกี่ยวข้องหลายท่าน ได้ให้คำแนะนำ หลักการ แนวทาง รูปแบบ ในการศึกษาค้นคว้า พร้อมทั้งกระตุ้นเตือนใจให้ผู้วิจัยเกิดกำลังใจและความพากเพียรพยายาม จนสำเร็จได้ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบนมัสการ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เมตตาอนุมัติทุนการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา รุ่นที่ ๑ ให้กับผู้วิจัย นายสุดตา ประทุมมาศ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน (มจร) ตำแหน่ง นักจัดการงานทั่วไป ของมหาวิทยาลัยแห่งนี้

ผู้วิจัยขอกราบนมัสการและขอขอบพระคุณพระอาจารย์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ผู้เป็นประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้อำนวยการโครงการหลักสูตร ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสันติศึกษา และดร.อุทัย สติมั่น อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้เมตตาให้คำปรึกษาตรวจสอบ ชี้แนะและแก้ไข ในการทำวิทยานิพนธ์นี้ ด้วยดีเสมอมา

ผู้วิจัยขอกราบนมัสการ และขอขอบพระคุณ พระครูปลัดสุวัฒนบัณฑิตคุณ (วัลลพ โกวิโล) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส ผู้อำนวยการสำนักงานพระสอนศีลธรรม มจร พระปลัดสมชาย ปโยโค, พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร., ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์ และพระมหาวุฒิเมธส์ วุฑฒิเมโธ ที่ได้แนะนำในด้านการวางแผนการทำงานวิจัย แนะนำการคิดในการศึกษาวิจัยให้เป็นระบบระเบียบมากขึ้น พร้อมทั้งได้ให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกในขั้นตอนต่างๆ ของการทำงานวิจัยด้วยดีเสมอมา

ผู้วิจัยขอกราบนมัสการและขอขอบพระคุณ พระอาจารย์ พระนิคม ขมจิตโต (สายสะอาด) หัวหน้าฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน (มจร) ประธานสงฆ์ อาจารย์ ดร.ศรีเพ็ญ จิตฺตหะศรี เป็นที่ปรึกษาอธิการบดี (มจร) อาจารย์ ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์ เป็นอาจารย์สอนพิเศษ คณะครุศาสตร์ (มจร) ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ เป็นอาจารย์สอนพิเศษ (มจร) ข้าราชการบำนาญ อาจารย์ ดร.พูนสุข มาศรีงสรรค์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์พระไพศาล วิสุทธิสารโร ผู้ช่วยเบื้องต้น ให้คำแนะนำการพิมพ์และอื่นๆ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณที่ได้รับความอนุเคราะห์ และการอนุมัติลาศึกษาตามขั้นตอนของข้าพเจ้าต่อมหาวิทยาลัย ตลอดจนดำเนินงานจัดทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระครูวินัยธรสุกรี สุจิตโต ผู้อำนวยการสำนักงานสภามหาวิทยาลัย มจร.ได้ให้ความสะดวกด้านที่พักอาศัยในช่วงเวลาที่ข้าพเจ้าทำวิทยานิพนธ์ศึกษาที่

มหาวิทยาลัยแห่งนี้ ตลอดทั้งผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ พระมหาเมธา จันทสาโร ดร.ที่เคารพอย่างสูงให้ความเมตตา และกำลังใจต่อข้าพเจ้าเสมอมา

ผู้วิจัยขอกราบนมัสการและขอกราบขอบพระคุณ ท่านประธานกรรมการสอบ คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะรวมทั้งความรู้ที่เป็นประโยชน์ และกรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ มารดา-บิดา, คุณครูอุปัชฌาย์-อาจารย์ทั้งหลายทุกๆ ท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ ด้วยความรู้ใดๆ นี้ที่เกิดจากการศึกษาเรียนรู้จนเป็นวิทยานิพนธ์ขอบูชาพระรัตนตรัย ที่น้อมนำแสงสว่างมาสู่เวไนยสัตว์ มวลมนุษย์พบทางหลุดพ้นตลอดไปเทอญ

ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนๆ นิสิตสันติศึกษา รุ่นที่ ๑ ทุกรูป/คน และเพื่อนรุ่นน้อง ที่คอยให้กำลังใจ เกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นกัลยาณมิตรที่ดี ตลอดมา

สุดท้ายที่สุด ผู้วิจัย ขอขอบคุณครอบครัวที่ให้ความรัก ความเข้าใจ และสนับสนุนการศึกษาของผู้วิจัยมาโดยตลอด

นายสุดตา ประทุมมาศ

๓๑ มีนาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค-ง
สารบัญ	จ-ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างสังคมสันติสุข	๑๑
๒.๑ แนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุข	๑๑
๒.๑.๑ ความหมายของการเสริมสร้างสังคมกับการพัฒนาสังคม	๑๑
๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและการเสริมสร้างสังคมสันติสุข	๑๓
๒.๑.๓ ลักษณะของสังคมสันติสุข	๑๕
๒.๑.๔ องค์ประกอบของสังคมสันติสุข	๑๗
๒.๑.๕ จุดมุ่งหมายของการเสริมสร้างสังคมสันติสุข	๑๘
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างสังคม	๑๙
๒.๒.๑ ขอบเขตการเสริมสร้างสังคมสันติสุข	๒๑

๒.๓ แนวคิดการเสริมสร้างสันติสุขในมุมมองพระพุทธศาสนา	๒๕
๒.๔ สรุป	๓๓
บทที่ ๓ บทบาทและผลงานในการพัฒนาสังคมของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ	๓๕
๓.๑ ประวัติอาจารย์พร รัตนสุวรรณ	๓๕
๓.๒ บทบาทการก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน	๓๘
๓.๓ บทบาทของอาจารย์พร ต่อการพัฒนาสังคม	๔๕
๓.๔ สรุป	๕๗
บทที่ ๔ วิเคราะห์บทบาท ความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข	
๔.๑ แนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ	๕๘
๔.๒ บทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ	๖๒
๔.๓ บทสรุป	๗๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๗
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๒
บรรณานุกรม	๘๓
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๘๙
ภาคผนวก ข. หนังสือขออนุญาตให้นิติสัมพันธ์เก็บข้อมูลวิจัย	๙๕
ภาคผนวก ค. แบบคำถามสัมภาษณ์	๑๐๐
ภาคผนวก ง. ภาพผลงาน อ.พร รัตนสุวรรณ	๑๐๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำอธิบายคำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ใช้การอ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยระบุชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๒๗๖ หน้า ๙๗.

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิ่นณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมมปทปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธัมมบท	(ภาษาไทย)

พระสัตตันตปิฎกฏีกา

ที.ปา.ฏีกา (บาลี)	=	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวคคฏีกา	(ภาษาบาลี)
-------------------	---	----------	--------------	------------

อรรถกถาฏีกาปกรณ์วิเสส

วินย.ฏีกา (บาลี)	=	วินยาลงการฎีกา	(ภาษาบาลี)
------------------	---	----------------	------------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางสังคมยุคบริโภคนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้สังคมมนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งที่เป็นด้านบวก ได้แก่ เทคโนโลยีที่ช่วยทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์สุขสบาย การคมนาคมที่สะดวก และการสื่อสารที่รวดเร็วฉับไว แต่ในขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงนี้ก็ส่งผลด้านลบต่อมนุษย์ ทั้งในเชิงกายภาพ ได้แก่ ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เป็นมลพิษอันเกิดจากการบริโภคเกินของมนุษย์ที่ไร้ขีดจำกัด ปัญหาทางจิตวิญญาณอันเกิดจากความละโมภของมนุษย์ และการไม่ได้เรียนรู้การแสวงหาความสันติสุขภายในจิตใจ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา อันได้แก่ ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบและความเหลื่อมล้ำในสังคม ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาการใช้ความรุนแรงในสังคม ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นความไม่เข้มแข็งทางด้านศีลธรรมของมนุษย์ที่นับวันจะอ่อนแอลงอย่างเห็นได้ชัด

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพและชีวิตของมนุษย์ในการอาศัยอยู่ร่วมกันทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศต่างๆ นั้น ก็กำลังประสบกับวิกฤติการณ์ความขัดแย้งในหลายๆ มิติ เช่น การแย่งชิงผลประโยชน์และความต้องการด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจนไร้ขีดจำกัด ความขัดแย้งด้านพหุวัฒนธรรม ที่มีหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา จนนำไปสู่การตีความหลักการและการปฏิบัติที่แปลกแยกและแตกต่างกัน เนื่องจากยึดความเป็นอัตลักษณ์ การไม่สามารถประนีประนอมอำนาจทางการเมืองและการทหารเพื่อให้ได้มาซึ่งการปกครองในระบบประชาธิปไตย หรือระบอบคอมมิวนิสต์ จนนำไปสู่การสูญเสียทรัพย์สินและชีวิตของมนุษย์ชาติจำนวนมาก และพัฒนาเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยมแบบสุดขั้วจนนำไปสู่การยื้อแย่งและแข่งขันมากกว่าการที่จะแสวงหาแนวทางการแบ่งปันอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม^๑ แม้ว่าสังคมจะได้กำหนดกฎหมายต่างๆ โดยบัญญัติเป็นกฎหมายขึ้นมาเพื่อเป็นการควบคุม ลงโทษ และเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติไม่ให้มนุษย์ละเมิดสิทธิต่อกันซึ่งไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุไม่ได้แก้ที่ต้นเหตุ คือการพัฒนากระบวนทัศน์จิตวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้นซึ่งจะช่วยเสริมสร้างให้สังคมเกิดความสันติสุขได้อย่างแท้จริง

นักวิชาการทางด้านสังคมวิทยาได้นำเสนอไว้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งในกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นต้องมีความก้าวหน้าทาง

^๑ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2554), หน้า 15.

เศรษฐกิจ มีความเป็นธรรม คือ ทุกคนได้รับส่วนแบ่งของการพัฒนา และต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ด้วยจึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนก่อให้เกิดสังคมสันติภาพ และสร้างสังคมสันติสุข ดังนั้น สันติภาพ หรือสันติสุข จึงเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคม การดำเนินการตามโครงการพัฒนาประเทศจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ถ้าไม่มีสันติภาพและเกิดสันติสุขในประเทศนั้น การสร้างสังคมให้เกิดสันติสุขและมีสันติภาพจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา”^๒

สำหรับสันติสุขตามทัศนะของวิชาการสายจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยมใหม่นั้นได้กล่าวว่า ความสุขอันยิ่งใหญ่ เป็นสุขที่ไม่สามารถบอกจุดเริ่มต้นได้ และจุดสิ้นสุดได้ เรียกว่า อมตสุข (Eternal happiness) ภายใต้พื้นฐานการได้รับการตอบสนอง ๖ ประการ ได้แก่ ความต้องการทางธรรมชาติของมนุษย์ ความต้องการความปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ความต้องการความรักและการยอมรับจากบุคคลอื่น ความต้องการเห็นคุณค่าของตนเอง ความต้องการมีอิสรภาพ และความต้องการมีความรักให้กับทุกสรรพสิ่ง เป็นความรักที่ไร้อัตราก หรือความรักอันไร้ขอบเขต (Universal love) อันถือว่าเป็นความสุขในขั้นสูงสุด ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่ง ความสุขในขั้นนี้เป็นความสุขที่เกิดจากความรักความเมตตาอันไร้ขอบเขต เป็นความสุขของพระโพธิ์สัตว์ ผู้ซึ่งพร้อมที่จะกระทำการสิ่งที่ดีและมีประโยชน์โดยไม่มีเงื่อนไขเป็นอมตสุข แต่ความสุขในระดับสังคมสามารถเกิดขึ้นได้ถ้าทุกคนช่วยกันสร้างโดยอาศัยความศรัทธาในศาสนาของตนเป็นหลักการสำคัญในการเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์มีความคิดเป็นอิสระและทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะรักเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลาย สอดคล้องกับนักจิตวิทยามนุษยนิยมรุ่นใหม่ที่ว่า “สรรพสิ่งทั้งหลาย มีสายใยของชีวิตเชื่อมโยงถึงกันหมด และดำรงอยู่ในลักษณะของบูรณาการในระบบองค์รวม โดยที่แต่ละส่วนที่มีอยู่ (place) และมีการแสดงซึ่งอยู่ในขอบเขตของตนเอง(sphere of expression) สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนอยู่ในสายใยแห่งชีวิตสายเดียวกัน โดยที่ชีวิตทุกชีวิตมีความสำคัญ มีคุณค่า และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงขึ้นได้ เมื่อได้ตระหนักรู้และมีโอกาสที่จะพัฒนา”^๓ แนวคิดดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามาก่อนแล้ว

แม้ว่าแนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุขนั้นในจะมีทัศนะที่หลากหลายและวิธีการสร้างสันติสุขแตกต่างกันไปตามทัศนคติความเชื่อทางศาสนา อิทธิพลจากการศึกษาและวิถีการดำเนินชีวิต และประสบการณ์แวดล้อม แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อความศรัทธาทางศาสนานับได้ว่าเป็นแกนหลักสำคัญ เพราะหัวใจคำสอนของศาสนาทุกศาสนาต่างก็มุ่งเน้นให้มนุษย์เข้าถึงความสุขสงบ และมีความรักเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งอิทธิพลคำสอนทางศาสนามีผลต่อการดำเนินชีวิตที่มุ่งให้เกิดสันติภาพหรือสันติสุขภายในจิตใจตนเอง โดยความพยายามแสวงหาที่เหมาะสม สงบ ปลอดภัย เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนเองนับถือ และได้นำหลักคิดวิธีการดังกล่าวมาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสันติสุขในสังคม ดังที่ปรากฏในสังคมไทย ที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา จึงพยายามแสวงหาสถานที่ที่สงบเหมาะสมกับการพัฒนาจิตใจของ

^๒ สุพัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2542), หน้า 102.

^๓ พระทศพล เขมาภริโต, ชีวิตเพื่อสันติสุขและสันติภาพ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.baanjomut.com/library/2552/peace_and_peace/06.html [๓ ม.ค.๒๕๕๘].

ตนเองเพื่อเรียนรู้การสร้างความสุขภายในจิตใจและสร้างสันติสุขให้กับสังคมสำหรับศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน เป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่เหมาะสมกับการสร้างสันติสุขภายใน และมีความเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่สำหรับบ่มเพาะ ชัดเกล้าเสริมสร้างคุณภาพชีวิตดังคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ให้ค้นหาสถานที่ที่เหมาะสมเรียกว่า สัปปายะ แสวงหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติที่เหมาะสม นอกจากนี้ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนยังได้เป็นสถานที่แหล่งการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ศูนย์ฯ แห่งนี้ได้เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ และดำเนินกิจการมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แนวคิดการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนเกิดขึ้นได้ภายใต้การนำของท่าน อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ท่านเป็นผู้ดำริเริ่มความคิดและได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจและทุนทรัพย์เพื่อพัฒนาศูนย์แห่งนี้ เพื่อเป็นสถานศึกษา ค้นคว้า ฝึกอบรมสัมมนา ฝึกสมาธิ และปฏิบัติธรรมสำหรับนิสิต นักศึกษา นักเรียน เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยและประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมการปลูกป่า อนุรักษ์และรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อรวบรวมตำรา คัมภีร์ทางศาสนา ให้เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ทุกเพศ ทุกวัย และเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม^๔ เพราะท่านเห็นว่าสังคมในสมัยที่ท่านอยู่นั้นมีปัญหาความยุ่งยากอันเนื่องมาจากข้าราชการทำการทุจริต เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวง พ่อค้านายทุนคอยถือโอกาสขึ้นราคาสินค้าอย่างไม่เป็นธรรม มีการเอารัดเอาเปรียบประชาชน ความวุ่นวายทางการเมืองการปกครอง ถ้าสามารถกำจัดพวกคอร์รัปชันให้หมดไป บ้านเมืองจะร่มเย็นเป็นสุข^๕ แนวทางการแก้ไขปัญหาในทัศนะของท่านอาจารย์ พร รัตนสุวรรณ คือ การนำหลักคำสอนและวิธีปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ให้คนเหล่านั้นได้ตระหนักเห็นถึงผลการกระทำของตนเอง เรียกว่า รู้จักรกรรมและผลของกรรม เพื่อที่ตนเองเมื่อได้เรียนรู้ในทางที่ถูกต้อง ก็สามารถที่จะ ละ เลิก พฤติกรรมที่ไม่ดีนั้นเสียได้ เท่านั้นสังคมก็เกิดสันติสุขได้อย่างแน่นอน เป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ คือ การพัฒนาระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้นตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ท่านอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ยังได้เขียนงานเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาจากประสบการณ์ที่ท่านได้ปฏิบัติโดยตรง ท่านอาจารย์พร รัตนสุวรรณ จึงนับว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติสุขภายใต้ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาหลักการและวิธีการในบทบาทสำคัญที่มีต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ของ อาจารย์พร รัตนสุวรรณ โดยผ่านทางกระบวนการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า ผลที่ได้จากการศึกษานี้ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธบริษัททั้งหลาย ในการนำมาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่ธรรมในยุคปัจจุบัน และอนาคตต่อไป อันจะส่งผลให้เกิดสันติสุขแก่ตน บุคคลอื่นๆ รวมทั้งสังคมสืบต่อไป

^๔ สมหมาย ดุยอดรัมย์, มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, 2548), หน้า ๔-6.

^๕ คุรยละเอียดใน พร รัตนสุวรรณ, โครงการศูนย์พัฒนาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า๖-๗.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการเสริมสร้างสังคมสันติสุข
- 1.2.2 เพื่อศึกษาบทบาทและผลงานการพัฒนาสังคมของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ

- 1.3.1 เพื่อต้องการทราบแนวคิด และทฤษฎี การสร้างเสริมสันคมสันติสุขว่า เป็นอย่างไร
- 1.3.2 เพื่อต้องการทราบแนวทางการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ว่าเป็นอย่างไร
- 1.3.3 เพื่อต้องการวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ท่านมีทัศนคติ รูปแบบ วิธีการอย่างไร ในการเสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติสุขได้

๑.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบลงภาคสนาม โดยการศึกษาผ่านการบริหารจัดการองค์กรในศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบการค้นคว้าทางเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับท่านอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ทั้งนี้เพื่อเป็นการถอดบทเรียนจากประสบการณ์ ผลงานของท่านอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ในการเสริมสร้างให้สังคมเกิดสันติสุขโดยผ่านกระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้เรียนรู้ฝึกฝนและปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจของตนเอง ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

๑.4.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑.4.๑.๑ ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของนักวิชาการทั่วไป และในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.4.1.2 ศึกษาบทบาทและผลงานในการพัฒนาสังคม ของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ผ่านการศึกษาจากศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

๑.4.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.4.๒.๑ กลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นประชากรที่ใช้ในการศึกษาจึงได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเป็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการทำงานของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ในการก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนทั้งในอดีต และปัจจุบัน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ประกอบด้วยรายชื่อดังต่อไปนี้

(๑) ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์, ผู้ดูแลศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ท่านเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์พร ติดตามใกล้ชิดและได้สืบต่องานของท่านอาจารย์พร มาจนถึงปัจจุบัน

(๒) ดร.ศรีเพ็ญ จัตูหะศรี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิทยุญาณ ท่านเป็นผู้ที่เคยร่วมงานและสืบสานกิจการโรงพิมพ์ที่อาจารย์พร ได้จัดตั้งไว้เพื่อเผยแพร่งานพระพุทธศาสนา มาจนถึงปัจจุบัน

(๓) พระนิคม ขมจิตโต (สายสะอาด), ประธานศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มจร. ท่านเป็นผู้บริหารจัดการกิจกรรมแคมป์สนในปัจจุบัน

(๔) ผศ.รท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, ข้าราชการบำนาญและอาจารย์พิเศษ มจร. ท่านเป็นลูกศิษย์ของท่านอาจารย์พร รัตนสุวรรณ

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยจะศึกษาวิจัยบทบาทสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ภายในศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยจะใช้ระยะเวลา 10 เดือน ในการศึกษา โดยเริ่มจากเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2557 จนถึง กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลกระทำหรือปฏิบัติเมื่อเข้าดำรงตำแหน่งนั้นๆ โดยพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเอง และตามความคาดหวังในตำแหน่งอาชีพที่ครองอยู่ ของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ เช่น “บทบาท” บทบาททางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ บทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม บทบาททางการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และด้านการศึกษา

1.5.๒ การเสริมสร้าง หมายถึง การเกื้อหนุน สนับสนุนให้ดีขึ้น หรือให้การช่วยเหลือ เพื่อพัฒนาในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิม จนได้รับประสบการณ์ที่สมควรได้รับ เช่น การลงทุน และการศึกษาในศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

1.5.๓ สังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ฯลฯ สำหรับระบบสังคมที่รวมถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นนอกเหนือจากมนุษย์อาจใช้คำว่าระบบนิเวศ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่างๆกับสภาพแวดล้อม รวมไปถึงการอยู่ร่วมกันของประชาชนทั้งภายในและภายนอก ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

1.5.๔ สันติสุข หมายถึง สภาวะที่ทนได้ง่ายที่เกิดจากความสงบภายใน คือ การอยู่ร่วมกันแบบสงบ ทุกคนเสียสละทำหน้าที่เต็มความสามารถของตนเองและผู้อื่นอย่างดีที่สุด ของศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

๑.๕.๕ ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน หมายถึง สถานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้า วิจัย ฝึกอบรม การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การให้บริการด้านวิชาการและการอำนวยความสะดวกด้านสถานที่แก่ผู้มาใช้บริการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน เป็นหน่วยงาน

หนึ่งที่อยู่สังกัดส่วนธรรมนิเทศ สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1.6 ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” มีเอกสารและงานวิจัยที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1.6.1 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวในหนังสือรู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล เกี่ยวกับหลักการศึกษากับการสอนในฐานะการพัฒนาคน การพัฒนาในด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เรียกว่า ศีล ด้านเจตจำนง ลงไปถึงคุณสมบัติในจิตใจ ก็เป็น สมาธิ เรื่องคุณงามความดี เรื่องของสมรรถภาพและประสิทธิภาพของจิตใจ เช่น สติ สมาธิ ด้านปัญญา ความรู้ความเข้าใจ การรู้จักมองสิ่งตามที่เป็นและความสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบสาวหาเหตุผลปัจจัยอะไรต่าง ๆ ศีล สมาธิ ปัญญา ต้องสืบเนื่องกันมา คือในขณะที่เรามีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เราก็มีเจตจำนงต่อสิ่งนั้น มีท่าทีความตั้งใจมั่นอย่างใจอย่างหนึ่ง พร้อมกันนั้นเราก็ทำได้ในขอบเขตของความรู้ และเราต้องเรียนรู้มีตลอดเวลา แล้วในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น เราก็จะพัฒนาได้ สภาพจิตของเราเปลี่ยนแปลงไป การมีพฤติกรรมสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมก็จะเปลี่ยนจะพัฒนาไปด้วย การมีพฤติกรรมสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมก็จะเปลี่ยนจะพัฒนาไปด้วยฉะนั้น จึงมี 3 อย่าง แต่พอวัดผลท่านแยกเป็น 4 คือ แยกเป็น ภาวนา 4 คือ 1) กายภาวนา การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพหรือทางวัตถุ 2) ศีลภาวนา การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้านเพื่อนมนุษย์รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายอื่นด้วย 3) จิตภาวนา การพัฒนาด้านจิตใจ ที่อาศัยสมาธิเป็นแกนในการฝึก และมีบทบาทออกมาทางเจตจำนง 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาทางด้านปัญญา ความรู้ความเข้าใจ คิดได้ หยั่งเห็น^๖

1.6.2 วิพงษ์ชัย ร้องขันแก้ว ได้กล่าวไว้ในหนังสือ การจัดการค่ายพักแรมซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดทำรูปแบบ ศูนย์อบรมให้ได้มาตรฐานเอื้อต่อประโยชน์ 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านร่างกาย ค่ายพักแรมทั่วไปจะมีการจัดกิจกรรม เช่น การออกกำลังกาย การแข่งกีฬาพื้นบ้าน กิจกรรมเดินทางไกล กิจกรรมเหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้มีสุขภาพที่แข็งแรงนอกจากนี้ค่ายพักแรมยังมีการจัดตารางการปฏิบัติสุขนิสัยประจำวัน เช่น การรับประทานอาหารที่ตรงเวลา การตื่นนอนและการเข้านอนที่เป็นเวลา ซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขนิสัยที่ดีและช่วยให้มีร่างกายที่แข็งแรง

2) ด้านอารมณ์ ค่ายพักแรมสามารถพัฒนาการด้านอารมณ์ผู้เข้าร่วมได้ เพราะบรรยากาศที่เป็นกันเอง ความรัก ความอบอุ่น ความห่วงใย การให้อภัย และมิตรไมตรีที่มีให้กันในค่ายพักแรม นอกจากนี้หลายกิจกรรมในค่ายพักแรมยังสร้างความบันเทิง ความผ่อนคลายความสุข และความสนุกสนานให้กับผู้เข้าร่วม เช่น กิจกรรมเกมนันทนาการ กิจกรรมการแสดงกิจกรรมรื่นเริง เป็นต้น

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล (กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาวัดกรรมกรจัดการศึกษา, 2548), หน้า 136-139.

3) ด้านจิตใจ ค่ายพักแรมไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานใดล้วนแต่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางจิตใจ เช่น กิจกรรมทางศาสนา เกมนันทนาการเพื่อพัฒนาจิตใจ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เป็นต้น ยิ่งเป็นค่ายคุณธรรมและจริยธรรมแล้วกิจกรรมทั้งหมดจะมุ่งเน้นไปที่พัฒนาด้านจิตใจผู้เข้าร่วม

4) ด้านสังคม ค่ายพักแรมเป็นกิจกรรมที่นำคนมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะนอกสถานที่ เป็นแบบจำลองของสังคม ผู้เข้าร่วมต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พบปะกันตลอดเวลา ทำกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมต่าง ๆ ในค่ายจะเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม เช่น กิจกรรมระดมความคิด (Brain Storming) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยพัฒนาความสามารถทางด้านสังคมของผู้เข้าร่วมให้มีเพิ่มมากยิ่งขึ้น

5) ด้านสติปัญญา ค่ายพักแรมโดยทั่วไปจะมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาด้านสติปัญญาโดยตรง เช่น การบรรยาย การอบรม และการพัฒนาสติปัญญา โดยใช้กิจกรรมเป็น เมื่อนอกจากการนี้การใช้ชีวิตร่วมกันในค่ายพักแรมต้องมีเรื่องให้คิดและมีปัญหาที่ต้องแก้ไขปัญหาย่อยตลอดเวลา ฉะนั้นผู้เข้าร่วมจะได้ฝึกการใช้สติปัญญา การใช้ความคิดหาเหตุและผลในเรื่องต่าง ๆ เพื่อที่จะสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันภายในค่ายพักแรมได้อย่างมีความสุข^๗

1.6.3 สุกฤษี เทพชาติ ได้ทำการศึกษาวิจัย “การวิเคราะห์แนวคิดทางการสอนของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เพื่อพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา” สรุปจากการค้นคว้าได้ความรู้ว่า การศึกษาในฐานะพัฒนามนุษย์หรือเครื่องมือพัฒนาชีวิต โดยหลักพระพุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์สามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองให้เจริญได้ การฝึกฝนและพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา จะทำให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ คือมีชีวิตที่ดีงามและประเสริฐ การศึกษาเพื่อความเป็นอยู่ด้วยปัญญา การศึกษาที่เกิดขึ้นจะไม่ใช่การศึกษาที่มีเพียงองค์ความรู้ แต่จะเป็นการศึกษาที่จะทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ถูกต้องคือมีปัญญาในการคิดพิจารณาและแก้ไขปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล^๘

1.6.4 พระสมพงษ์ ชุติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์” ผลจากการศึกษาพบว่า การบริหารบุคลากรฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ การบริหารจะบริหารแบบเครือข่ายพี่น้อง ในภาพรวมของการบริหารจึงมีความเหมาะสม โดยอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและบุคลากรที่มีความศรัทธาต่อสถานที่และบุคคลช่วยกันทำงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายของการบริหารฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอาจารย์พร รัตนสุวรรณ (ผู้ก่อตั้ง)

^๗ วิพงษ์ชัย ร้องขันแก้ว, *การจัดการค่ายพักแรม*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทจินดาสาส์นการพิมพ์ จำกัด, 2549), หน้า 57.

^๘ สุกฤษี เทพชาติ, “การวิเคราะห์แนวคิดทางการสอนของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เพื่อพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา” , *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551).

ด้านเงินที่มาของงบประมาณ ด้านอุปกรณ์เครื่องใช้ภายในฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนมากได้รับมาจากแรงศรัทธาของบุคคลที่มีความศรัทธาต่ออาจารย์พร รัตนสุวรรณ และดร.ศรีเพ็ญ จิตฺตฺะศรี จึงทำให้การบริการเป็นไปอย่างราบรื่น ซึ่งมีติดขัดบ้างเล็กน้อยเมื่อขาดคนบริจาค ส่วนงบประมาณของมหาวิทยาลัยนั้นมีไม่มาก

ด้านปัญหาและอุปสรรคด้านการบริหารงานโดยภาพรวมแล้ว ถึงแม้ว่าจะมีความเหมาะสม แต่ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้างเล็กน้อย ได้แก่ การขาดบุคลากรที่มีความชำนาญเฉพาะด้านอย่างจริงจัง ประกอบกับบุคลากรมีน้อย ทำให้คนหนึ่งทำงานหลายอย่าง งานจึงไม่ก้าวหน้า และยังพบอีกว่าการตัดสินใจของผู้บริหารยังไม่เด็ดขาดชัดเจน รวมถึงการจัดบุคลากรที่ยังไม่มีความเหมาะสมและเพียงพอกับงานในบางแผนก ส่วนเรื่องงบประมาณนั้นมหาวิทยาลัยยังเข้ามาสนับสนุนยังไม่เต็มที่ เพราะมหาวิทยาลัยก็ต้องใช้เงินในการสร้างอาคารที่ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีก จึงไม่มีงบประมาณให้มาก ผู้บริหารของฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน จึงต้องอาศัยผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเป็นหลัก^๙

1.6.5 ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์ กล่าวไว้ว่า ประวัติชีวิตและผลงานชาติกาล อาจารย์พร รัตนสุวรรณ เกิดเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2461 ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เป็นบุตรนายบุญนาค และ นางพิน รัตนสุวรรณ เกิดในตระกูลช่างทอง ณ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอดุสิต จังหวัดดุสิต (ปัจจุบันเป็นบุตรคนที่สองในจำนวนพี่น้อง 5 คน ของนายบุญนาคและนางพิน รัตนสุวรรณ)^{๑๐}

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาแนวความคิดพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน โดยเฉพาะของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ซึ่งท่านเป็นผู้แรกที่ริเริ่มก่อตั้งของศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบูรณ์ ทำให้ทราบความเป็นมา ได้ทำเป็นรูปแบบให้คนรุ่นหลังศึกษาได้เห็นรูปแบบที่ควรเอามาปฏิบัติได้อย่างถูกต้องประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ความหมาย บทบาทกิจกรรมที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับผู้มาเข้าร่วมการอบรม การพัฒนาในด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในรูปแบบค่ายคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปเป็นกรอบในวิจัยต่อไป^{๑๑}

^๙ พระสมพงษ์ ชุติศรี. “การบริหารฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร), 2550.

^{๑๐} ผศ. สมหมาย ดุยอธรรมย์, มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๘).

^{๑๑} สุกรี เทพชาติ “การวิเคราะห์แนวคิดทางการสอนของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) เพื่อพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551).

1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research)โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ควบคู่กับการลงภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-Interview) การใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล โดยประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการองค์กรในสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถอธิบายถึงขั้นตอนได้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ และถอดองค์ความรู้จากหลักการ และแนวทางเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติสุข

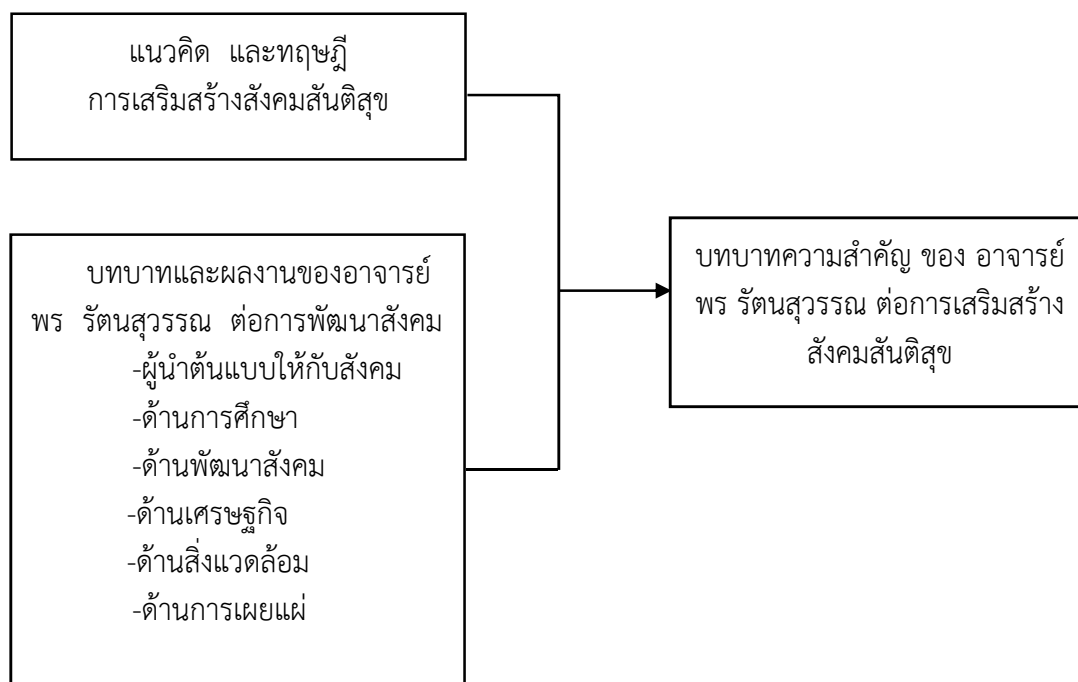
ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ และถอดบทเรียนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ในศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ครอบคลุมทุกด้าน

ขั้นตอนที่ 3 นำหลักการรูปแบบการเสริมสร้างสังคมสันติสุขจากทั้งข้อ 1 และ ข้อ 2 ศึกษาวิเคราะห์บทบาท เปรียบเทียบ ความเหมือน-ความต่าง ข้อดี-ข้อเสีย ปัญหา อุปสรรค โอกาส กำหนดกรอบการวิเคราะห์ และตีความข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดให้เกิดความเข้าใจให้ชัดเจนมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 สร้างเครื่องมือ เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล และลงภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) พระนิคม ขมจิตโต ประธานสงฆ์ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน และใช้แบบสอบถามกับกลุ่มบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ ดร.ศรีเพ็ญ จัตูหะศรี และพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ตลอดทั้งพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่มาใช้ ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

ขั้นตอนที่ 5 สรุป และนำเสนอหลักการ หรือวิธีการ และรูปแบบของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ในการเสริมสร้างสันติสุข ตามข้อมูลที่ศึกษาวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังกล่าว เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจต่อไป

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

๑.9 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

- 1.๙.๑ ทำให้ทราบแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างสังคมสันติสุข
- ๑.๙.2. ทำให้ทราบบทบาท และความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการสร้างสังคมสันติสุข
- ๑.๙.3. ทำให้ทราบแนวคิดและวิธีการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ อันจะเป็นหนทางให้นักพัฒนาสังคมหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถถอดบทเรียนนำมาใช้ในการพัฒนาตนเอง พร้อมๆ กับการเรียนรู้วิธีการที่จะพัฒนาผู้อื่น สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง และสร้างสันติสุขให้กับสังคม

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

บทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามแนวคิดของนักวิชาการทั่วไปและในพระพุทธศาสนา โดยแยกเป็นประเด็น นิยาม ความหมายของสังคมสันติสุข ลักษณะ ชนิด ประเภทของสังคมสันติสุข และองค์ประกอบพร้อมทั้งแนวทางการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

๒.๑.๑ ความหมายของการเสริมสร้างสังคมกับการพัฒนาสังคม

ธรรมชาติของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีศักยภาพที่ไม่เท่ากัน และมีพื้นฐานความคิดและแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกัน ดังนั้นการอยู่ร่วมกันย่อมประสบปัญหาความขัดแย้งซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคม เมื่อคนในสังคมมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคมก็ย่อมมีมากขึ้นเช่นเดียวกัน ดังนั้นการเสริมสร้างสังคมสันติสุขจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีในการเสริมสร้างสังคม เป็นการจัดระเบียบสังคมที่มีกรอบและทิศทาง การเสริมสร้างสังคมสันติสุขถือเป็นการจัดระเบียบชุมชน (Community Organization) อย่างหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาบุคคล กลุ่ม และชุมชน ให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อให้คนในสังคมมีการอยู่ดีกินดี โดยพิจารณาถึงความสมดุลระหว่างทรัพยากร และความต้องการทางสวัสดิภาพทางสังคมซึ่งถือเป็นการเสริมสร้างสังคมสันติสุข การเสริมสร้างสังคมสันติสุขนั้น มีผู้ให้ความหมาย ดังนี้

Authur Dunham อธิบายไว้ว่า “การเสริมสร้างสังคม เป็นกระบวนการของการนำ การเก็บรักษาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้เหมาะสมระหว่างการทางสวัสดิภาพทางสังคมในพื้นที่นั้นๆ หรือในบริการสาขานั้น ๆ” ในขณะที่ เทวี รัชตานนท์ ได้ให้ความหมาย ของการเสริมสร้างสังคมไว้ว่า “การเสริมสร้างสังคม เป็นวิธีการและกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างทรัพยากร และความต้องการทางสวัสดิภาพทางสังคม และความต้องการสวัสดิภาพทางสังคม และสถานะที่เหมาะสม เป็นการจัดระเบียบชุมชน ขึ้นภายในชุมชนนั้น ๆ จนกว่าประชาชนผู้อยู่อาศัยอยู่ มีโอกาสอยู่ร่วมกัน ด้วยความพอใจ ละอยู่อย่างราบรื่น”^๒ ซึ่งเป็นการจัดระเบียบชุมชนหรือการสร้าง

^๑ จงกลณี สุวรรณธรรม, “การจัดระเบียบชุมชน” ในเอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖), หน้า ๖๘.

^๒ เทวี รัชตานนท์, การจัดระเบียบชุมชน, (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๕), หน้า ๓-๕.

ชุมชน คือ วิธีการที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลงในการพัฒนาบุคคล กลุ่ม และชุมชน เพื่อจะได้แก้ไข ปัญหา และ ความต้องการของชุมชนนั้น ๆ^๓

นอกจากนี้ คำว่าการเสริมสร้าง ยังหมายถึงการพัฒนาได้อีกด้วย ดังจะเห็นได้จาก ลักษณะหรือรูปแบบของการพัฒนา ซึ่งมีนัยยะความหมายที่สอดคล้องกับการเสริมสร้าง กล่าวคือ ความหมายของการพัฒนาสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนา ที่ดีงามหรือที่เจริญ) กล่าวได้ว่าเป็นการจูงใจก่อให้เกิดความ เปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพส่วนประกอบ ต่างๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned Community Change)^๔ ซึ่งก็สอดคล้องกับ นิรุติ ไชยกุล ที่ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาสังคมไว้ว่า คือ การ พัฒนาความคิดความสามารถของประชาชนในสังคม เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยเหลือตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับ รัฐบาล การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น^๕ วิทยากร เชียงกุล ได้กล่าวเสริมไว้ว่า การพัฒนา สังคมในความหมายที่กว้าง คือ การพัฒนาสังคม เพราะการพัฒนาที่แท้จริงนั้นจะต้องทำทั้งสังคม และการพัฒนาที่แท้จริงหมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความ สะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การ ได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้าน การศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจในด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเรียกว่าเป็นการพัฒนา คุณธรรมของชีวิต เพื่อที่แสดงให้เห็นว่าการ พัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณสินค้าหรือ เพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจ ความสุข ของประชาชนมากกว่า^๖

กล่าวได้ว่า การเสริมสร้างสังคม กับการพัฒนาสังคม ต่างก็มีความหมายไปในทาง เดียวกัน เป็นเรื่องของการพัฒนาสมาชิกของสังคมนั้นให้ได้รับความสุขทั้งทางกายภาพ ชีวิตความเป็น อยู่และทางด้านจิตใจที่มีความสงบสันติในสังคมที่อยู่ ทองคุณ หงษ์พันธ์ ได้ให้ความหมายคำว่า “การพัฒนาสังคม” (Community Development) ไว้ ๔ ลักษณะ คือ^๗

๑) การพัฒนาสังคม คือ การสร้างสรรค์ความเจริญและยับยั้งความเสื่อมของสังคม

^๓ ยุพา วงศ์ไชย, “กลวิธีในการจัดระเบียบชุมชน”ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๙), หน้า ๖๓.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^๕ นิรุติ ไชยกุล, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, ๒๕๒๕), หน้า ๑.

^๖ วิทยา เชียงกุล, พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗-๑๘.

^๗ ทองคุณ หงษ์พันธ์, แนวคิด ทฤษฎี และวิธีปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๑.

๒) การพัฒนาสังคม เป็นการสร้างสังคมให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความรู้ และความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน

๓) การพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการที่มุ่งชักจูง และส่งเสริมประชาชนให้มีความกระตือรือร้นสนใจที่จะเข้ามาร่วมมือดำเนินการปรับปรุงการทำการมาหากินและสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น

๔) การพัฒนาสังคม คือ การพัฒนากำลังความคิดและความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกัน เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชาติและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

จะเห็นได้ว่า การเสริมสร้างสังคม อีกนัยความหมายหนึ่ง คือ การพัฒนาสังคมให้เกิดความเจริญทั้งในด้านวัตถุ วิธีการดำเนินชีวิต การพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่อาศัย ให้เกิดความสงบสุขและเกิดสันติในสังคม ทั้งนี้การพัฒนาสังคมนั้นจำเป็นต้องอาศัยกำลังและความร่วมมือของประชาชนเป็นสำคัญโดยรัฐบาลมีหน้าที่ในการให้การสนับสนุนช่วยเหลือการงานดังกล่าวให้ลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศชาติเกิดความมั่นคงและเกิดสันติในชาติ ดังนั้น การเสริมสร้างสังคมสันติสุข จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจตีความหมายเกี่ยวกับสังคม และแนวทางที่จะทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้นควรเป็นอย่างไร ดังจะได้เสนอต่อไป

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

สังคมนั้นเป็นองค์ประกอบที่เกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคล ซึ่งมีอาณาเขตของท้องถิ่น และผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกัน^๘ โดยรวมแล้วสังคมจะต้องมีขอบเขตที่แน่นอน และมีความสนใจร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการปฏิบัติร่วมกันมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน^๙ ซึ่งก็สอดคล้องกับสุวิทย์ ยิงวรพันธ์ ที่ได้อธิบายไว้ว่า “สังคม หมายถึง กลุ่มชนซึ่งรวมกันอยู่ โดยมีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยอาศัยความผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา เดียวกันก็ตามที่ทำให้แต่ละบุคคลมีความรู้สึก เป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ”^{๑๐} เป็นกลุ่มที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัว หลายนุครอบครัว โรงเรียน วัด ร้านค้า โรงงาน ฯลฯ รวมกันอยู่เป็นหมู่บ้าน เป็นเมือง^{๑๑} ซึ่งจะต้องหันหน้าเข้าหากันเพื่อเผชิญกับปัญหา โดยความเป็นสังคมที่แท้จริงนั้นย่อมดำเนินไปบนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รู้จักใจกว้างยอมรับความแตกต่าง และความหลากหลาย ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของระบอบประชาธิปไตยและความเป็นพลเมือง^{๑๒}

^๘ John F, Steiner, *Company Organization*, (New York: Appleton Century Crofts, 1930), p. 161.

^๙ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *การพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๑๙.

^{๑๐} สุวิทย์ ยิงวรพันธ์, *การพัฒนาชนบทไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรศาสตร์, ๒๕๑๒), หน้า ๕๑.

^{๑๑} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, *สังคมวิทยาศาสนา*, หน้า ๑๕๓.

^{๑๒} อุษาดิ พวงสำลี, *ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙๔.

กล่าวโดยสรุป สังคม หมายถึง การร่วมกันมีอาณาเขตที่แน่นอน มีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน มีความสนใจร่วมกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กัน และมีระบบวัฒนธรรม และสังคมร่วมกัน หรือรวมกันอยู่โดยมีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการปฏิบัติระหว่างกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันและรวมกันอยู่ในเขตนั้น

จากนิยามของสังคมดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า สังคมจะกลายเป็นสังคมแห่งสันติสุขได้ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบและเหตุปัจจัยหลาย ๆ อย่าง แม้ว่าสังคมสันติสุขเป็นสังคมในอุดมคติที่ทุก ๆ สังคมคาดหวัง สังคมสันติสุข สะท้อนได้จากการเป็นหนึ่งเดียวอย่างครบถ้วนและการประสานกลมกลืนกันอย่างสมบูรณ์ ทั้งสันติสุขภายในและภายนอก ซึ่งความสุขที่เกิดจากสันติภายในตรงกับพุทธภาษิตว่า “นตถิ สันติปรม สุข” แปลว่า สุขอื่นยิ่งกว่าสันติไม่มี^{๑๓} เป็นความหมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสงบระงับของกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนสันติภายนอก หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่ม ไม่ทะเลาะ แก่งแย่ง วิวาท มุ่งร้าย ด้วยอำนาจของทิวฐิ หรือการยึดมั่นถือมั่น^{๑๔}

นอกจากนี้ คำว่า “สังคมสันติสุข” ยังใช้ความหมายเดียวกับคำว่า “สันติภาพ” ดังเช่น **พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)** ได้นิยามความหมายของ “สันติสุข” และ “สันติภาพ” ไว้ว่า เป็นภาวะที่ไม่มีความขัดแย้ง ซึ่งในที่นี้คือ หากสังคมใดที่มีการแข่งขันกัน ต่างคนต่างมองผลประโยชน์ เอารอด เอาเปรียบ ช่มเหงกัน ไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จะจัดว่าเป็นสันติภาพไม่ได้ เพราะไม่มีความสันติสุขที่แท้จริง^{๑๕} สอดคล้องกับทัศนะของ **ท่านพุทธทาสภิกขุ** ได้ย้าว่า “สันติภาพ” คือ สภาพที่ตรงข้าม กับ “วิกฤตการณ์” ที่แปลว่า ผิดปกติ หรือ ไม่สงบ ในที่นี้ คือ ความไม่สงบทางโลก ธรรมชาติบุคคล และจิตวิฤติ ดังนั้น สันติภาพในทัศนะของ ท่านพุทธทาส คือ สันติภาพมีอาการไม่กระทบกระทั่งกันและกันและสันติภาพมีปรากฏการณ์คือ ทุกคนยิ้มกันได้^{๑๖} “สันติภาพหรือสันติสุข” จะมีขึ้นไม่ได้ トラบเท่าที่คนเรายังอยากและกระหายที่จะเอาชนะและปราบปรามเพื่อนบ้านของเราอยู่ ฉะนั้น “สันติภาพที่แท้จริงจะมีขึ้นได้ก็แต่เฉพาะในบรรยากาศแห่งความเมตตา มิตรภาพ ปราศจากความกลัว ความระแวง และอันตราย”^{๑๗}

กล่าวโดยสรุป การเสริมสร้างสังคมสันติสุข หมายถึง การสร้างสังคมให้เจริญขึ้นโดยอาศัยความรู้ความสามารถของประชาชน รัฐ และองค์กรทางสังคมต่างๆ การเสริมสร้างจึงเป็นการพัฒนาสังคมเพื่อให้คนในชุมชน มีคุณภาพในการดำรงชีวิตอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และสังคม เมื่อเป็นเช่นนี้ สังคมโดยรวมก็จะเป็นสังคมแห่งสันติสุข คือ สังคมที่มีสันติสุขภายใน และสันติภายนอก เป็นสังคมที่มีเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว ความเสรีภาพ และ

^{๑๓} พ.ร.บ. (บาลี) ๒๕/๒๐๒/๕๒.

^{๑๔} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๖๖.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษาเพื่อสันติภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

^{๑๖} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, อัตชีวประวัติขององค์ทะไลลามะ: อีสราภาพในการลี้ภัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาสน, ๒๕๓๘), หน้า ๓๑๗-๓๑๘.

^{๑๗} Walpola Sri Rahula, What The Buddha Taught, ชูศักดิ์ ทัพย์เกสร และคณะ แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๐ – ๑๖๕.

ความยุติธรรม เป็นสังคมที่สงบ ร่าเริง ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน^{๑๘} มนุษย์ไม่ทำ ความรุนแรงต่อตนเอง ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งมีชีวิต และต่อธรรมชาติแวดล้อม สันติสุขหรือสันติภาพ จึงเป็นทั้งเป้าหมาย (Goal) ตัวบ่งชี้ปัญหา (Indicator) และกระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง (Process)^{๑๙} หรืออีกนัยยะหนึ่ง สังคมสันติสุข คือ สังคมแห่งสันติภาพเป็นภาวะที่มีความสงบ มีความสุข ไร้ความขัดแย้ง มีการสังสรรค์กัน มีความใส่ใจร่วมกันและมีผลประโยชน์คล้ายๆ กัน และมี แนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน

๒.๑.๓ ลักษณะของสังคมสันติสุข

สังคมสันติสุขเป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการองค์ประกอบด้าน ภูมิปัญญา ด้านองค์กรชุมชน และด้านเวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการ บุกเบิกจากภายนอก^{๒๐} กล่าวโดยรวม สังคมสันติสุข คือ สังคมที่มีลักษณะดังนี้

๑) สังคมที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของส่วนตัวและ ส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นใน ชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่ง ร่วมกันและรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มี ความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน

๒) สังคมที่มีศักยภาพพึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยที่ทุนแรงงานทรัพยากรเพื่อ การยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจใน การจัดการ การเลือกสรรการตัดสินใจต่อส่วนรวมสูง ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล

๓) สังคมที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ปัญหาโดยอาศัย ความ ร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

๔) สังคมที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การครองวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

^{๑๘} พระไพศาล วิสาโล, “สันติภาพโดยสันติภาพ”, อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, **สื่อสันติภาพ สันติภาพ ในสื่อ**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๓.

^{๑๙} ดุราลัยละเอียดโน โคมม อารียา, **ข้อชวนพิจารณาเรื่องสันติภาพ**, อ้างใน ประชุมสุข อาชาวำรุง, ยุพิน พิพิธกุล, **ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๙๖-๒๙๗.

^{๒๐} อเนก นาคะบุตร, **คนกับดิน ป่า น้ำ จุดเปลี่ยนแปลงแห่งความคิด**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบัน ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖), หน้า ๖.

เทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้ความสามารถที่พัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง^{๒๑}

ลักษณะของสังคมสันติสุขดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของสังคมที่มีพื้นฐานของความเป็นจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสมานสามัคคี มีความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นฐานะ สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ ซึ่งก็สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี ที่ได้เสนอไว้ว่า ความเข้มแข็งของสังคมมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการเข้ามามีส่วนประกอบ ได้แก่ (๑) ธรรมะ (๒) การเรียนรู้ (๓) การจัดการ^{๒๒} อธิบายขยายความ คือ

- ๑) จิตใจมีธรรมะ ขยัน หมั่นเพียร และสันโดษ
- ๒) แบบแผนการผลิตเป็นผลิตแบบเพื่อตนเอง เป็นเกษตรกรรมผสมผสาน
- ๓) สมดุลกับธรรมชาติแวดล้อม
- ๔) พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ไม่ต้องพึ่งพาทายนอก
- ๕) มีวิถีชุมชน มีสถาบันครอบครัวและวัด และวัฒนธรรมชุมชนแห่งการช่วยเหลือ

พึ่งพากัน

นอกจากนี้ ความโดดเด่นของสังคมสันติสุขที่สามารถสังเกตเห็นได้นั้นจะมีลักษณะเด่นอยู่ ๒ ลักษณะ คือ

๑) ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน (Inner Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนตน หมายถึง ความรู้สึก สภาวะที่สุข สงบเย็น ภายในจิตใจ อันเนื่องมาจากการหลุดพ้นจากกิเลส หรือหลุดพ้นจากพันธนาการ การถูกครอบงำด้วย ความโลภ ความโกรธ และความหลง ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

๒) ลักษณะสันติสุขภายนอก (External Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก สามัคคี มีเสรีภาพ เคารพในสิทธิมนุษยชน การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรมจริยธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม การปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือ

ลักษณะของสังคมสันติสุขดังกล่าว มีความสอดคล้องกับ นพ.ประเวศ วะสี ซึ่งมีทัศนะต่อลักษณะชุมชนสันติสุขไว้ว่า ชุมชนหรือสังคมที่มีสันติภาพในตนเอง หรือมีอิสรภาพ หมายถึง สภาวะที่

^{๒๑} อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ อ้างใน อัมภา จันทราภาส, “ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๒๒} ประเวศ วะสี, บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม : วรรณชนกคิดในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖.

เป็นอิสระจากการถูกบีบคั้น ๔ ด้าน คือ ความบีบคั้นทางกายหรือทางวัตถุ ความบีบคั้นทางสังคม ความบีบคั้นทางจิต และ ความบีบคั้นทางปัญญา^{๒๓}

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของสังคมที่มีสันติสุข คือ สังคมหรือชุมชนที่มีการพัฒนาความรู้ความสามารถจากความรู้เดิมที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือปรีชาญาณท้องถิ่นผสมผสานเข้ากับกลวิธีที่สำคัญในการพัฒนาอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพ มีการให้ความเคารพต่อชุมชน ต้องอ่อนน้อม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความดี และการนำความรู้และความดีนั้นมาทำให้สังคมและชุมชนมีสันติภาพและเกิดการพัฒนาโดยไม่แสวงหาประโยชน์หรืออำนาจ เป็นความเชื่อมสัมพันธ์เชิงกลียาณมิตร การเสนอให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อย ๆ เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้สมาชิกแต่ละคน ดังนั้น ลักษณะของการเสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติสุข จึงเป็นวิธีการที่มุ่งเน้นถึงการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง พัฒนากลุ่มชน และชุมชน โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ และก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการด้านสวัสดิการของสังคม ทั้งนี้ เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่มีอยู่ ตลอดทั้งการพัฒนาให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น ปลอดภัยและอยู่ดีกินดี จึงเป็นการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขที่เป็นพื้นฐานของชุมชนที่จะได้รับเพื่อความเป็นระเบียบของชุมชนต่อไป ทั้งนี้องค์ประกอบที่สะท้อนให้เห็นว่าสังคมใดเป็นสังคมสันติสุขนั้นเป็นอย่างไร ผู้วิจัยรวบรวมและนำเสนอได้ดังนี้

๒.๑.๔ องค์ประกอบของสังคมสันติสุข

องค์ประกอบของสังคมสันติสุขนั้น เป็นการสะท้อนคุณลักษณะหรือศักยภาพการทำงานของคนในสังคมนั้น ๆ กล่าวคือ การประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น ประสพการณ์ มีการนำมิติด้านวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีรากฐาน ทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนที่มีคุณภาพได้ มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา มีการจัดกลุ่ม มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน มีการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม ได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก มีการขยายผลขยายกิจกรรม และขยายเครือข่ายสมาชิก รวมถึงความร่วมมือองค์กรชุมชนได้เป็นอย่างดี^{๒๔} องค์ประกอบสังคมสันติสุข สามารถเทียบเคียงได้จากหลักการการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (ปี พ.ศ.๒๕๔๒) ซึ่งมี ๙ ประการ คือ

- ๑) มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- ๒) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะ และสมาชิก
- ๓) มีจิตสำนึกการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
- ๔) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
- ๕) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- ๖) มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเป็นแนวราบ และติดต่อสื่อสารกัน

หลากหลายรูปแบบ

^{๒๓} ประเวศ วะสี, “สันติวิธีบท:เอกสภาวะธรรม”, อ้างใน **สู่สันติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย**, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘), บทนำ.

^{๒๔} สีลาภรณ์ นาคทรัพย์ และคณะ, **ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบทประสพการณ์จากนักพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖.

๗) มีการจัดทำกิจกรรมเป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๘) มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี

๙) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

ดังนั้น สังคมสันติสุขจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์ สิ่งที่บ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชน คือ การเจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพ ความรู้ความสามารถและทักษะ รวมทั้งความคิดและพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำ อีกทั้งผู้นำอาจได้มาจากความสามารถและการประสานผลประโยชน์ ส่วนสิ่งสำคัญที่ต้องดูอีกอย่าง คือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวา และมีความต่อเนื่อง และองค์ประกอบด้านปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม ผลงานหรือกิจกรรมของกลุ่มมีความต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย และขยายกิจกรรมใหม่ ๆ นอกจากนี้ พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤต ตลอดจนปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม สถานภาพขององค์กรชุมชน คือ การประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชนจากกลุ่มบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าให้การยอมรับในเรื่องอะไรและมากน้อยแค่ไหน^{๒๕} องค์ประกอบดังกล่าว สื่อความหมายถึงประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดกิจกรรมผลประโยชน์ เกิดเครือข่าย และเกิดอุดมการณ์ กล่าวคือ ความเป็นองค์กรชุมชนที่เป็นลักษณะของการรวมตัวขององค์กรที่หลากหลายทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความร่วมมือกันกว้างขวางและหลากหลายเป็นพหุภาคี มีสำนึกการพึ่งตนเอง และยับยั้งผลประโยชน์จากเฉพาะกลุ่มสู่จิตสำนึกสาธารณะมากขึ้น มีอาณาเขตจะเป็นเป้าหมายกิจกรรมหรือบริเวณพื้นที่ที่รู้สึกมีความเป็นเจ้าของ เช่น มีความเป็นเจ้าของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ก็เกิดประชาคมหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด เป็นต้น ทั้งนี้ การจะทำให้สังคมเป็นสังคมสันติสุขตามลักษณะและองค์ประกอบที่ได้กล่าวมาแล้ว ประเด็นที่มีความสำคัญสำหรับผู้สนใจหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม จำเป็นต้องเข้าใจจุดหมายที่แท้จริงของการสร้างสังคมสันติสุขนั้น มีจุดหมายปลายทางเป็นอย่างไร ดังที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไป

๒.๑.๕ จุดมุ่งหมายของการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

จุดมุ่งหมายของการเสริมสร้างสังคมสันติสุข คือ การสร้างความสมบูรณ์ในหลายด้าน คือ ตัวมนุษย์ สังคม และธรรมชาติมีความประสานกลมกลืนกัน สิ่งที่ดีแก่มนุษย์ก็ดีแก่สังคมด้วย สิ่งที่ดีแก่สังคมก็ดีต่อมนุษย์แต่ละคน สิ่งที่ดีต่อมนุษย์ก็ดีแก่ธรรมชาติด้วย สิ่งที่ดีแก่ธรรมชาติก็ดีแก่สังคมและดีแก่ชีวิตมนุษย์ด้วย^{๒๖} กล่าวโดย วัตถุประสงค์การเสริมสร้างสังคมสันติสุข มีนัยยะ ๓ ประการ ดังนี้

^{๒๕} ดูรายละเอียดใน กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สมาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๕๓-๕๙.

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), คนไทยกับป่า, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๓๗), หน้า ๗๗.

๑) เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างทรัพยากร และความต้องการทางสวัสดิภาพทางสังคม เป็นการจัดระเบียบชุมชนขึ้นภายในชุมชนนั้น ๆ จนกว่าประชาชนผู้อยู่อาศัยอยู่ร่วมกัน ด้วยความพอใจ และอยู่อย่างราบรื่น^{๒๗}

๒) เพื่อการเสริมสร้างกระบวนการของการนำ การเก็บรักษาเกี่ยวกับการแก้ไข ปัญหา ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพทางสังคมในพื้นที่^{๒๘}

๓) เพื่อการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงในการพัฒนาบุคคล กลุ่ม และชุมชน เพื่อจะได้แก้ไข ปัญหา และ ความต้องการของชุมชนนั้นๆ ทั้งนี้ เพื่อให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น ปลอดภัยและอยู่ดีกินดี^{๒๙}

๔) เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มีจิตสำนึกชุมชน มีจิตวิญญาณชุมชน เป็นชุมชนเรียนรู้ มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง มีการจัดการชุมชนที่ดี มีเครือข่ายชุมชน มีภาวะผู้นำชุมชน เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ เป็นชุมชนสงบสุข และเป็นแหล่งการพัฒนาแบบยั่งยืน^{๓๐}

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการเสริมสร้างสังคมนั้น คือ การพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือ การทำให้คนในสังคมมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็น หุ่นส่วนกันในการกระทำบางอย่าง ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ ให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ อย่างไรก็ตามการเสริมสร้างสังคมสันติสุขนั้น มีพื้นฐานมาจากแนวคิดในการเสริมสร้างสังคม ซึ่งนักวิชาการ นักการศึกษา ได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับการเสริมสร้างสังคมไว้หลายแง่มุม ผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังนี้

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างสังคม

ทฤษฎีในการนำมาเป็นแนวในการเสริมสร้างสังคมสันติสุขนั้น พบว่ามีหลากหลาย แนวทาง ซึ่งก็นำไปใช้ให้เหมาะสมตามสถานการณ์หรือสภาพปัญหาของสังคมนั้น เพราะการ วิวัฒนาการของโลกและเมื่อสถานการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ทฤษฎีดังกล่าวก็อาจไม่สามารถ นำมาใช้ได้ในยุคสมัยปัจจุบัน เช่น

๑) ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยมีฐานคิดที่ว่า เมื่อเศรษฐกิจเจริญเติบโต ประเทศชาติก็เจริญก้าวหน้า ด้วย

๒) ทฤษฎีฝนหล่นจากฟ้า (Trickle Down Effect Theory) แนวคิดนี้มุ่งพัฒนา กลุ่ม คนที่มีความร่ำรวยมากที่สุดในสังคมก่อนเพื่อให้ผ่านกลุ่มคนเหล่านี้ไปสู่กลุ่มคนอื่น ๆ ต่อไป

^{๒๗} เทวี รัชตานนท์, การจัดระเบียบชุมชน, (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๕), หน้า ๓-๕.

^{๒๘} จงกลณี สุวรรณทรัพย์, “การจัดระเบียบชุมชน” ในเอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ สาขาวิชาสังคม สงเคราะห์ศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖), หน้า ๖๘.

^{๒๙} ยุพา วงศ์ไชย, “กลวิธีในการจัดระเบียบชุมชน”, ใน การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์ณศ, ๒๕๑๙), หน้า ๖๓.

^{๓๐} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๔-๕๖.

๓) ทฤษฎีการกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Redistribution with Economic Growth Theory) ทศนะของกลุ่มนี้ เน้นการพัฒนากลุ่มคนที่ด้อยกว่าก่อนเพื่อป้องกันการผูกขาดทางเศรษฐกิจโดยคนเพียงกลุ่มเดียว

๔) ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory) แนวคิดนี้มุ่งเน้นในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ๔ ด้าน คือ ความมั่นคงปลอดภัย (Security Needs) สวัสดิภาพของชีวิต (Welfare Needs) เอกลักษณ์ (Identity) และเสรีภาพ (Freedom)

๕) ทฤษฎีความสมดุลและนิเวศวิทยา (Equilibrium and Ecological Theory) เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาที่เพียงพอกับความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันภายใต้ทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดโดยไม่เบียดบังหรือลดทอนโอกาสในการพัฒนาอย่างพอเพียงกับความต้องการของชนรุ่นต่อไปในอนาคต การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงมิติเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน โดยมีคนเป็นศูนย์กลาง

๖) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน^{๓๑}

จากแนวคิดทฤษฎีตัวอย่างที่เป็นกรอบในการพัฒนาสังคมข้างต้นนั้น เป็นแนวคิดที่สะท้อนการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวก็มีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลวบ้างตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป แต่โดยรวมแล้วแนวคิดทฤษฎีทั้งหมดล้วนมุ่งแก้ปัญหาความต้องการของสังคมในลักษณะประสานประสานกับการทำงานของกลุ่มต่างๆ กล่าวคือ มุ่งการพัฒนาหรือดำเนินการให้ทั่วถึง เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น มุ่งพัฒนาบุคคลเพื่อสร้างความพร้อมของประชาชนทั้งทางด้านคุณภาพและคุณธรรม มุ่งพัฒนาชุมชนให้เกิดความคิดริเริ่มของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสติปัญญาของประชาชน มุ่งตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชน^{๓๒} อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาที่แท้จริงจะต้องพัฒนาใน ๒ ลักษณะ คือ การพัฒนาภายนอก และการพัฒนาภายใน ในการพัฒนาภายนอกได้รวมเอาการพัฒนาด้านร่างกาย ด้านปัจจัย ๔ การกินดีอยู่ดี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย เป็นต้น ส่วนการพัฒนาภายในนั้นเป็นการพัฒนาความคิดสติปัญญาต่าง ๆ ให้มีคุณภาพที่ดี โดยเหตุที่การพัฒนาสังคมให้เกิดสันติสุขได้นั้นมีแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายมาเกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องมีขอบเขตเพื่อให้การเสริมสร้างสังคมสันติสุขสามารถดำเนินการได้อย่างลุล่วงตามจุดหมาย

^{๓๑} ดร. เทิดชาย ช่วยบำรุง, ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์.(กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔. หน้า ๕๐.

^{๓๒} อภิชัย พันธเสน, พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค ตอนที่ ๓ ความหวัง ทางออกและทางเลือกใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๘-๒๐๙.

๒.๒.๑ ขอบเขตการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า การเสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติสุข มีแนวคิดและแนวทางในการปฏิบัติจากหลายแห่งและหลายสาขาวิชา ทำให้ไม่มีทฤษฎีใดที่เป็นทฤษฎีที่แน่นอนชัดเจนสำหรับใช้ในการพัฒนาสังคม เนื่องจากปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันไปของแต่ละสังคมนั้นเอง ดังนั้น การพัฒนาแต่ละสังคมจึงต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบหลากหลายประการ เพื่อให้การพัฒนานั้นประสบผลสำเร็จ และนำพาสังคมไปสู่สภาพที่เจริญขึ้น แต่ในเบื้องต้นในการพัฒนาสังคมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรับรู้รับทราบหรือเข้าใจความทุกข์ยาก ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้นำสังคมหรือองค์กรการปกครองทางราชการจึงจำเป็นต้องเข้ามาร่วมในการพัฒนาสังคม จำเป็นต้องรับรู้และต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ทั้งจากในชุมชนและจากภายนอก เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับนับถือ และเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอันเป็นกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาสังคม ขอบเขตในการเสริมสร้างสังคมสันติสุขนั้น สามารถที่จะดำเนินการพัฒนาได้หลายด้าน โดยรวมหลักใหญ่แล้วมี ๔ ด้านด้วยกัน คือ (๑) ด้านการศึกษา (๒) ด้านเศรษฐกิจ (๓) ด้านวิถีชีวิตและสังคม และ (๔) ด้านสิ่งแวดล้อม

๑) ด้านการศึกษา

ในอดีตปรัชญาการศึกษาของคนไทยเป็นปรัชญา และรากเหง้าที่เกิดจากพระพุทธศาสนา คนสมัยก่อนให้พระสอนด้านศีลธรรม จรรยาและวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นักเรียนสมัยนั้นจึงมีคุณภาพเพราะเขาได้รับการปลูกฝังศีลธรรม ทำให้ศีลธรรมจริยธรรมซึมซับเข้าสู่สายเลือด จึงทำให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดีงาม มีคุณธรรมและจริยธรรม การศึกษาจึงสมควรหันมาเน้นที่การพัฒนาจิตวิญญาณคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน โดยเฉพาะการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เขาสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคม การพัฒนาตนเอง และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข^{๓๓}

ในปัจจุบันหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของกระทรวงศึกษาธิการ อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์และศาสนบุคคลอื่นก็ยังมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรมและจริยธรรมอันเป็นวิชาหรือความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ทั้งในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ เช่น ศูนย์ฝึกอบรมหรือให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนา ค่ายคุณธรรม ซึ่งในปัจจุบัน สถาบันพระพุทธศาสนาและบุคคลที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา มีความบกพร่องย่อหย่อน ไม่เอาใจใส่ต่อศาสนกิจเท่าที่ควร และมีได้ปรับปรุงระบบการศึกษาในความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องหันมาทบทวนตรวจสอบข้อบกพร่องต่างๆ พร้อมทั้งมองกว้างไกล ถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในสังคม และสภาพการจัดการศึกษาทางด้านพุทธศาสนา และศีลธรรมจรรยาในระบบการศึกษาของชาติ^{๓๔} ดังจะเห็นได้จากสภาพปัญหาที่ พระราชวร มณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาในสมัยก่อนจะมีแบบแผน เช่น เป็นรูปชั้นเรียน มีกำหนดเวลาแน่นอนตายตัว อย่างโรงเรียนในความหมายของปัจจุบันนั้นยังไม่มี โดยทั่วไปเป็นการเรียนการสอนอย่างไม่เป็นระบบ ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน และตามแต่สถานที่สิ่งแวดล้อมอำนวย ส่วนมากลูกชาวบ้านเมื่อมาเรียน สามารถเขียนพยัญชนะ และแจกลูกถึงแม่เฒ่าแล้ว ก็มักจะลาพระอาจารย์

^{๓๓} สมชาย เทพแสง, “การปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปจิตและวิญญาณ”, วิทยากรย, ปีที่ ๔ (กรกฎาคม, ๒๕๔๔) : ๒๗.

^{๓๔} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนาในอาเซียน, หน้า ๗๕.

กลับไปอยู่บ้านเพื่อช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพ ถ้าพ่อแม่มีกำลังก็จะให้ลูกเรียนต่อจนอายุครบวช ก็บวชเรียนพระธรรมวินัยต่อไป จะได้เรียนหนังสือขอมหรือภาษาบาลีบ้าง และหากไม่บวชเรียน แต่หากเรียนวิชาชีพอื่น พ่อแม่ก็มักนำไปฝากพระสงฆ์ที่ท่านมีความรู้ในวิชานั้นๆ เมื่อชาวบ้านนิมนต์พระที่มีความรู้ไปทำอะไร พวกลูกศิษย์ก็มักจะได้ความรู้และจดจำไว้จนช้านานในที่สุด และเมื่อไม่ได้เรียนหนังสือ และไม่ได้รับราชการในวังที่เกี่ยวกับหนังสือในวัง ก็ไม่รู้จะเอาความรู้ไปทำอะไร นานเข้าก็ลืมหมด^{๓๕}

ดังนั้น ด้านการศึกษาควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุง เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรมและศีลธรรมจรรยาอันเป็นวิชาหรือความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ถือเป็นหน้าที่โดยตรงของที่มีต่อชุมชนในการพัฒนาความคิดและสติปัญญาของคนในชุมชนให้มีคุณภาพที่ดี

๒) ด้านเศรษฐกิจ

การส่งเสริมพัฒนาความมุ่งเน้นต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ ก็คือการแนะนำให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความพอดี สมดุลในการบริโภค ซึ่งดังกล่าวนี้นี้ เรียกว่า “เศรษฐกิจศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์” เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ หรือเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ ในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) มีลักษณะที่สำคัญสรุปได้ ดังนี้

๑) เป็นศาสตร์สายกลางหรือเศรษฐกิจศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา เศรษฐศาสตร์แนวพุทธมุ่งที่ความพอดีหรือความสมดุล สมดุลในแง่หนึ่งก็คือการบริโภคเพื่อสนองหรือบำบัดความต้องการ จะทำให้เกิดความพอดี ส่วนเศรษฐกิจศาสตร์ปัจจุบันเป็นการบริโภคที่ตอบสนองความต้องการไม่รู้จบเพราะมีความต้องการไม่จำกัด แต่ทางพระพุทธศาสนา จะมีหลักของความพอ คือมีปัญหาและฉันทะเข้ามาเกี่ยวข้องในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ แล้วทำให้เกิดความพึงพอใจ โดยมีความคิดเห็นพอดีเกิดขึ้นเพราะความต้องการมาบรรจบกับจุดหมายที่สิ้นสุดของมัน เป็นความพอใจที่มีความพอดีและความพอใจที่ทำให้เกิดความพอดี โดยความพอดีก็คือการที่ได้สนองความต้องการคุณภาพชีวิตและความพอใจที่ได้คุณภาพชีวิต หรือจุดของความพอดีอีกอย่างหนึ่งคือหลักการไม่เบียดเบียนตนและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๒) เศรษฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์มีลักษณะที่สำคัญที่ถือว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกอย่าง เป็นกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือเป็นกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ไปด้วยในตัว ไม่ว่าจะเป็นการบริโภค การตลาด การแลกเปลี่ยน การค้าขายด้วยเงินตรา โดยภาพรวมกิจการในการดำเนินชีวิตทุกอย่างในภาพรวมของมนุษย์ในด้านวัตถุ ที่จะส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือพัฒนา ศักยภาพของตนเอง^{๓๖}

กล่าวได้ว่า การส่งเสริมพัฒนาสังคมด้านเศรษฐกิจ เป็นส่วนที่ส่งเสริมการมีชีวิตที่ดีงาม ยังเป็นส่วนที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อจุดมุ่งหมายในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์ได้มีโอกาสมีความพร้อมยิ่งขึ้น ในการที่จะเข้าถึงสิ่งที่ดีงาม สิ่งทีประเสริฐที่ชีวิตจะพึงได้รับยิ่งๆ ขึ้นไป

^{๓๕} พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), *ลักษณะของสังคมพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลดคิมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒-๓.

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *เศรษฐกิจศาสตร์ตามแนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๙๕.

เป็นการแนะนำให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความพอดี สมดุลในการบริโภค ส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดความ พุงเฟ้อพุ่มเฟื่อย

๓) ด้านวิถีชีวิตและสังคม

วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย คือ การเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ทุกคนอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนในระดับครอบครัว เป็นครอบครัวขยายที่มีคนหลายรุ่นอาศัยอยู่ร่วมกัน คือ รุ่นปู่ย่าตายาย รุ่นพ่อแม่ รุ่นลูก รุ่นหลาน รวมทั้งมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ใกล้ชิดกัน โดยมีศูนย์กลาง ของชุมชน วัด พระสงฆ์ ได้รับการนับถือและเป็นผู้ตัดสินความขัดแย้งในชุมชน มีขนบธรรมเนียม ประเพณี การละเล่น และความเชื่ออันเนื่องมาจากการเป็นสังคมเกษตรกรรม จากการนับถือศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมเรื่อง การนับถือผีสงเทวดา ซึ่งก็สอดคล้องกับพระราชวรมุณี (ประยูร ธมมจิตโต) ที่ได้กล่าวว่า พระสงฆ์เป็นผู้ให้ธรรมทาน คือ การให้ธรรม เป็นการพยายามชี้แจงแนะนำหลักความดีงาม หรือหลักการที่จะช่วยเหลือให้มนุษย์ได้ประสบสิ่งดีงาม ฯลฯ^{๓๗} พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยในทุก ๆ กิจกรรมของช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นสถาบันใหญ่ในสังคมไทยที่มีบทบาทในทางสังคม จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่พระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นพระธรรมคำสอน หรือพระสงฆ์ในรูปสถาบันหรือวัดวาอารามก็ตามจะต้องเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต

การเสริมสร้างสังคมด้านวิถีชีวิตนี้ จึงหมายถึงการฝึกฝน อบรม หรือพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม เพราะคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเสมือนบัพผุญติของความดีและความงามของจิตใจที่ ส่งผลให้บุคคลประพฤติดีประพฤติชอบ หลักคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในทุกสาขาอาชีพ คุณธรรมจริยธรรมนั้น พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้กล่าวไว้ว่า “คุณธรรมหรือจริยธรรมหมายถึงคุณสมบัติที่ดี เช่น ความกล้าหาญ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ซึ่งฝังรากลึกภายในจิตใจจนเป็นลักษณะนิสัย”^{๓๘} ดังนั้น เมื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนของสังคมได้มีการดำเนินชีวิตตามหลักคุณธรรม จริยธรรม อาศัยหลักเมตตา เกื้อกูลต่อกัน หลักคำสอนในศาสนาพุทธเป็นจริยธรรมสากลที่เกี่ยวกับความประพฤติที่แสดงถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นอารยชน^{๓๙} จึงได้กลายเป็นคุณความดีที่เป็นแนวประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมประเพณี

๔) ด้านสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาส่งเสริมสังคมด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาในแนวทางที่สำคัญ เพราะสังคมไทยเป็นสังคมแห่งเกษตรกรรม ประชาชนจึงต้องอาศัยพึ่งพิงด้านสิ่งแวดล้อม ถ้าสิ่งแวดล้อมเกิดวิกฤติ ประชาชนก็อยู่ลำบาก ดังนั้นการพัฒนาส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อม คือ การมุ่งส่งเสริมประชาชนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าต่อมนุษย์ใน ๓ ด้าน ดังนี้

^{๓๗} พระราชวรมุณี (ประยูร ธมมจิตโต), *กิจการของศูนย์การพระศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โพธิ์สามต้นการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๓๑.

^{๓๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), *ปรัชญากรีกบ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๕), หน้า ๗๗ - ๗๘.

^{๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *หลักสูตรอารยชน*, (กรุงเทพมหานคร: เจริญดีมั่นคง การพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

๑) ด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริมการนำชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สร้างป่าชุมชน รักษาป่าและความหลากหลายทางธรรมชาติ

๒) ด้านวัฒนธรรม ช่วยรักษาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติ อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะทรัพยากรพืช

๓) ด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้นำและสั่งสอนศีลธรรมและจริยธรรมแก่ชุมชนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของธรรมชาติ^{๔๐}

สำหรับตัวอย่างในการพัฒนาส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อม **พิสิษฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทร** ได้กล่าวถึง ตัวอย่างบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในสังคม ดังนี้

๑) จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่นเยือกเย็น สงบ ให้วัดเป็นที่พึ่งของประชาชน โดยสร้างบรรยากาศให้ประชาชนเห็นว่า บรรยากาศในวัดให้ความร่มเย็นต่างจากสังคมนอกวัดที่มีแต่ความร้อน ผู้ที่เข้ามาพบเห็นในวัดจึงพบความสงบ ความร่มเย็น เป็นการดึงคนเข้าวัดในเบื้องต้น ผลดีอีกประการหนึ่งก็คือ การที่พื้นที่วัดสามารถครอบคลุมบริเวณป่าได้มากเพียงใดก็เป็นการอนุรักษ์ป่าได้เพียงนั้น เพราะประชาชนไม่กล้าไปตัดไม้ทำลายป่าในเขตวัด

๒) การจัดสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน โดยความร่วมมือของวัด ทางราชการ และประชาชน การพัฒนาชุมชนโดยการตัดถนน ทำรั้วบ้านเป็นระเบียบ หรือลอกคลอง ปลูกต้นไม้

๓) การจัดอบรมเยาวชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมของวัดที่เกี่ยวข้อง กับการอบรมเยาวชนมักจะสอดแทรกความรู้ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าไปด้วยเสมอ^{๔๑}

สอดคล้องกับ พระบัญญัติ อนุตตโร ที่ได้กล่าวถึง กรณีตัวอย่างการพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อมและการปลูกจิตสำนึกแก่ประชาชนไว้ว่า วิธีในการอนุรักษ์ป่าที่ทำให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาป่า โดยสอนให้ชาวบ้านเห็นว่า ต้นไม้ทุกต้นเป็นยา เมื่อต้นไม้ทุกต้นเป็นยาแล้ว จึงตัดทิ้งไม่ได้ ต้องรักษาไว้^{๔๒} พระสงฆ์กับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เหตุที่วัดต้องมีป่าหรืออย่างน้อยต้องมีต้นไม้ใหญ่เพราะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการปฏิบัติธรรม วัดมี ๒ ลักษณะ คือ วัดป่าและวัดในเมือง วัดป่านั้นส่วนมากตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่ามาก่อน ส่วนวัดในเมืองซึ่งตั้งในบริเวณที่โล่งแจ้ง เมื่อตั้งเป็นวัดแล้วต้องมีการปลูกต้นไม้เพื่อสร้างเป็นป่าใหม่ ดังนั้น รัฐจึงควรร่วมมือกับทางวัดในการอนุรักษ์ และสร้างป่า เพราะประชาชนจะไม่กล้าเข้าไปทำลายป่าที่อยู่ในเขตวัด นอกจากนี้ ก็ยังจะเสียค่าใช้จ่ายน้อย เนื่องจากอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ดูแลรักษาให้อีกด้วย

การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการแสดงบทบาทในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เป็นตัวอย่างสั่งสอนประชาชน ให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน แต่การพัฒนาส่งเสริมในด้านสิ่งแวดล้อมนี้ควรได้รับความสนับสนุนจากภาครัฐด้วยเป็นสำคัญ เพราะพื้นที่ป่าส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นกรรมสิทธิ์ของภาครัฐ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล

^{๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **หลักสูตรอารยชน**, หน้า ๓๔.

^{๔๑} พิสิษฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทร, **ศาสนาพุทธ : สถานภาพ บทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน**, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

^{๔๒} พระบัญญัติ อนุตตโร, **ก่อนธรรมาจะหยุดไหล**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๖๙.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าศาสนามีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างให้สังคมเกิดสันติสุขได้ ทั้งในแง่ของคำสอนและในแง่ของบุคคลหรือพระภิกษุสงฆ์ ประเด็นต่อไปผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแนวคิด การเสริมสร้างสังคมสันติสุขในมิติหรือมุมมองทางพระพุทธศาสนามีรายละเอียดและวิธีคิด ลักษณะ หรือตัวอย่างของสังคมที่สันติสุขนั้นเป็นอย่างไร

๒.๓ แนวคิดการเสริมสร้างสันติสุขในมุมมองพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญที่จะเกื้อหนุนให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทรงต่อสู้ กับ แนวการปกครองที่แบ่งชั้นวรรณะ การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มาสู่ความเสมอภาคกัน และมีเสรีภาพ ในการดำรงชีวิต พระพุทธศาสนาจึงมีแนวทาง และหลักการที่จะนำพาชุมชน สังคมให้บรรลุเป้าหมาย ที่สงบสุขมีสันติสุข สิ่งสำคัญที่สุด หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ สันติภาพภายในของตัวมนุษย์ ถ้าเรา มีสันติหรือความสงบในหัวใจ เราก็จะสามารถต่อสู้กับปัญหภายนอกได้ ด้วยความสุ่มรอบคอบ และ ด้วยปัญญา พระพุทธศาสนาสอนให้เรารักกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน มีความอดทน ไม่ เบียดเบียนกัน มุ่งเน้นให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข แนวคิดการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขในทาง พระพุทธศาสนานั้น คือ บรรยากาศของความเกื้อกูลของกัน หรือ การสงเคราะห์กัน, การมีเอื้อเอื้อยียด เหนี่ยวน้ำใจกันต่อกัน เป็นการให้ความรักและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยมีขอบเขต การสร้างสังคมสันติสุขในบริบทสังคมปัจจุบัน ซึ่งปรากฏเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์หรือวัดที่ต้องปฏิบัติ กล่าวคือ ผู้ปกครองวัดหรือเจ้าอาวาส จะต้องบริหารด้วยความรับผิดชอบ โดยมีนโยบายที่สุ่ม รอบคอบ เหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสำคัญ สนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ จะต้องดูแลเอาใจใส่ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ๕ ด้าน คือ

๑) ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งวัดและบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เหมาะที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ

๒) ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้างเป็นศาสนาสถานต่างๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ที่แสดงถึงความถูกต้องเรียบร้อย นำไปสู่ความสงบ

๓) ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณรที่มีลักษณะตั้งอยู่ในศีลาจารวัตรบำเพ็ญ หน้าที่ศึกษา ปฏิบัติ และแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบ บำเพ็ญสังคมสงเคราะห์ตามสมณวิสัย ศิษย์วัด ที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดจนทายก ทายิกา ที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสก อุบาสิกา มีความ มั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

๔) ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนคำสั่ง สอนและแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชู และศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใส ในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

๕) ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่างๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแพร่หรืองาน เสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังคมชนบท เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา

จากขอบเขตการพัฒนาสังคมในมิติของพระพุทธศาสนาดังกล่าว ได้สะท้อนภาระงานในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์^{๔๓} ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่เป็นไปเพื่อให้พระสงฆ์รักษาตนเองและหมู่คณะ เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของศาสนา เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการศาสนา เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม^{๔๔} ทั้งนี้ เมื่อทำการแยกย่อยลงในภาคปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในมิติของพระพุทธศาสนา เราจะพบว่าขอบเขตหน้าที่ของวัดหรือพระสงฆ์พึงปฏิบัติ เฉพาะที่ส่งเสริมพัฒนาสังคมสันติสุขที่ส่งผลถึงสังคมโดยตรงและโดดเด่นจะมีเพียง ๔ ด้านด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างรูปแบบของวัดที่ได้รับการพัฒนาและเป็นตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น กล่าวคือ มีขอบเขตการพัฒนาในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ (๑) ด้านศาสนศึกษา (๒) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๓) การสาธารณูปการ (๔) การสาธารณสงเคราะห์^{๔๕}

๑) ด้านศาสนศึกษา

ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การให้ปัญญาหรือจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือช่วยเหลือนด้านการศึกษาทั้งในศาสนาหรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้เสนอผลงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาตามหลักพุทธศาสนาไว้เป็นจำนวนมากซึ่งหลักการพัฒนาในทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะการพัฒนาคนที่ท่านนำเสนอไว้ คือ การศึกษา และเมื่อมีการศึกษาปัญญาก็จะเกิดตามมา ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ทันทีที่มนุษย์รู้จักคิดเขาก็เริ่มมีการศึกษา และเมื่อนั้นปัญญาก็เกิดขึ้น ตัวแกนสำคัญของการพัฒนาก็คือ ปัญญา เพราะทำให้รู้จักสิ่งทั้งหลาย และรู้ที่จะปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างไรแต่พร้อมกับที่ปัญญาเกิดขึ้นนั้นก็มีการปรับตัวเกิดขึ้นทั้งองค์พหุทำให้เกิดการพัฒนามีสมดุผลสภาพครบถ้วนพร้อมคือมีใช้พัฒนาแค่ปัญญาพฤติกรรมก็พัฒนาด้วย พฤติกรรมจะเปลี่ยนไปแล้วจิตใจก็พัฒนาด้วยการพัฒนาจะเป็นไปพร้อมกันทั้ง ๓ ด้าน คือ พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา การพัฒนาทั้ง ๓ อย่างนี้ จะต้องอิงอาศัยและเสริมซึ่งกันและกันจะแยกออกจากกันไม่ได้ในกระบวนการพัฒนามนุษย์” สำหรับการพัฒนานั้นนอกจากจะเป็นไปพร้อมกันทั้ง ๓ ด้านดังกล่าวแล้วยังสามารถจำแนกออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่

๑. กายภาวนา การพัฒนากาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. ศีลภาวนา การพัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม

^{๔๓} กนก แสนประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๔๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ), **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, หน้า ๔๑.

^{๔๕} ดูรายละเอียดใน พระมหาทองศักดิ์ ประไพหลง (ไม่ทราบฉายา), “บทบาทวัดในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นในจังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗).

๓. จิตภาวนา การพัฒนาจิต คือ การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในความดีงามความเข้มแข็งมั่นคงสงบสุข และเป็นอิสระ

๔. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจความคิด เหตุผล และการหยั่งรู้ความจริงจนเข้าถึงอิสระภาพมีชีวิตที่ดีงามปลอดทุกข์ปราศจากปัญหา^{๔๖}

สอดคล้องกับนักวิชาการที่เสนอว่า การพัฒนาสังคมด้วยการศึกษาเป็นวิธีการที่ได้ผลอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรม เพราะปัญญาจะเกิดขึ้นได้จากการฝึกฝนอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ การพัฒนาปัญญาให้เกิดขึ้น ต้องอาศัยปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ หรือการรู้จักคิดโดยแยบคาย การฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างถูกวิธี จึงเป็นสิ่งสำคัญ^{๔๗} นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังมีทั้งหลักการการปลูกฝังจากภายในและภายนอก เพื่อให้เกิดปัญญาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ ได้ ด้วยการใช้แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ มาผสมผสานกันให้เกิดความสมดุลและเหมาะสมกับช่วงวัยและความต้องการของคนในสังคม

ดังนั้น การพัฒนาเสริมสร้างสังคมสันติสุขในด้านศาสนศึกษานี้ จึงเป็นงานสนับสนุนกิจกรรมทั้งในส่วนของคฤหัสถ์และงานของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการให้การศึกษาแก่ศาสนบุคคลที่จะช่วยสืบทอดหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา แม้ในปัจจุบันพระสงฆ์และวัดจะไม่ได้มีหน้าที่โดยตรงในการให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาเหมือนในอดีต แต่การให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรมและศีลธรรมจรรยาอันเป็นความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขนั้น ถือเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์และวัดต้องบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยดี ทั้งนี้เมื่อสังคมโดยรวมมีการพัฒนาเจริญรุ่งเรืองหรือเป็นคนดีมีศีลธรรม วัดหรือพระพุทธศาสนาก็พลอยเจริญรุ่งเรืองไปด้วย

๒) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก ซึ่งแนวคิดเรื่องประโยชน์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๓ อย่าง ได้แก่ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งตนและทั้งผู้อื่น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นแนวทางให้พระภิกษุสงฆ์และพุทธศาสนิกชนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่ง คือ ประโยชน์ที่นำมาซึ่งความสุขนั่นเอง อย่างไรก็ตามในการนำมาซึ่งประโยชน์นั้นตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา เห็นว่า การที่บุคคลใดที่มุ่งสร้างเอาแต่เพียงประโยชน์ตนอย่างเดียว บุคคลนั้นย่อมเป็นคนที่เห็นแก่ตัว ส่วนสำหรับบุคคลใดที่มุ่งสร้างแต่ประโยชน์คนอื่นโดยละเลยที่จะสนใจประโยชน์ของตนเอง บุคคลนั้นย่อมเป็นคนที่มีความเพ้อฝัน เพราะธรรมชาติของสังคมมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยประโยชน์ซึ่งกันและกัน เฉกเช่น พุทธบริษัท

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ศาสนาและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓-๓๙.

^{๔๗} ทิศนา เขมมณี และคณะ, หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๗-๓๙.

ในพระพุทธศาสนา ที่มีทั้ง สังคมอุบาสก อุบาสิกาและสังคมสงฆ์ ต่างก็พึงพึ่งอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งสองสังคมได้สร้างประโยชน์ เป็นเกาะป้องกันภัย เป็นสถานอนุบาลเพื่อการบ่มเพาะส่งเสริมสนับสนุนหรือเกื้อกูลต่อการสร้างกุศลธรรมของกันและกัน ทั้งนี้การสร้างสังคมพุทธของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมุ่งหวังให้สังคมพุทธบริษัทเป็นสังคมแห่งการสร้างประโยชน์ ทรงแบ่งประโยชน์ออกเป็น ๓ ส่วน พร้อมกับบอิก ๓ มิติ กล่าวคือ

๑) **อัตตัตถะ** : ประโยชน์ตน คือ การมุ่งสร้างที่พึ่งหรือความมั่นคงให้แก่ตนเอง ทั้งในได้ด้านวัตถุและจิตใจ พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่อประโยชน์ตนมาก่อนเป็นอันดับแรก ดังที่ทรงตรัสไว้ว่า บุคคลไม่ควรให้ประโยชน์ตน(อริยผล) เสียไปเพราะประโยชน์คนอื่นแม้มาก เมื่อรู้ประโยชน์ตนแล้ว ก็ควรชวนชวายุในประโยชน์ตน^{๔๘}

๒) **ปรัตถะ** : ประโยชน์ผู้อื่น คือ การมุ่งสร้างที่พึ่งหรือความมั่นคงให้แก่ คนอื่นทั้งในได้ด้านวัตถุและจิตใจ พระพุทธเจ้าทรงให้สร้างประโยชน์คนอื่นในภายหลังที่ประโยชน์ตนสำเร็จหรือมั่นคงดีแล้ว ซึ่งเป็นการใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเราเพื่อไปช่วยเหลือ สร้างประโยชน์สุขหรือเป็นที่พึ่งให้แก่คนอื่น ๆ ดังที่ทรงตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก... เพื่ออนุเคราะห์... เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย...^{๔๙}

๓) **อุภยัตถะ** : ประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น คือ การได้รับประโยชน์ทั้งตัวเราและคนอื่นพร้อม ๆ กันทั้งสองฝ่าย เป็นการส่งเสริมเกื้อหนุนหรือบำเพ็ญโดยไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียเปรียบ ดังที่ทรงตรัสไว้ว่า ภิกษุเมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ตน... ประโยชน์ของผู้อื่น... ประโยชน์ทั้ง ๒ อย่าง ก็ควรทำประโยชน์ตน... ประโยชน์ของผู้อื่น... ประโยชน์ทั้ง ๒ อย่างนั้นให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท^{๕๐}

นอกจากนี้ ประโยชน์ทั้ง ๓ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนายังได้แสดงถึงผลในเชิงอุดมคติความเชื่อได้อีก ๓ มิติ คือ

๑) **ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์** คือ การดำเนินชีวิตที่จะต้องทำตัวอย่างไรจึงจะเกิดความสุขและไม่เกิดโทษในโลกปัจจุบัน จัดว่าเป็นขั้น อธิศีลสิกขา

๒) **สัมปรายิกัตถประโยชน์** คือ เป็นอุดมคติหรือความคาดหวังในผลของความดีของตนจะทำให้ประสบความสุขในชาติหน้า จัดว่าเป็นขั้น อธิจิตสิกขา

๓) **ปรมัตถประโยชน์** คือ ประโยชน์ขั้นสูงสุดที่เกิดจากการหลุดพ้นจากกิเลสบรรลुพระนิพพาน จัดว่าเป็นขั้น อธิปัญญาสิกขา^{๕๑}

จากแนวคิดผลในเชิงอุดมคติของประโยชน์ทั้ง ๓ ประการนี้ เปรียบได้กับการวางแผนชีวิตหรืออนาคตไว้ โดยคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้ระบุไว้ว่า (๑) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นประโยชน์ในชาตินี้ กล่าวคือ การที่มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ในศีลไม่กระทำความผิดหรือกระทำการเบียดเบียนผู้อื่น อาณิสสย่อมส่งผลให้ตนเองไม่ได้รับความเดือดร้อนใจอันเกิดจากการคิดที่จะเบียดเบียนหรือทำร้ายผู้อื่น (๒) สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาติหน้า เป็นการตั้งความปรารถนาจุดหมาย

^{๔๘} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๖/๘๔.

^{๔๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๖/๔๖-๔๗.

^{๕๐} อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๗๒/๑๖๕.

^{๕๑} ที.ปา.ฎีกา (ไทย) ๑๖๐/๑๐๐.

ปลายทางแดนเกิดในภพภูมิต่อไปเป็นไปในทางที่ดีพบกับความสุข ก็เพราะการที่บุคคลนั้นมีรักษาจิตของตนให้บริสุทธิ์ ซึ่งส่งผลให้เกิดการกระทำหรือพฤติกรรมในทางที่ดีงามผลของการกระทำนั้นย่อมรักษาและชี้นำบุคคลนั้นควรได้รับผลเช่นไร (๓) ประมัตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน กล่าวคือ การกำหนดจุดหมายสูงสุดในชีวิตโดยมีพระนิพพานเป็นที่ตั้ง ความเชื่อที่ว่า การสิ้นสุดแห่งสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิด หรือหลุดพ้นจากบ่วงกรรม มีหนทางเพียงทางเดียวคือ การเข้าถึงพระนิพพาน หมายถึง การดับสนิทเย็นหมดเชื้อไฟแห่งกิเลส อันเป็นต้นเหตุของวงจรแห่งกรรม^{๕๒}

ด้วยเหตุนี้ จุดหมายปลายทางของประโยชน์ในพระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องของปัญญาในการพาตนเองให้พ้นจากทุกข์ อันเป็นแนวทางในการเผยแผ่งานคำสอนของพระพุทธศาสนา **วนิช สุธาร์ตน์** ได้กล่าวว่า การเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า ว่า ทรงใช้กระบวนการ พัฒนาปัญญาเป็นสื่อในการถ่ายทอด และกระบวนการพัฒนาทางปัญญานั้นจะเกิดขึ้นได้ต้อง อาศัยองค์ประกอบทั้งสามส่วน ได้แก่ ปัจจกายนอก หรือปรโตโฆสะ คือการกระตุ้น การแนะนำ การสั่งสอน, ปัจจกายใน หรือโยนิโสมนสิการ คือกระบวนการคิดที่ถูกต้อง, และการฝึกอบรมตามมรรควิธี คือการฝึกอบรมกาย อบรมจิต ตามแนวไตรสิกขา^{๕๓}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ ได้จำแนกกลยุทธ์ในการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ไว้ดังนี้^{๕๔}

๑) **การเทศนาธรรม** คือ การแสดงธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งวิธีนี้พระภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ

๒) **ปาฐกถาธรรม** คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะยั่งยืนและผู้พูดจะต้องมีลีลาในการพูด เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังเป็นพิเศษ เป็นวิธีการที่น่าสนใจ

๓) **อภิปรายธรรม** คือ การชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้อื่นเข้าใจ

๔) **สนทนาธรรม** คือ การพูดจาหารือในหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต โดยยึดหลักทางสายกลาง

๕) **การสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน** คือ การสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

๖) **การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ** เช่น การใช้หนังสือธรรมะ การใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่ไม่มีเวลาจะได้ศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ระบุว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียน

^{๕๒} คุรุรายละเอียดใน อัง. อนุช. (ไทย) ๒๓/๑๑๔/๒๘๙.

^{๕๓} วนิช สุธาร์ตน์, *ความคิดและความคิดสร้างสรรค์*, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๗

^{๕๔} บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, *ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๓.

พระปริยัติธรรมประการหนึ่งคือความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่ตัวเอง คณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถึก ภิคุสงฆ์ที่เทศน์ดี จะได้รับการยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอนวาทศิลป์ ในหลักสูตรการศึกษาภิคุสงฆ์สามเณรก็เป็น การส่งเสริมให้มีความสามารถในการเผยแผ่ประเพณี^{๕๕}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญ ซึ่งเป็นหน้าที่ โดยตรงของพระสงฆ์และวัดที่จะต้องบริหารจัดการงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานี้ให้ดำเนินไปได้ ด้วยดี เพื่อเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไป และกลยุทธ์ในการเผยแผ่ที่นิยมใช้ เช่น การเทศนา ธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนสมถกรรมฐาน และการใช้สื่อและอุปกรณ์ ประกอบการสอนธรรมะ เป็นต้น พระสงฆ์และวัดต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมในสังคมปัจจุบันให้ได้ จึงจะประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓) ด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ทางศาสนา^{๕๖} นอกจากนี้ การจัดการสาธารณูปการ หมายถึง การลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติ แตกต่างกันไปตามลักษณะของงาน การก่อสร้างและ การบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุ ขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิมหรือที่ เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น^{๕๗} สำหรับสาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น ได้แก่

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การ ขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และยกวัดราษฎร์เป็นพระ อารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด^{๕๘}

การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการเป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะ สงฆ์ แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะตำบลทุกส่วนทุกชั้น ต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมสาธารณูปการ ส่งเสริมสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติ สอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำให้การสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังนี้^{๕๙}

๑. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา

^{๕๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของ การศึกษาใหม่, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลายสื่อ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^{๕๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๑, ๑๗๔.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^{๕๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการ พระศาสนา, หน้า ๕๕-๕๕.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

๒. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน

๓. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุ ให้เป็นทรงไทยหรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๔. การควบคุมการเงินและบัญชี รายรับ-รายจ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

๕. ควบคุมดูแลเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖. ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

สรุปได้ว่า การสาธารณูปการ เป็นงานสำคัญที่ต้องบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยบนหลักการแห่งความประหยัด และรักษาเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นไว้ งานด้านการสาธารณูปการนี้เป็นการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะในวัดให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์สามารถใช้รองรับการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุ สามเณร และพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี นั่นเอง ดังนั้นจึงเป็นงานที่ต้องบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่ขัดแย้งกันสมานสามัคคีกันระหว่างวัดกับชาวบ้าน

๔) การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของแก่หน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ) ได้กล่าวว่า พระสงฆ์และวัดควรสงเคราะห์ประชาชน ดังนี้^{๖๐}

- ๑) ควรสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเอง
- ๒) ควรสงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม
- ๓) ควรสงเคราะห์ให้มนุษย์มีความสว่างทางวิญญาณ
- ๔) ควรสงเคราะห์ให้กินอยู่แต่พอดี
- ๕) ควรสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุ
- ๖) ควรสงเคราะห์ให้เขามีความเข้มแข็ง

กรมการศาสนา ได้เสนอรายงาน สภาพสังคมไทยด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ประชาชน ไว้ดังนี้^{๖๑}

๑) ให้ที่พักอาศัย ตลอดจนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และทุนการศึกษาแก่เด็ก จากครอบครัวที่ยากจน

๒) ให้สถานศึกษาของรัฐและท้องถิ่นใช้ที่ดินของวัดเป็นที่ตั้งและใช้เป็นอาคารเรียน

^{๖๐} พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ), การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, (นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๕.

^{๖๑} กรมการศาสนา, ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔.

๓) ให้วัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนราษฎร์เองตามกฎหมาย โรงเรียนราษฎร์เป็นโรงเรียนสำหรับนักเรียนยากจน ให้ศึกษาเล่าเรียนโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน บางแห่งจัดเก็บค่าเล่าเรียนแต่ในอัตราต่ำ บางวัดจัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่สำหรับพระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวง

๔) จัดการสอนศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียน โดยคณะสงฆ์เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการส่งพระภิกษุไปช่วยสอนศีลธรรม จริยธรรม ไปตามโรงเรียนต่างๆ มีการสอนรายชั่วโมงตามหลักสูตร หรือไปสอนในรูปแบบการประชุม สัมมนา ให้สถานศึกษาเป็นครั้งคราว ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ทว่าราชอาณาจักร ตลอดจนจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนตามสำนักของสงฆ์

๕) จัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์ เป็นการสงเคราะห์ด้านการศึกษาที่กรมการศาสนาร่วมกับเจ้าอาวาสวัดต่างๆ จัดขึ้น เพื่อวางรากฐานการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนในท้องถิ่น เป็นการปลูกฝังให้เด็กใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ให้พระภิกษุ สามเณร ผู้มีความรู้ความสามารถได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นและชุมชนที่อาศัย

๖) การสงเคราะห์ด้านอื่นๆ ได้แก่

๖.๑) บริการด้านให้ความรู้ทางศีลธรรมและบำเพ็ญประโยชน์แก่นักเรียนและประชาชน

๖.๒) จัดตั้งทุนสงเคราะห์ และให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การเรียนแก่นักเรียนยากจน

๖.๓) การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๖.๔) จัดตั้งศูนย์อบรมสัมมนาอาชีพแก่ประชาชน

๗) การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่

๗.๑) สงเคราะห์ปกติ

๗.๒) ให้สถานที่ในวัด หรือของวัด จัดตั้งกุศลสาธารณสถาน เช่น โรงเรียน สุขศาลา ศาลาประชาชน เป็นต้น

๗.๓) อนุญาตให้ทางราชการหรือคณะบุคคลใช้อาคารของวัด ลานวัด จัดงานการกุศล งานรื่นเริงตามเทศกาลในประเพณีนิยม

๘) สงเคราะห์ตามเหตุการณ์

๘.๑) อนุญาตให้ประชาชนที่ประสบสาธารณภัยเข้าพักพิงในสถานที่ของวัด

๘.๒) รวบรวมปัจจัยเครื่องอุปโภคบริโภคส่งไปให้แก่ผู้ประสบสาธารณภัย

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้กล่าวถึง การสงเคราะห์ของพระสงฆ์ ว่าควรมีลักษณะ ดังนี้^{๖๒}

๑) เมื่อวัดมีที่ดินเหลือ ควรจัดตั้งโรงเรียน หรือสถานการศึกษาระดับต่างๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัด ไม่ควรกั้นเขตตัดขาดจากบ้าน วัด โรงเรียน ควรให้ความใกล้ชิดกับวัด อุบาสก อุบาสิกา ที่ศรัทธาวัด ควรทำบุญบำเพ็ญกุศล สมาทานศีล ฟังเทศน์ที่วัดเป็นประจำ และทำหน้าที่บำรุงวัดร่วมกับประชาชนในชุมชนอื่นๆ ด้วย

๒) พระสงฆ์ควรตั้งสุขศาลา สถานือนามัย หรือโรงพยาบาล ภายในวัด ในเขตวัด

^{๖๒} ดูรายละเอียดใน ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, หน้า ๙-๑๓.

๓) ควรสร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ ห้องสมุดประจำหมู่บ้าน พิพิธภัณฑ์ในวัด อาจเกิดจากความร่วมมือจากทางวัดเอง หรือจากประชาชน ชาวบ้าน แม้แต่ทางราชการ จัดสร้างขึ้นให้วัดดูแลได้ อาจให้ใช้สถานที่แล้วมีพระภิกษุ สามเณร เป็นผู้ดูแลรักษา ให้บริการแก่ประชาชน

๔) ควรตั้งสภาตำบล ใช้เป็นที่ประชุมราษฎรของหน่วยราชการ ในกิจการด้านการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ท้องถิ่น วัดอาจให้ใช้สถานที่ เช่น ศาลาการเปรียญ หรือบริเวณวัดได้

๕) ควรสร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำประปาหมู่บ้าน น้ำใช้ในด้านเกษตร ทางวัดอาจเป็นผู้ดำเนินงาน นอกจากนั้นให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา โดยอาจแต่งตั้งคณะกรรมการและมีทางวัดเข้าไปช่วยดูแล

๖) กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือกิจการอื่นๆ ของหมู่บ้าน ควรให้ใช้สถานที่วัด โดยเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสามเณรช่วยดูแลให้ความสะดวกภายในขอบเขตความสามารถ ซึ่งต้องไม่ผิดพระธรรมวินัย ไม่ทำให้เสียสมณสาธูป เช่น การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโคกระบือ กองทุน มูลนิธิ สหกรณ์ต่างๆ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่างๆ

๗) กิจกรรมแก้ปัญหาเฉพาะหน้า พระสงฆ์ควรจัดการชวนช่วยกัน โดยพระเป็นผู้นำให้ชาวบ้านได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การเกิดภัยธรรมชาติต่าง ๆ

เสฐียรพงษ์ วรรณปก กล่าวว่า การกิจที่สำคัญยิ่งของพระสงฆ์ คือ การอบรมสั่งสอนชาวบ้านในทางที่ถูกที่ควร ชาวบ้านได้ให้การอุปการะปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์ ให้มีกำลังศึกษาปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ก็ควรอนุเคราะห์ชาวบ้านเป็นการตอบแทน^{๖๓}

สรุปได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ นี้สามารถแยกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ สงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจ สาธารณสงเคราะห์เป็นงานของพระสงฆ์และวัดเพื่อประชาชน โดยจะต้องบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งของมหาเถรสมาคม และต้องเป็นไปตามกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองด้วย

๒.๔ สรุป

แนวคิดในการเสริมสร้างสังคมสันติสุข การให้ความหมาย ลักษณะองค์ประกอบทั้งตามหลักสากลและในมุมมองพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ เป็นเรื่องของ การพัฒนาสังคมทั้งในมิติเชิงกายภาพและเชิงจิตใจของสมาชิกในสังคมนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต วิถีปฏิบัติ โดยอาศัยความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเรื่องของการเรียนรู้และพัฒนามนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งทั้งหลายทั้งมวลนี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษาหรือการพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ สำหรับมุมมองพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเสริมสร้างสังคมสันติสุขนั้น จะเห็นได้ว่าการมองชีวิตและสรรพสัตว์ทั้งหลายเป็นความสัมพันธ์ ผลแห่งการกระทำซึ่งหากสังคมปรารถนาซึ่งความสันติสุข สมาชิกหรือหมู่ชนในสังคมนั้นก็ต้องประพฤติปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตด้วยความดีงาม

^{๖๓} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, (กรุงเทพมหานคร: บรรณาคาร, ๒๕๒๙), หน้า ๗๑.

มีจุดหมายปลายทางที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม ดังนั้นการเผยแพร่งานพระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์หรือผู้ทรงความรู้มีภูมิธรรม จึงมีอิทธิพลในแง่ของการพัฒนามนุษย์ซึ่งส่งผลให้สังคมเกิดการ พัฒนาไปพร้อม ๆ กัน เป็นสังคมที่มีสันติสุข ดังนั้น ลำดับต่อไปผู้วิจัยจึงได้นำเสนอบทบาทของ อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ที่นับว่าท่านเป็นบุคคลที่นำความรู้หลักธรรมคำสอนทางพัฒนาศาสนามาเผยแพร่ เพื่อช่วยเหลือพัฒนาจิตและปัญญาคนในสังคมไทย ให้ได้เรียนรู้ที่จะลด ละ ความเห็นแก่ตัว ความคิดทำลายหรือทำร้ายเพื่อนมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม และการเรียนรู้ที่จะตระหนักเห็นถึง คุณค่าของธรรมชาติทรัพยากรที่มนุษย์ได้พึงพิงอาศัยอยู่ ดังจะได้นำเสนอเป็นลำดับต่อไป

บทที่ ๓

บทบาทและผลงานในการพัฒนาสังคมของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ

บทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนออัตชีวประวัติ แนวคิด อุดมการณ์และผลงานของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงที่มาบทบาทของอาจารย์พร ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ โดยมีรายละเอียดในการนำเสนอต่อไปนี้

๓.๑ ประวัติอาจารย์พร รัตนสุวรรณ

จุดเริ่มต้นของชีวิตวัยเยาว์

พร รัตนสุวรรณ เกิดเมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นบุตรนายบุญนาค และ นางพิน รัตนสุวรรณ เกิดในตระกูลช่างทอง ณ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอ ตรอน จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นบุตรคนที่สองในจำนวนพี่น้อง ๕ คน ของนายบุญนาคและนางพิน รัตนสุวรรณ เนื่องจากบิดาและมารดาของท่านได้เสียชีวิตไปตั้งแต่ท่านยังเยาว์วัย และเป็นเด็กกำพร้ามารดาบิดา จึงได้ไปอาศัยอยู่กับลุงและอา ในที่สุดก็ไปอาศัยอยู่ที่วัดบ้านแก่ง อ. ตรอน จ. อุดรดิตถ์ ปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ขณะนั้นท่านอายุย่างเข้า ๑๓ ปี ตัดสินใจออกเดินทางเผชิญโลกภายนอก ซึ่งมีจุดหมายปลายทางที่กรุงเทพมหานคร โดยมีสามเณรอาทร อังสุธรรม เป็นญาติผู้พี่ และเป็นคนบ้านเดียวกันเป็นเพื่อนร่วมทางและชักนำให้ท่านได้มาพำนักอยู่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทำพระจันทร์ พระนคร กรุงเทพมหานคร^๑

ก้าวสู่เส้นทางศึกษาธรรม

เมื่อได้มาอาศัยอยู่วัดมหาธาตุฯ ท่านได้เข้าเรียนภาษาบาลี โดยเรียนไวยากรณ์ และแปลธรรมบทอยู่ ๒ ปี ปีพ.ศ. ๒๔๗๘ อายุครบ ๑๗ ปี ท่านบรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทำพระจันทร์ พระนคร กรุงเทพมหานคร และเมื่ออายุครบ ๒๐ ปีจึงได้บรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) เป็นพระอุปัชฌาย์ ฉายาว่า กลฺยาณจาโรภิกขุ พระธรรมปัญญาบดี (กิตติสารมหาเถร) ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระญาณสมโพธิ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระพิมลธรรม (ซ้อย ฐานทัตตมหาเถร) ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระศรีสมโพธิ เป็นพระอนุสาสนาจารย์ อาจารย์พร ใช้เวลาศึกษาภาษาบาลีและแปลภาษาบาลีอยู่ถึง ๖ ปี โดยศึกษาบาลีไวยากรณ์ ๒ ปี ศึกษาแปลธรรมบทอีก ๔ ปี ผลการสอบไล่ได้ ดังนี้

^๑ ผศ.สมหมาย ดุษอดรัมย์, มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒-๑๓.

พ.ศ. ๒๔๗๘ – ๒๔๘๑ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค เมื่ออายุ ๑๘ ปี และสอบได้เปรียญธรรม ๔-๕-๖ ประโยคได้ตามลำดับขณะยังเป็นสามเณร^๒

นับได้ว่าอาจารย์พร เป็นผู้ที่มีความฝักใฝ่และสนใจในการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังตั้งแต่เยาว์วัย สะท้อนให้เห็นความเป็นผู้มีวิริยะ และอุตสาหะ สามารถเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ควรหันมาสนใจศึกษาพระธรรมให้มากยิ่งขึ้น

ก้าวย่างของการศึกษาปฏิบัติธรรม

พ.ศ. ๒๔๘๒ ในขณะที่ท่านเป็นพระภิกษุ และได้รับการสอบเปรียญธรรมประโยค ๖ แล้ว ท่านได้นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดให้กับสามเณร พระภิกษุ หรือผู้ที่สนใจ โดยเป็นครูสอนบาลีในสำนักเรียนวัดมหาธาตุฯ อยู่ ๒ ปี แต่ด้วยความตั้งใจและประสงค์จะศึกษาค้นคว้า อ่านหนังสือพระไตรปิฎกให้มากยิ่งขึ้น พร้อมกับความมุ่งมั่นที่จะศึกษาในด้านปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ท่านจึงกราบลาพระอุปัชฌาย์ไปปฏิบัติธรรม ที่สำนักวัดถ้ำกลบ จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาก็ได้ย้ายไปปฏิบัติธรรมกับท่านพุทธทาสภิกขุ ณ สวณโมกข์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี^๓

กล่าวได้ว่า อาจารย์พร นอกจากเป็นผู้มีอุดมการณ์ในการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าแล้ว ท่านยังมีความเอื้อเฟื้อเป็นกัลยาณมิตรส่งมอบความรู้ให้กับผู้อื่น ในขณะเดียวกันก็ไม่ละเลยจุดหมายของตนเอง ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการได้มาพบกับกัลยาณมิตร ท่านพุทธทาสภิกขุ ที่สวณโมกข์นั้น น่าจะเป็นประสบการณ์อันทรงคุณค่าให้กับท่านอาจารย์พรเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาภาคปฏิบัติต่อพระอาจารย์ผู้รู้แจ้ง แต่เพราะเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นบุกไทย ปีพ.ศ. ๒๔๘๔ ท่านจึงจำเป็นต้องกราบลาท่านพุทธทาสภิกขุ กลับมาวัดมหาธาตุฯ อีกครั้งซึ่งขณะนั้น ทางกรุงเทพมหานคร ก็ถูกโจมตีจากทหารญี่ปุ่น เหตุการณ์ยังไม่สงบ ทำให้ท่านอาจารย์ต้องย้ายกลับไปอยู่ที่บ้านเกิดของท่าน ที่บ้านแก่ง จังหวัดอุดรธานี ณ วัดเกษมจิตตาราม จำพรรษาอยู่ ๒ ปี เมื่อสถานการณ์เริ่มผ่อนคลาย พ.ศ. ๒๔๘๖-๒๔๙๐ ท่านจึงได้ตัดสินใจเดินทางไปแสวงหาความรู้ ปฏิบัติธรรมที่จังหวัดเชียงใหม่ จำพรรษาอยู่ ณ วัดอุปกุต ๑ พรรษา หลังจากออกพรรษาแล้วก็ย้ายไปอยู่วัดศรีโขง ณ สถานที่ตรงนี้ ทำให้ท่านอาจารย์พรมีโอกาสศึกษา ค้นคว้า พระไตรปิฎก-อรรถกถา ได้อย่างเต็มที่ เป็นเวลาถึง ๔ ปีเต็ม โดยไม่รับกิจนิมนต์ใด ๆ^๔

กัลยาณมิตรร่วมเดินทางเผยแผ่ธรรม

ยามเมื่อมีขณม้วย ท่านอายุย่างเข้า ๓๐ ปี ขณะนั้นตรงกับ พ.ศ. ๒๔๙๒ ท่านอาจารย์พรได้พบกับท่านปัญญานันทะภิกขุ (ดำรงสมณศักดิ์ที่พระพรหมมังคลาจารย์ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) และได้ร่วมกันเทศน์สั่งสอนอบรมนักเรียนเยาวชน และประชาชน ในเขตเทศบาลเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีผู้คนเลื่อมใสศรัทธา และนิยมมาฟังการบรรยายธรรมเป็นจำนวนมาก จนมีผู้มองเห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบนี้ มีประโยชน์ต่อการสอนพระพุทธศาสนาเป็น

^๒ ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์, มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, , หน้า ๑๓-๑๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๕.

อย่างมาก จึงร่วมกันสร้างสถานที่ถาวร ก่อสร้างพุทธสถานเชียงใหม่ขึ้นเป็นครั้งแรกในจังหวัดเชียงใหม่^๕

จุดหักเหจากร่มกาสาวพัสตร์สู่อบาสกนักเผยแผ่ธรรม

ปีพ.ศ. ๒๔๙๔ ขณะนั้นท่านอายุ ๓๔ ปี ได้อาพาธเป็นวัณโรค จึงจำเป็นต้องลาสิกขาบทในวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๔๙๔ เพื่อไปพักรักษาตัว แต่ท่านก็ยังถือโอกาสนี้ปฏิบัติธรรมด้วย ณ บณูเขาห้วยฝ้าย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปลายปี พ.ศ. ๒๔๙๔ เมื่ออาการเจ็บไขของท่านหายเป็นปกติ จึงเริ่มออกสอนวิชาพระพุทธศาสนาอีกครั้ง โดยออกไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ ตั้งโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนสตรี โรงเรียนชาย วิทยาลัยฝึกหัดครูและวิทยาลัยพยาบาล ท่านอาจารย์พรได้ทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้นักเรียนเยาวชน โดยไม่คิดมูลค่าการสอนทุกอย่างไม่มีค่าใช้จ่ายสำหรับผู้มาเรียน นับเวลาที่ได้มาศึกษาพระไตรปิฎก-อรรถกถา ปฏิบัติธรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่เป็นเวลานานถึง ๑๑ ปี จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในหมู่นักเรียน นักศึกษา เยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป ในนครเชียงใหม่^๖

กล่าวได้ว่า อาจารย์พร ท่านได้กระทำตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ที่เข้าถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะในขณะที่ท่านเจ็บไข้ก็ไม่ได้ถือโอกาสสละเลยที่จะปฏิบัติธรรม ในทางตรงข้ามท่านยังใช้วิริยะ ความอดทน ในการต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ ด้วยวิปัสสนากรรมฐาน และยังรักษาอุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างเหนียวแน่น ประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ คือ เมื่อท่านได้พบกัลยาณมิตรร่วมอุดมการณ์เดียวกัน ประกอบกับการสอนธรรมะของท่านเป็นแบบร่วมสมัย เพื่อให้ธรรมะของพระพุทธเจ้าเข้าถึงได้กับทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำธรรมะมาอบรมให้เยาวชนที่เป็นอนาคตสำคัญของประเทศชาติ นับว่าอาจารย์พร มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเยาวชนของชาติให้รู้จักและได้เข้าถึงหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สอนให้รู้จักละความเห็นแก่ตัว อันจะส่งผลให้เยาวชนเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีความซื่อสัตย์และรู้จักเสียสละพร้อมที่จะนำพาประเทศชาติให้มีความสันติสุขในสังคมไทย

นอกจากนี้ การสร้างศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในผลงานชิ้นเอกที่ท่านอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้ทิ้งไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดสานต่อเจตนารมณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคมและสร้างเสริมให้สังคมไทยเกิดสันติสุข ซึ่งได้รับการสานต่อปณิธานของท่านมาจวบจนถึงปัจจุบัน ดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในลำดับต่อไป

^๕ ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์, มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, , หน้า ๑๕-๑๖.

^๖ อ้างแล้ว.

๓.๒ บทบาทการก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

สภาพทำเลที่ตั้งและบริบทโดยรอบ

ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยการริเริ่มของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ซึ่งเป็นอาจารย์บรรยายวิชาธรรมประยุกต์ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในสมัยนั้น โดยมีทำเลที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ห่างจากกรุงเทพมหานครถึงแคมป์สน ที่หลักกิโลเมตร ๔๑๒ บนเส้นทางพิษณุโลก-หล่มสัก ซึ่งเป็นที่ราชพัสดุ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง เลขที่ ๒๐ หมู่ที่ ๔ บ้านแคมป์สน ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์^๗

สภาพบรรยากาศโดยรอบของศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ตั้งอยู่บนที่พื้นที่ดินของราชพัสดุ กรมธนารักษ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ในพื้นที่ ๙๘๔ ไร่ ด้วยสถานที่แห่งนี้อยู่ห่างไกลชุมชน ไม่พลุกพล่านของผู้คน เป็นที่สัปปายะเสียบสัจด์ อากาศเย็นสบาย มีภูเขารายรอบ มีต้นไม้ชานาพรรณ มีต้นไม้ใหญ่เรียงราย โดยเฉพาะไม้สนภูเขา คือสน ๒ ใบ ๓ ใบ อันที่เป็นต้นไม้ประจำถิ่น ขณะที่เข้ามาศึกษาสำรวจ พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘ นั้น มีราษฎรมาบุกเบิกต้นไม้และทำลายป่าเกือบทั้งหมด ที่แห่งนี้เป็นลักษณะภูเขาหัวโล้นโดยทั่วไป และเป็นพื้นที่สีชมพู (ผู้ก่อการร้าย) ตามแผนยุทธศาสตร์ รูปตัว L ที่ตัดผ่าน ๑๗ จังหวัด อีสาน-เหนือ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่สำคัญคือ ณ ยุทธศาสตร์เขาค้อ เมื่อ อาจารย์พร รัตนสุวรรณ มาพบสถานที่นี้ จึงมีความประสงค์อย่างยิ่งที่จะสร้างสถานที่แห่งนี้ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ฝึกสมาธิปฏิบัติธรรม และสอนธรรมเผยแผ่แก่นิสิตและประชาชนทั่วไปที่สนใจในธรรม นอกจากนี้ ท่านยังต้องการพัฒนาที่แห่งนี้เพื่อทำการปลูกป่าให้ร่มรื่นสร้างบริเวณนี้ให้เป็นมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย โดยท่านอาจารย์พร ได้วางรากฐานสร้างสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกไว้พร้อมสรรพ อาทิ กุฏิปฏิบัติธรรม พระสงฆ์ บ้านพักผู้ปฏิบัติธรรม ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา เพื่อเป็นการบริการและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่เข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมในสถานที่แห่งนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้นำเรื่องการสร้างศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ไปกราบเรียนท่านเจ้าคุณพระพรหมคุณาภรณ์ปัจจุบันเป็นเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธจารย์ (เกี่ยว อุปเสโน) ขณะดำรงตำแหน่งเลขาธิการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ในสมัยนั้น ท่านอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้ปรารภกับเจ้าคุณเลขาธิการว่า การที่ไปสร้างศูนย์พัฒนาศาสนาที่แคมป์สนขึ้นนั้น เพื่อสร้างเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมของพระนิสิตมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยอยู่ในการควบคุมดูแลและดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในช่วงหนึ่งท่านเจ้าคุณเลขาธิการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระพรหมคุณาภรณ์ สมัยนั้น ได้เดินทางไปเยี่ยมอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ที่ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน เพื่อเป็นการให้กำลังใจให้กับอาจารย์พร ซึ่งข้าพเจ้า พร รัตนสุวรรณ

^๗ ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์, มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, หน้า ๒.

เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งศูนย์ และขอยืนยันให้ทราบว่า ศูนย์พัฒนาศาสนาแห่งนี้ เป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัยสงฆ์^๔

อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้สร้างอนุสรณ์สถานและอดีตพระมหากษัตริย์ ที่มีคุณูปการแก่แผ่นดินไทย ประจำไว้ ณ ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน คือ อนุสาวรีย์พระรูปหล่อเหมือน พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด และพระเจดีย์อิสรภาพ อนุสรณ์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เพื่อให้เป็นศูนย์รวมแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจและความสามัคคีของประชาชนในชาติ ได้น้อมระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสองพระองค์ ที่พระองค์ได้สร้างประเทศชาติและทรงกอบกู้เอกราชให้กับผืนแผ่นดินไทย

นอกจากนี้ อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้มอบศูนย์พัฒนาศาสนาให้กับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนแห่งนี้ เป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ฝึกอบรม ปฏิบัติธรรมสำหรับพระนิสิต นักศึกษาของมหาวิทยาลัย การให้บริการ และอำนวยความสะดวกในการจัดฝึกอบรมแก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป และพัฒนาศูนย์ เพื่อการทำการปลูกป่า รักษาป่า อนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของประเทศชาติอีกด้วย อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้รับการแต่งตั้งจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้เป็นผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนเป็นคนแรก จนถึงวาระสุดท้ายของการจากไปของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ เมื่อวันที่ ๒๔ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖

กล่าวได้ว่า การตั้งแคมป์สนของอาจารย์พร สะท้อนให้เห็นความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ และความรักในธรรมชาติ การนำธรรมชาติมาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตและจิตวิญญาณอันจะสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจให้กับผู้ที่สนใจศึกษาธรรม อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบให้มีความอุดมสมบูรณ์สามารถเป็นแหล่งพักผ่อนทางจิตใจให้กับผู้ที่เดินทางมาเยี่ยมเยียนและสัมผัสบรรยากาศ ทั้งนี้อาจารย์พร ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผู้ที่มีความกตัญญูต่อองค์พระปฐมกษัตริย์ไทยในการกอบกู้เอกราชให้กับผืนแผ่นดินแห่งนี้ โดยการจัดตั้งอนุสรณ์สถานซึ่งนับว่าเป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายความกตัญญูที่ทำให้เยาวชนรุ่นหลังไม่หลงลืมและรู้จักรักหวงแหนในแผ่นดินไม่คิดทำลายชาติ เพราะในอดีตบรรพบุรุษได้ยอมสละเลือดเนื้อเพื่อรักษาแผ่นดินนี้ให้คงอยู่ถึงลูกหลานไทยสืบต่อไป

๓.๒.๑ อุดมการณ์ในการก่อตั้งแคมป์สน

แรงบันดาลใจที่ทำให้อาจารย์พร มีกำลังใจในการสร้างศูนย์พัฒนาแคมป์สนนั้น พบว่าท่านยึดปฏิบัติตามหลักพุทธพจน์ ที่ว่า “มโน ปุพฺพกมา ธมฺมา” โดยถือคติที่ว่า วิญญาณเป็นรากฐานของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย กล่าวคือ การสร้างอนุสรณ์สถานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประจำศูนย์ฯ ถือเป็นส่วนสำคัญที่

^๔ วิญญูณ ฉบับ ๓-๔ มีนาคม ๒๕๑๘ อ้างใน ผศ.สมหมาย ดุยอดรัมย์, มหาจุฬา “แคมป์สน”สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, หน้า ๘.

อาจารย์พร รัตนสุวรรณ และคณะศิษย์ของท่าน ได้ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจ กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา และการเสียสละเวลา เพื่อทำงานดังกล่าวนี้ ให้เกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินไทย^๙

ตามทัศนะของท่านอาจารย์พร วิธีการที่จะรวบรวมให้คนดีมาช่วยกันสร้างชาติบ้านเมือง ให้เจริญวิธีหนึ่งก็คือ การเผยแพร่พุทธศาสนาให้ได้ผลซึ่งคำว่า “ได้ผล” ในที่นี้ ไม่ได้มีความหมายแต่เพียงว่าเมื่อชักจูงบุคคลทั้งหลายให้เกิดความสนใจเกิดศรัทธาต่อพุทธศาสนาได้ก็เรียกว่าได้ผล เพียงเท่านั้นไม่พอ ต้องสามารถสอนให้คนทั้งหลายเลิกโกงกัน เลิกจากการเอารัดเอาเปรียบกันและเลิกจากการทุจริตต่าง ๆ ได้และในเวลาเดียวกัน จะต้องสามารถสอนให้บุคคลทั้งหลายมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความยุติธรรม มีความกล้าหาญมีความอดทน มีความเสียสละ แม้กระทั่งชีวิตก็เสียสละได้เพื่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ อย่างนี้จึงจะเรียกว่าได้ผล และการสอนที่ว่านี้จะต้องมีการวัดผลด้วย ไม่ใช่สักแต่ว่าเทศน์หรือสอนกันให้เสร็จตามหมายกำหนดการ แต่ว่าผลจะเป็นอย่างไร ไม่ทราบแน่ชัด การสอนหรือการเผยแพร่แบบนี้ใช้ไม่ได้ การสอนศาสนาจะได้ผลจริง ๆ ผู้สอนจะต้องทำตัวเหมือนกับ นายแพทย์ที่ดี ซึ่งจะต้องทำการตรวจโรคให้รู้เสียก่อนว่าเป็นโรคอะไร แล้วต้องรักษาคนไข้ให้หายจากโรคด้วยไม่ใช่สักแต่ว่าทำการรักษาเพื่อเอาเงิน ซึ่งคนไข้จะหายหรือไม่ ไม่ได้รับผิดชอบ^{๑๐}

นอกจากนี้ ท่านยังได้ขยายความว่า การเผยแพร่ศาสนาที่จะให้ได้ผลตามที่กล่าวมา สำหรับในการสอนครั้งแรกไม่จำเป็นจะต้องสอนคนจำนวนมาก เพราะจะวัดผลได้ยาก ครั้งแรกควร จะสอนคนเพียงกลุ่มน้อย ๆ และจากคนทุกชั้น ทุกอาชีพ ทุกระดับ ทุกเพศ เพื่อให้ได้หลักการสอนที่มี ประสิทธิภาพกว่า การสอนแบบนี้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้จริง ๆ ซึ่งการเผยแพร่ศาสนา โดยวิธีนี้ จะทำให้รู้แน่นอนว่าคนใดที่มีความรู้ความสามารถนั้นอยู่ที่ไหนบ้าง และเมื่อคนเหล่านี้รู้จักกัน อย่างทั่วถึง เราก็สามารถจะรวบรวมบุคคลที่เป็นกำลังในการพัฒนาบ้านเมืองอย่างได้ผล และในเมื่อมี การส่งเสริมให้การสอนแบบนี้แพร่หลายทั่วประเทศ ต่อไปก็หวังได้อย่างแน่นอนว่า ประเทศชาติจะได้ ผู้แทน ที่ดีและรัฐบาลที่ดี รวมทั้งข้าราชการและประชาชนทั้งหลายก็ดีด้วย^{๑๑}

แนวคิดดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า อาจารย์พร ท่านมีมุมมองต่อเรื่องการศึกษาพัฒนามนุษย์ เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติให้เกิดความมั่นคงและเกิดสันติสุขในสังคมไทย โดยเริ่ม จากการพัฒนาสันติสุขให้เกิดขึ้นในระดับบุคคล ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเกื้อกูลให้ เหมาะสมต่อบุคคล ประเด็นสำคัญที่ท่านเน้นคือ ในฐานะตัวผู้สอนหรือเผยแพร่ ที่จะทำหน้าที่เป็น กัลยาณมิตร นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนและเข้าถึงแก่นของคำสอนจาก การปฏิบัติแล้ว ยังต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถรู้จักถ่ายทอดความรู้เป็น เข้าใจในตัวผู้มาศึกษาปฏิบัติ เสมือนดังกระจกที่สะท้อนเงาของบุคคลนั้น สิ่งเหล่านี้ผู้สอนต้องมีกระบวนการวิธีการที่จะเข้าถึงจิตใจ ของผู้ศึกษาเพราะจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าถึงหลักคำสอนได้โดยตรง เห็นผลจากการปฏิบัติที่ถูก วิธี

ดังนั้น การสอนศาสนาที่จะให้ได้ผลจริง ๆ ตามทัศนะของอาจารย์พร เห็นว่าผู้สอนมี ความจำเป็นที่จะต้องแยกการสอนเป็นประเภท ๆ เช่นประเภทเด็กนักเรียน ประเภทนักศึกษา

^๙ เพชรในพงไพร, ฉลอง ๒๕ ปีศูนย์ฯ ๑๗/๒๕๔๓

^{๑๐} พร รัตนสุวรรณ, โครงการศูนย์พัฒนาศาสนา, หน้า ๙.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

ประเภทประชาชนทั่วไปเพราะถ้าคนฟังมีพื้นความรู้ต่างกัน อายุต่างกัน มีอาชีพต่างกัน สิ่งแวดล้อมต่างกัน จะสอนให้เป็นแบบเดียวกันไม่ได้ การสอนโดยวิธีเทศน์หรือปาฐกถาเป็นเพียงวิธีหนึ่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ในบางโอกาส ส่วนวิธีการที่ได้ผลจริง ๆ ก็คือ การสอนให้แก่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสอนเป็นรายตัวบุคคลให้ได้ผลก่อน แล้วจึงค่อยขยายการสอนให้แก่คนกลุ่มใหญ่ ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการสอนและการวัดผล การใช้หัวข้อมากเกินไปและไม่กำหนดจุดหมายไว้ให้ชัด การสอนจะไม่ได้ผลทั้งจะทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย และความรู้ที่ได้รับไปก็อาจจะสับสนไม่ชัดเจนแจ่มแจ้ง^{๑๒}

ประเด็นคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ท่านอาจารย์พร เห็นว่าเป็นเรื่องที่ควรจะออกนำเผยแพร่ให้มากที่สุด และบ่อยที่สุดก็คือ การสอนให้คนทั้งหลายเชื่อในเรื่องกฎของกรรม สอนให้เชื่อว่าตัวเราเป็นผลที่เกิดมาจากวิบากแห่งกรรมของเราเอง การสอนให้เข้าใจหลักนี้อย่างแจ่มแจ้งจะได้ผลเท่ากับสอนให้คนทั้งหลายรู้จักพระเจ้าที่สร้างตัวเราขึ้นมา ซึ่งเป็นการรู้จักจริง ๆ ด้วยตัวของตัวเอง ครั้นแล้วเขาก็จะรู้สึกว่าเขาถูกปกครองโดยพระเจ้า เขาอยู่ในสายตาของพระเจ้าตลอดเวลา และเขาก็จะรู้สึกอยู่เสมอว่าถ้าเขาทำความชั่ว แม้คนอื่นจะไม่รู้แต่พระเจ้าทรงรู้แน่ และพระเจ้าจะต้องทรงลงโทษเขาอย่างแน่นอน แต่ถ้าเขาทำความดี พระเจ้าก็จะทรงให้รางวัลแก่เขาตามความเหมาะสมแห่งกรรมที่เขาได้ทำไว้ สอดคล้องกับทางคริสต์ศาสนาที่เชื่อว่า เมื่อใดโลกนี้ปกครองโดยพระเจ้า โลกนี้ก็จะมีสันติสุข มีความอุดมสมบูรณ์การเบียดเบียนกันหรือการเอารัดเอาเปรียบกันจะไม่มีได้เพราะพระเจ้าจะต้องกำจัดคนเลวให้หมดไป และมีความเชื่อว่าวันหนึ่งพระเจ้าจะมาปกครองโลกนี้ คือ เชื่อในการกลับมาเกิดใหม่ของพระเยซู ซึ่งถ้าพระองค์เสด็จมาอีกครั้งหนึ่ง พระองค์ก็สามารถจะทรงปกครองโลกนี้ได้ทั้งหมด ความเชื่อในทางคริสต์ศาสนาดังที่กล่าวมานี้ไม่ใช่เป็นเรื่องเหลือเชื่อหรือเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เพราะความเชื่อดังที่กล่าวมานั้น ในเมื่อเรามองดูจากแง่ของพุทธศาสนา เราก็จะมองเห็นได้ชัดว่า ถ้าคนทั่วโลกเข้าใจกฎของกรรมลึกซึ้ง คนทั้งโลกก็จะรู้สึกว่าเขาถูกปกครองโดยพระเจ้าที่สร้างตัวเราขึ้นมา แะละเชื่อว่าพระเจ้าทรงรู้เห็นการกระทำของเขาตลอดเวลา เพราะพระเยซูเคยตรัสไว้ว่า พระเจ้าอยู่ในเรา เราอยู่ในพระเจ้า พระเจ้ากับเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งคำพูดประโยคนี้นี้ เป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพระเจ้าที่สร้างตัวเราขึ้นมานั้น เราสามารถที่จะมองเห็นได้ รู้จักพระองค์ได้ เพราะพระเจ้าที่ว่านี้ ก็คือ จิตใจของเรานั่นเอง

อาจารย์พร ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับพระเจ้าไว้อย่างน่าสนใจว่า ถ้าโลกรู้จักพระเจ้า และรู้ว่าตัวเราทุกคนถูกปกครองโดยพระเจ้า โลกนี้ก็จะมีสันติสุขใครก็ตามถ้าเขารู้แจ้งว่า ตัวเราเกิดขึ้นโดยพระเจ้า และพระเจ้ารู้ถึงการกระทำของเราอยู่เสมอ และพระเจ้าเท่านั้นที่จะเป็นผู้ให้รางวัลและลงโทษอย่างแท้จริง เหมือนกับที่พระเยซูเคยตรัสไว้ว่า พระเจ้าจะทรงให้รางวัลและลงโทษแก่คนทุกคน ตามกรรมที่เขาได้ทำไว้ สำหรับคนที่รู้แจ้งเช่นนี้ย่อมไม่กล้าทำบาป ทำความเดือดร้อนให้แก่คนอื่น หรือถ้าหากอดไม่ได้เพราะนิสัยหรือสันดานเดิมบังคับให้ต้องทำเขาก็ทำได้ไม่นาน ในไม่ช้าเขาก็จะต้องสารภาพและเลิกทำในที่สุด การที่โลกถูกปกครองด้วยกฎหมาย ซึ่งคนเป็นผู้เขียนขึ้น ผลเป็นอย่างไร เรื่องนี้เป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว คนที่กล้าล่วงละเมิดกฎหมาย และกฎหมายทำอะไรเขาไม่ได้ บุคคลประเภทนี้มีมากมายซึ่ง ส่วนใหญ่ก็เป็นคนฉลาดเป็นคนมีความรู้ความสามารถ ส่วนคนที่รู้ว่าจักพระเจ้า และรู้ว่าเขาถูกปกครองโดยพระเจ้าจะไม่กล้าทำบาป แม้ว่าคนอื่นจะไม่รู้ ฉะนั้นจะ

^{๑๒} พร รัตนสุวรรณ, โครงการศูนย์พัฒนาศาสนา, หน้า ๑๐.

เห็นได้ว่าการแก้ปัญหาคอร์ปชั่นหรือการทุจริตในวงงานต่าง ๆ ที่จะได้ผลอย่างแท้จริง ก็คือ การพยายามเผยแพร่ให้คนทั้งหลายได้รู้จักตัวของเขาเองว่าเขาเกิดมาจากอะไร ซึ่งการสอนในเรื่องนี้ ถ้าทำถูกวิธีและเริ่มต้นกันให้ถูกแล้ว จะเห็นผลได้ในชั่วระยะเวลาไม่นาน^{๑๓}

ทัศนะดังกล่าวของท่านอาจารย์พร ได้แสดงให้เห็นว่า ท่านมีมุมมองที่เปิดกว้างต่อคำสอนของศาสนาอื่น และสามารถนำหลักศาสนานั้นมาย้อนให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ในการที่มนุษย์จำเป็นต้องตระหนักและเชื่อในผลของการกระทำ ซึ่งไม่ใช่เป็นสิ่งที่มลายหรือแค่เพียงความเชื่อแต่เป็นเรื่องของเหตุและผล การกระตุ้นจิตสำนึกของคนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ศาสนาใด ก็สามารถยอมรับได้และมีความสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้นบทบาทของอาจารย์พรจึงมีฐานะนักการศาสนาที่เข้าถึงหัวใจศาสนาของตนและเข้าใจศาสนาของเพื่อนต่างศาสนา ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน จึงเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ทุกศาสนาสามารถเข้ามาเรียนรู้ฝึกฝนปฏิบัติได้ โดยไม่ได้แบ่งแยกศาสนาว่าคำสอนใดดีกว่ากัน เป็นการส่งเสริมให้สังคมเกิดสันติสุขได้ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากความแตกต่างทั้งความเชื่อ ประสบการณ์ อาชีพและพื้นฐานการศึกษา เพราะอุดมการณ์ที่อาจารย์พร ได้แสดงให้เห็นไว้อย่างชัดเจนจากการก่อตั้งศูนย์แคมป์สนแห่งนี้

๓.๒.๒ จุดมุ่งหมายของการก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

อาจารย์พร ได้กล่าวถึงความเป็นมาของโครงการแคมป์สนว่า ท่านสนใจและมีแนวคิดเรื่องการสร้างศูนย์เผยแพร่พระพุทธศาสนามานานแล้วกว่า ๒๕ ปี แต่ก็อยู่ในรูปแห่งความคิดเท่านั้น ยังไม่มีโอกาสได้ปฏิบัติหรือทำให้เป็นจริงขึ้นมา และจากบันทึกในหนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนาจะช่วยชาติบ้านเมืองได้อย่างไร” ซึ่งได้เขียนไว้ ๒๕ ปี ก่อนที่จะก่อตั้งศูนย์แคมป์สน สะท้อนให้เห็นว่าตลอดระยะเวลาอันยาวนานนั้นมิสามารถเปลี่ยนความคิดที่จะทำตามแผนนี้เลย ดังข้อความมีปรากฏดังนี้

การสร้างศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ

๑. ส่งเสริมการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่นิสิต นักศึกษา ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

๒. ชักชวนนักเรียน และนักศึกษาให้มาเข้าค่ายอบรม ในระหว่างปิดภาคการศึกษา หรือในระหว่างที่นักเรียน นักศึกษามีเวลาว่าง เพื่อรวมกลุ่มร่วมพัฒนากิจการทางพระพุทธศาสนา และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม อันเป็นพื้นฐานการเข้าสู่การปฏิบัติ

๓. ชักชวนและเชิญชวนผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ให้ได้มีโอกาสเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม สัมมนาแลกเปลี่ยนวิชา ความรู้ เพื่อหาทางส่งเสริมพระศาสนาในอันที่จะเข้าไปมีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนทุกชั้นทุกอาชีพ

๔. รวบรวมตำราทางพระพุทธศาสนาทุกประเภท และส่งเสริมให้ความสะดวกทุกอย่างแก่ผู้ที่ทำการค้นคว้าในหลัก วิชาการทางพระพุทธศาสนาทุกแขนง

^{๑๓} พร รัตนสุวรรณ, โครงการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, หน้า ๑๑-๑๒.

๕. ทำการวิจัยกิจกรรมการสอน และการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม และเพื่อให้เกิดประโยชน์สูง สุดตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

๖. ส่งเสริมการศึกษาของชาติตามหลักศาสนา เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้ ไม่ว่าจะศึกษาระดับไหนก็ตาม รู้จักช่วยเหลือตนเองได้ มีความมานะพยายามและแบ่งเบาภาระของผู้อื่นได้

๗. ส่งเสริมการเศรษฐกิจและสังคมตามหลักทางศาสนา

๘. ส่งเสริมการปลูกป่า รักษาป่าและสภาพแวดล้อมมิให้ถูกทำลาย

๙. ส่งเสริมให้ทางราชการเข้าใช้สถานที่เพื่อจัดกิจกรรมอบรม สัมมนาบุคลากร และทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อ ส่วนรวม อันจะเป็นการแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของทางราชการอีกทางหนึ่ง

๓.๒.๓ ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนกับการปลูกฝังความเห็นอกให้สังคม

อาจารย์พร รัตนสุวรรณ^{๑๔} ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความเจริญของ ศาสนากับการมีศีลธรรมของประชาชนนั้น มีความเกี่ยวข้องกัน เพราะ คำว่า “ศาสนาเจริญ” นั้น หมายถึง “ประชาชนอยู่ดีมีศีลธรรม” กล่าวคือ ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจน มีการกดขี่หรือการ เอาเปรียบกันอย่างแพร่หลายเหมือนอย่างที่เคยมีมานานแล้วและยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่อำนวยความสะดวกสบายแค่ไหน การเผยแผ่ศาสนาจะมีเครื่องมือ ทันสมัยอย่างไร ก็ยังไม่ถือว่าศาสนาเจริญแล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในหนังสือ “พุทธศาสนากับ เศรษฐกิจ” ซึ่งได้แสดงถึง การเผยแผ่ศาสนาแบบไหนหรือทำอย่างไร ศาสนาจึงจะสามารถช่วย พัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้ สรุปความว่า

การนำคำสอนเกี่ยวกับความเชื่อของการทำบุญ บริจาคทาน ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนา ระบุไว้ว่า “ผู้ที่ได้ทำบุญ คือ ได้บริจาคทานแก่พระสงฆ์ ย่อมได้อานิสงส์มาก” ตามความเชื่อทั่วไป หมายถึงหากผู้ใดได้ทำบุญกับพระสงฆ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพระอริยสงฆ์จะทำให้ได้อานิสงส์ยิ่งมาก ส่วนการบริจาคทานให้แก่บุคคลธรรมดาหรือบุคคลผู้ศรัทธาย่อมได้อานิสงส์น้อย แต่ในทัศนะของ อาจารย์พร กลับเห็นว่า สำหรับคนที่ไม่เข้าใจความหมายในเรื่องนี้อย่างลึกซึ้งแล้วย่อมจะต้องเกิดการ เข้าใจผิดว่า พระพุทธศาสนาไม่สนับสนุนหรือมุ่งเน้นให้ทำบุญกับคนไม่ดี การสงเคราะห์คนยากจน หรือคนที่ได้รับความลำบาก เพราะถือว่าได้บุญน้อยได้อานิสงส์น้อย ซึ่งหากคนทั่วไปยึดถือหลักการ ดังกล่าวมานี้อย่างเคร่งครัดโดยปราศจากความเข้าใจ การสังคมสงเคราะห์แก่คนทั่วไปก็ย่อมจะเกิดขึ้น ไม่ได้

หากพิจารณาในแง่ของการเศรษฐกิจหรือจากแง่ของการพัฒนาประเทศชาติก็จะรู้สึกได้ว่า หลักคำสอนดังกล่าวไม่เหมาะที่จะนำมาสอนยิ่งในสมัยปัจจุบัน และอาจทำให้นักศึกษาที่ยังไม่รู้ไม่ เข้าใจเกิดความรู้สึกดูหมิ่นต่อพระพุทธศาสนาได้ อาจมองเห็นว่าพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สอนในเรื่องนี้เป็นผู้ เห็นแก่ตัว สอนศาสนาเพื่อให้สังคมบำรุงความสุขให้กับตัวเองหรือหมู่คณะ และหากพระสงฆ์ไม่ค่อย

^{๑๔} พร รัตนสุวรรณ, โครงการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐.

ได้ทำประโยชน์ต่อสังคมอย่างเห็นได้ชัดพวกนักศึกษาคนรุ่นใหม่ก็จะพากันดูถูกพระสงฆ์ในฐานะศาสนาทายาทมากขึ้น และถ้าหากบังเอิญไปทราบหรือพบเห็นพระสงฆ์บางองค์ ซึ่งก็มีเป็นจำนวนน้อย ทำการสะสมเงินทองเพื่อหวังประโยชน์ที่จะเอาไปเป็นทุนในเมื่อสึกออกไป ก็ยิ่งจะดูถูกมากขึ้นไปอีก ถ้ากลุ่มคนเหล่านี้มีหัวเอนเอียงไปในทางวัตถุนิยมมากก็อาจจะสรุปลงความเห็นเลยที่เดียวว่า พระสงฆ์เป็นภัยต่อสังคมอย่างร้ายแรง พระสงฆ์เป็นคนหลอกลวงประชาชน มีชีวิตอยู่ด้วยการหลอกลวง ซึ่งความรู้สึกอันนี้ได้เริ่มมีขึ้นบ้างแล้วในหมู่ของคนบางประเภท และก็นับวันที่จะมีมากขึ้น ถ้าหากบุคคลเหล่านี้ไม่ได้รับการแก้ไขให้รู้จักเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องพระสงฆ์และการเข้าใจหลักคำสอนให้ดีกว่านี้

อาจารย์พร ยังได้ชี้ให้เห็นว่า สำหรับความจริงเกี่ยวกับคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า การทำบุญแก่พระสงฆ์จะได้านิสงส์มากนั้น สังคมควรทำความเข้าใจใหม่ เพราะ คำว่า พระสงฆ์ในที่นี้ หมายถึงพระอริยบุคคล ซึ่งไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นพระภิกษุเท่านั้นเพราะผู้ที่เป้นพระอริยบุคคลนั้น ที่เป็นฆราวาสก็มี ที่เป็นเด็กก็มี ที่เป็นผู้หญิงก็มี ฉะนั้น คำว่าการบริจาคนแก่พระสงฆ์ตามความหมายที่แท้จริงก็คือ หมายถึง “การให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ” ซึ่งจะเป้นใครก็ได้ และท่านยังได้ขยายความอีกว่า เหตุของการที่ทำบุญกับบุคคลเหล่านี้จะได้านิสงส์มากนั้น ก็เพราะพระอริยบุคคลซึ่งไม่ว่าจะเป็นเด็กและผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย ไม่ว่าจะเป็นพระหรือฆราวาส ย่อมเป็นผู้มีความประพฤติดีและเป็นที่ตั้งแห่งความรัก ความเคารพและความเลื่อมใส ฉะนั้น ถ้าหากบุคคลใดได้มีโอกาสบริจาคน หรือให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่เป็นอริยบุคคล ย่อมจะได้บุญมากได้อานิสงส์มากอย่างแน่นอน เช่น โดยส่วนตัวก็จะมีความรักความเคารพนับถือและความเลื่อมใสเพิ่มพูนมากขึ้น ซึ่งการมีความรักมีความเคารพนับถือ มีความเลื่อมใสศรัทธาในบุคคลที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้น ย่อมจะเป็นเหตุทำให้บุคคลนั้นมีความเจริญเพิ่มพูนขึ้นมากอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม การทำบุญกับพระอริยบุคคลที่ว่ามีานิสงส์มากนั้น ไม่ได้มีความหมายแต่เพียงว่า จะเป็นเหตุให้คนนั้นประสบความสำเร็จอย่างมากมาย อานิสงส์ของการบริจาคนไม่ใช่มีแต่ในเรื่องนี้ แต่หากมีอย่างอื่นอีกหลายอย่าง เช่น จะช่วยให้ทรศนะในการดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้อง ซึ่งจะเป็นการป้องกันความทุกข์ยากความลำบาก ตลอดถึงเหตุร้ายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ป้องกันไม่ให้ตกไปสู่อบายภูมิ อานิสงส์ในแง่นี้ จำเป็นต้องอาศัยการพิจารณาดูให้ดี เพราะการได้อยู่ใกล้ชิด หรือมีความสนิทสนมกับพระอริยบุคคล ย่อมจะเป็นเหตุให้ได้รับคำแนะนำที่ดีจากท่านเป็นอันมาก และยังเป็นเหตุให้บุคคลที่ใกล้ชิดเหล่านี้มีกำลังใจในอันที่จะประกอบกิจการงานในหน้าที่ของตนได้ดี ด้วยเหตุนี้ การบริจาคนแก่บุคคลผู้ทรงศีล พร้อมทั้งมีคุณธรรมอันประเสริฐนั้น ผลที่จะพึงได้รับย่อมเปรียบเทียบกับไม่ได้กับการบริจาคน หรือการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลผู้ทุศีลหรือผู้ที่มีความประพฤติไม่ดี

ดังนั้น จะเห็นได้ชัดว่าอาจารย์พร ได้ตอกย้ำความเข้าใจเกี่ยวกับคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนา หากไม่ทำความเข้าใจให้ถูกต้องจากผู้ที่ศึกษาเรียนรู้ปฏิบัติให้แจ้งแล้ว ย่อมจะทำให้ความเห็นผิดได้ท่ามกลางสังคมชาวพุทธ ซึ่งอาจไม่เป็นการดีต่อการพัฒนาสังคมและประเทศ เพราะการที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เช่นนั้น ไม่ได้หมายความว่าห้ามไม่ให้บริจาคนแก่บุคคลที่ประพฤติตัวไม่ดี ในทางตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าเสียอีกที่ได้ทรงอุทิศสาธุะเสด็จไปโปรดคนทุศีลให้กลายเป็นคนดี

มามากต่อมากสะท้อนให้เห็นว่า การให้ในลักษณะนี้ย่อมประเสริฐกว่าการให้วัตถุอย่างแน่นอน ประเด็นเรื่องความเห็นถูกของสังคมชาวพุทธจึงเป็นสิ่งที่อาจารย์พร ได้พยายามจะถ่ายทอดและชี้ให้ สังคมเห็นความสำคัญในการศึกษาเรียนรู้เข้าใจคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญและมีผลต่อการพัฒนาสังคมและช่วยให้สังคมมีความสันติสุขได้โดยความเห็นถูกและเกิดปัญญาพุทธศาสนิกชน

๓.๓ บทบาทของอาจารย์พร ต่อการพัฒนาสังคม

ความขัดแย้งในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หลายครั้งเป็นเพราะความหลากหลาย ทางด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ระบบความคิด และภาษา เป็นต้น แม้ว่าทุกฝ่ายจะ พยายามแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในอดีตที่ผ่านมาด้วยวิธีการที่คิดว่าดีที่สุด แต่หลาย ต่อหลายครั้งก็พบว่าปัญหายังเกิดขึ้นอีก ซึ่งอาจเป็นเพราะสาเหตุของความขัดแย้งนั้น ไม่ได้ได้รับการ แก้ไขอย่างถูกต้อง เหมาะสม และขาดการคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ อย่างแท้จริง ละเลยอัตลักษณ์และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ชุมชนในพื้นที่ รวมทั้ง สังคมไทย ยังขาดการเรียนรู้ในการป้องกัน แก้ไข จัดการ และเยียวยาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ การแก้ปัญหานั้นขาดประสิทธิภาพ และไม่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ประเด็นนี้ อาจารย์พร ได้นำเสนอริเริ่มที่จะนำคำสอนในพระพุทธศาสนามาเป็นหนทางเยียวยา แก้ปัญหา พร้อม ๆ กับการพัฒนาสังคม ซึ่งผลงานที่อาจารย์พร ได้ทำไว้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา สังคมหลาย ๆ ด้าน สรุปประเด็นได้ดังนี้

๓.๓.๑ บทบาทในฐานะนักพัฒนาทางการศึกษา

สำหรับการพัฒนาการศึกษาในทุก ๆ ด้านท่านอาจารย์พร มองว่า การฝึกสมาธิเป็น เครื่องมือในการส่งเสริมให้มนุษย์ได้รู้จักเรียนรู้ใจตนเอง สามารถพัฒนาและยกระดับจิตใจมนุษย์ให้ สูงขึ้น โดยเรียนรู้จักกิเลสของตนเอง ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะลด ละ เลิก ความเห็น แก่ตัว และหันมาเห็นความสำคัญของความอยู่รอดของประเทศ สังคม และสิ่งแวดล้อม มากขึ้น การศึกษาเรียนรู้เรื่องสมาธิจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งอาจารย์พร ได้แสดงทัศนะว่า การจะทำให้ผู้ ศึกษา สามารถเรียนรู้ได้ผลปฏิบัติได้จริง ต้องอาศัยการเรียนการสอน ที่แตกต่างจากที่ผ่านมา โดย ท่านเรียกการฝึกสมาธินี้ว่า สมาธิประยุกต์ มีหลักคิดวิธีการสอนสำคัญอยู่ ๘ ประการ นับว่ามี ประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับคนรุ่นหลัง รายละเอียดมีดังนี้

๑. รู้จักประวัติพื้นฐานของผู้ฝึกสมาธิ

อาจารย์พร ได้ชี้ให้เห็นว่า ก่อนที่จะทำการสอนจะต้องสอบประวัติอย่างละเอียดของผู้ที่ จะฝึกสมาธิ เพราะการสอนที่ได้ผลอย่างแท้จริงนั้น ผู้สอนจะต้องเข้าใจถึงส่วนต่าง ๆ ของจิตใจ อย่างละเอียดถี่ถ้วนจะต้องรู้ถึงสาเหตุที่แท้จริงของความบกพร่องในด้านจิตใจ เช่น สมมติว่าเราจะแก้ นิสสัยโกหกของเด็กบางคนก่อนอื่นก็ต้องสอบประวัติกันอย่างละเอียดและการสอบประวัติในด้าน จิตใจนั้น ถ้าหากผู้รับการอบรมไม่ยอมให้ความร่วมมือ ผู้สอนต้องมีวิธีการอย่างอื่นที่จะต้องทราบ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการสืบหาสมุฏฐานว่าทำไมคนคนนี้จึงมีนิสัยโกหก เพราะงาน ในด้านการสืบประวัติ ซึ่งถ้าทำกันอย่างถูกต้องจริงๆ ก็จะเห็นได้ว่าเป็นงานใหญ่ไม่ใช่เล็กน้อย ต้อง อาศัยผู้ร่วมงานและเครื่องมือต่าง ๆ ไม่น้อย

๒. ตรวจพื้นฐานความดีที่ฝังอยู่ในผู้ฝึกสมาธิ

นอกจากการรู้ประวัติเบื้องหลังของผู้ฝึกแล้ว อาจารย์พร ยังชี้ให้เห็นว่า การตรวจพื้นฐานความดีที่มีอยู่ในสันดานของเขามืออะไรบ้างมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน เพราะการจะแก้นิสัยที่ไม่ดีนั้น จะทำได้เป็นผลสำเร็จก็ต่อเมื่อคนคนนั้นมีรากฐานทางความดีบางอย่างที่จะช่วยให้แก้นิสัยนั้นได้ เช่นสมมติว่าคนคนหนึ่งมีนิสัยลักขโมย แต่ก็เป็นคนรักพ่อแม่ กตัญญูต่อพ่อแม่ และต่อผู้มีพระคุณทุกคน ซึ่งถ้าหากความกตัญญูนี้สูงมาก การที่จะแก้นิสัยลักขโมยก็จะทำได้โดยไมยาก หรือคนที่มึนสียหึงหวง ถ้าเป็นคนที่มีนิสัยรักความยุติธรรม การแก้นิสัยหึงหวงก็จะทำได้โดยไมยาก เพราะฉะนั้นจากวิธีการที่ว่านี้ หลังจากตรวจสอบแล้ว ก็สามารถจะบอกได้เลยว่า คนคนนี้จะสามารถกลับนิสัยได้หรือไม่ จะกลับได้ก็เปอร์เซ็นต์

ประเด็นสองข้อแรกที่เราว่ามานี้ อาจารย์พร ชี้ให้เห็นว่า วิธีการสอนด้วยการเทศน์บนธรรมาสน์ หรือด้วยการปาฐกถา หรือด้วยวิธีไหนก็ตามดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจะเห็นว่าห่างไกลกับวิธีการดังที่กล่าวมานี้อย่างมากมาย

๓. การสอนด้วยการพูดจูงใจให้เกิดความสงบ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการรู้ประวัติอย่างละเอียด รู้ทั้งส่วนที่ดีและไม่ดีในตัวผู้ฝึก การสอนแม้จะสามารถทำได้ถูกจุด ไม่ทำให้คนที่รับการสอนเบื่อ แต่ก็ยังได้รับผลไม่เท่าไร ต่อเมื่อสามารถพูดจูงใจให้จิตเขาสงบ สงบมากเท่าไรยิ่งดี เมื่อจิตเขาสงบแล้วสอนในขณะนี้ จะได้ผลมากกว่าด้วยวิธีการสอนแบบธรรมดาตามากมาย เพราะมีหลักตายตัวอยู่ว่า “ถ้าจิตของผู้ใดเป็นสมาธิ จิตผู้นั้นก็จะอ่อนโยน เชื่อฟังเหตุผลได้ง่าย กลับใจได้ง่าย” แต่ถ้าจิตไม่เป็นสมาธิแล้วการสอนจะได้ผลน้อยที่สุด เพราะเราไม่สามารถที่จะทะลอมความคิดของเขาให้เข้าไปสู่จุดที่เราต้องการ ดังนั้น การสอนด้วยวิธีทำให้ใจสงบเสียก่อนจึงได้ผลมากกว่า

๔. การแนะนำให้พิจารณาปัญหาชีวิตเพื่อเปลี่ยนความยึดถือที่เห็นผิด

ตามวิธีการของอาจารย์พร เห็นว่า การฝึกสมาธิที่จะให้ได้ผลอย่างแท้จริงและเป็นการง่ายแก่ ผู้ฝึก ต้องมีการจูงสมาธิด้วย “การจูงสมาธิ” หมายถึง การแนะนำให้รู้จักพิจารณาถึงปัญหาชีวิตและเพื่อช่วยเปลี่ยนวิถีความคิด เปลี่ยนความเข้าใจเปลี่ยนความเชื่อ ความยึดถือและอะไรอีกหลายอย่างถ้าหากผู้รับการฝึกสามารถยอมรับความคิดต่าง ที่จะแนะนำให้ใหม่ ก็เป็นอันว่าการฝึกนั้นได้ผลแน่นอน การฝึกสมาธิแบบนี้ สามารถฝึกพร้อม ๆ กันเป็นจำนวนสิบ ๆ คนหรือร้อย ๆ คนก็ได้ แต่ประเด็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ คือ ความยุ่งยากอยู่ที่ต้องพยายามปรับความรู้ให้เท่ากันหรือใกล้เคียงกันเสียก่อน หมายความว่าในขณะที่กำลังจูงสมาธิ ถ้าคนไหนสามารถติดตามได้ทุกคำพูด และเข้าใจทุกคำพูด ไม่มีความรู้สึกขัดแย้งเกิดขึ้นในใจ ก็สามารถจะเข้าสมาธิได้ดี กล่าวคือ คนสอนเข้าถึงสมาธิได้แค่ไหน คนที่รับการสอนจะสามารถเข้าถึงได้แค่นั้น ท่านเปรียบวิธีนี้เหมือนกับการจูงมือเข้าไปในถ้ำที่ลึกและมีมืด หากผู้นำทางเป็นคนฉลาด มีความชำนาญในการเข้าถ้ำแห่งนี้มาก่อน เมื่อผู้นำจูงไปถึงแคไหน คนที่ตามก็จะไปถึงที่นั่นด้วยหากสามารถที่จะติดตามผู้นำไปได้ทุกระยะทุกฝีก้าว ในทางกลับกัน การฝึกสมาธิแบบที่ให้ช่วยตัวเอง ด้วยการให้ภาวนาตามลำพัง หรือให้ฟังกสิณ หรือจะโดยวิธีไหนก็ตาม วิธีการเหล่านี้จะได้ผลก็ต่อเมื่อ ผู้ฝึกนั้นมีพื้นฐานสมาธิมาดีพอสมควรเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นก็ไปได้ยาก ส่วนวิธีฝึกโดยใช้การจูงสมาธินี้ผู้สอนสามารถช่วยเหลือผู้ฝึกได้มากแม้คนที่

ฝึกยาก ถ้าหากได้ตรวจสอบประวัติ ตรวจสอบคุณธรรม และให้ศึกษามีพื้นฐานความรู้มาเพียงพอแล้ว ทุกคนจะสามารถเข้าสมาธิได้โดยไม่ยาก

๕. การฝึกให้ได้ผลต้องผ่านลำดับบทเรียนตามหลักวิชา

อาจารย์พร ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า เพราะเหตุที่การฝึกสมาธิแบบนี้ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการจูงสมาธิ เพราะฉะนั้นผู้ที่รับการฝึกจำเป็นจะต้องเรียนธรรมะให้เข้าใจเป็นอย่างดีเสียก่อน การเรียนธรรมะเพื่อการฝึกสมาธิจะต้องเรียนกันให้ละเอียดถี่ถ้วนผู้เรียนจะต้องมีความจำดี เพราะถ้าหากจำหลักวิชาไม่แม่น หรือเข้าใจหลักวิชาไม่พอ เวลาจูงสมาธิจะได้ผลน้อยเพราะเหตุนี้ในสถานฝึกสมาธิจึงจำเป็นจะต้องมีห้องเรียนแยกแยะเป็นห้อง ๆ เพื่อที่จะให้ทุกคนได้เรียนจากพื้นฐานความรู้ของตัวเอง อย่าลืมว่า การเรียนเพื่อการฝึกสมาธินั้น ผู้เรียนจะต้องเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งทุกบททุกตอน และจะต้องจำแม่นด้วย ฉะนั้น เวลาเรียน จึงจำเป็นจะต้องแยกผู้เรียนออกเป็นห้อง ๆ ตามพื้นฐานความรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย ไม่เบื่อในอันที่จะต้องเรียนซ้ำซากในสิ่งที่ตนเองรู้แล้วหรือไม่ยากเกินไปจนฟังไม่รู้เรื่อง

๖. ทบทวนความรู้ควบคู่กับการปฏิบัติ

อาจารย์พร ได้แสดงทัศนะกับการฝึกสมาธิแบบนี้ โดยปกติจะต้องควบคู่กับการเรียน ตั้งแต่เริ่มแรก ซึ่งการฝึกในระยะแรกต้องใช้วิธีการจูงด้วยนั้น ความมุ่งหมายก็เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงสิ่งที่เรียนมาแล้วแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น จำได้แม่นยำยิ่งขึ้นวิธีจูงสมาธิในระยะแรกนี้ก็คือ นำความรู้ที่ได้เรียนมาแล้วกล่าวทบทวนให้ได้ยินบ่อย ๆ เรียนมาแค่ไหนก็นำเอาสิ่งที่เรียนมานั้นมาใช้เป็นบทจูงสมาธิ วิธีนี้เป็นการช่วยประหยัดเวลาของผู้เรียน ที่ไม่ต้องไปหัดท่องจำที่บ้านแปลว่าพอเรียนจบบทไหนก็จะมีสมาธิโดยใช้หลักวิชาบทนั้น วิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเลื่อมใสและขยันเพราะจะเห็นผลของการเรียนทุกวัน ทำให้รู้สึกว่าตนเองก้าวหน้าอยู่เสมอ

๗. ฝึกปฏิบัติรวมกับการฝึกด้วยการทำงาน

นอกจากนี้ อาจารย์พร ยังชี้ให้เห็นว่า สำหรับบางคนไม่อาจจะฝึกได้ด้วยวิธีดังกล่าวมา เพราะพื้นเดิมมีความฟุ้งซ่านมาก หรือบางคนเป็นโรคประสาทหรือบางคนอาจจะมีโรคทางกายอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่อาจจะนั่งฝึกสมาธิได้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องการฝึกสมาธิอีกแบบหนึ่ง คือ “ฝึกด้วยการทำงาน” โดยใช้งานที่ทำเป็นบทฝึกหัดเพื่อให้จิตมีสมาธิ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมากมาย และหลักอันนี้จะสามารถช่วยคนได้เป็นอันมาก แต่ก็ต้องทำการวิจัยกันก่อนว่า การทำงานแบบไหน และทำอย่างไรจึงจะสามารถช่วยให้เป็นสมาธิได้ดี และวิธีการเช่นนี้ในเมื่อได้มีประสบการณ์มากมายมีผลงานเห็นได้ชัดก็อาจจะให้คำแนะนำแก่คนทั่วไปเห็นคุณค่าของการฝึกสมาธิในลักษณะนี้มากขึ้น

๘. กิจกรรมยามว่างสามารถพัฒนาเป็นเครื่องมือฝึกสมาธิ

นอกจากวิธีการที่กล่าวมาเบื้องต้น การฝึกสมาธิประยุกต์ของอาจารย์พร ยังได้แสดงวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเครื่องมือฝึกสมาธิ จากการใช้กิจกรรมที่ชอบ อย่างเช่น การกีฬา การดนตรี งานศิลปะทุกอย่าง ซึ่งก่อนที่จะนำมาใช้นั้นจำเป็นต้องนำมาวิจัยเพื่อให้รู้แน่นอนว่าการเล่นแบบไหน ดนตรีชนิดไหนหรือมีศิลปะอะไรบ้าง ที่สามารถจะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการฝึกสมาธิ^{๑๕}

^{๑๕} พร รัตนสุวรรณ, โครงการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, หน้า ๑๘-๒๕.

จากทัศนะของอาจารย์พร ต่อการศึกษาปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา แนวคิดและวิธีการฝึกสมาธิแบบประยุกต์เป็นงานที่กว้างขวางมาก และหนทางแห่งความพ้นทุกข์นั้นเมื่อกล่าวโดยสรุปก็มีอยู่ ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ และปัญญา คนที่มีความรู้มีเงิน มีอำนาจ แม้จะใหญ่โตสักเพียงไร ถ้าหากยังถือศีลไม่ได้ เข้าสมาธิไม่ได้ ก็ไม่อาจที่จะมีปัญญาเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องตัวเอง และถ้าหากไม่มีปัญญาเข้าใจเรื่องตัวเองก็ไม่อาจที่จะพ้นทุกข์ได้ ทุกคนต้องการความพ้นทุกข์เมื่อเป็นเช่นนี้การฝึกสมาธิจึงเป็นของจำเป็นสำหรับทุกคน และในเมื่อมีโครงการที่จะช่วยเหลือให้คนทุกชั้นทุกอาชีพสามารถเข้าสมาธิได้ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่งานนี้จะต้องเป็นงานที่ใหญ่โตและกว้างขวาง แต่อย่างไรก็ดี ในระยะแรกเริ่มนี้ อาจารย์พร กล่าวว่า ควรจะทำงานแบบสาธิต ให้เห็นผลอย่างชัดเจนเสียก่อน จึงค่อยขยายงานให้กว้างเพราะจำเป็นจะต้องอาศัยผู้ร่วมงานที่มีความรู้ความสามารถอย่างมาก และยังจะต้องอาศัยทุนมากด้วย จึงจะสามารถทำงานนี้ได้เป็นผลสำเร็จ^{๑๖}

ท่านจึงหวังที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและมีจิตศรัทธาในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยกันหาทางให้งานประเภทนี้สำเร็จขึ้นมา โดยท่านได้ยั่วว่า “ปัญหาในด้านจิตใจทุกอย่าง จะสามารถแก้ได้ด้วยวิธีฝึกสมาธิ” เพราะปัญหาทางจิตใจทุกอย่างเช่น คนส่วนมากมักชอบโกหก ชอบหลอกลวง ชอบเอาเปรียบคนอื่น ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้สามารถแก้ไขได้และรักษาได้ สำหรับคนบางคนแม้จะเป็นคนมีการศึกษาดีเป็นผู้ใหญ่ เป็นคนมีอำนาจมีอิทธิพล แต่จิตใจบางส่วนยังทรมานอยู่ นับได้ว่าเป็นผู้มีความพิการทางจิต ซึ่งสามารถจะบำบัดได้ด้วยหากเรียนรู้ฝึกฝนสมาธิได้ถูกวิธี เพราะ จิตมีโครงสร้างเหมือนกับร่างกาย และทุกอย่างเกิดจากเหตุ ดังนั้นเมื่อเรารู้จักเหตุของสิ่งใดอย่างถ่องแท้ก็สามารถที่จะแก้ไขสิ่งนั้นได้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าศาสนาเป็นที่พึ่งอันสูงสุดของสัตว์โลก แต่ในทัศนะของ อาจารย์พร ยังเห็นว่า วิธีการสอนศาสนา วิธีการเผยแผ่ตามที่เป็นอย่างยิ่งล้าหลังอยู่มาก เปรียบได้กับการแพทย์สมัยโบราณกับสมัยปัจจุบัน ซึ่งการแพทย์สมัยปัจจุบันเจริญก้าวหน้าไปมากผิดกับการรักษาในสมัยโบราณ สะท้อนให้เห็นว่าการแพทย์ที่แม้เป็นเพียงการบำบัดโรคทางกายเท่านั้น ก็ยังก้าวหน้าไปมากมาย ศาสนาเกิดก่อนเจริญมาก่อนการแพทย์ แต่วิธีการสอนวิธีการเผยแผ่ก็ยังคงเหมือนกับวิธีการรักษาโรคในสมัยโบราณ ดังนั้น การเผยแผ่ศาสนาด้วยวิธีการเทศน์บนธรรมาสน์ หรือแม้จะเปลี่ยนให้ทันสมัย เช่นใช้วิธีปาฐกถา การอภิปราย หรือจะจัดอะไรขึ้นก็ตาม ก็ยังห่างไกลจากวิธีการที่ถูกต้อง เพราะเหตุนี้ศาสนาจึงไม่มีอิทธิพลที่จะโน้มน้าวบุคคลส่วนใหญ่ให้อยู่ในศีลธรรม

ด้วยทัศนะดังกล่าวนี้เอง อาจารย์พร จึงเห็นว่า วิธีการสอนศาสนา ควรจะได้นำวิธีการแพทย์แผนปัจจุบันมาใช้ โดยให้ทำการศึกษาวิธีการวิชาการแพทย์ตลอดถึงวิธีการรักษาโรค วิธีบริหารงาน วิธีแบ่งงานกันทำ ซึ่งเมื่อเข้าใจดีแล้วก็จะทำให้มองเห็นได้ด้วยตนเองว่า วิธีการสอนศาสนาซึ่งมีความสำคัญยิ่งกว่าการรักษาโรคทางกายมากมายนั้น ยังมีข้อบกพร่องอยู่ที่ไหนบ้างและควรจะแก้ไขกันอย่างไร จึงจะได้ผล การสอนศาสนา จึงหมายถึง การบำบัดความบกพร่อง หรือความพิการทางจิตใจให้หมดไป เพราะจิตใจมีความละเอียดประณีต มีโครงสร้างซับซ้อนยิ่งกว่าร่างกายมากมาย แต่ในทางปฏิบัติของรัฐบาลหรือคณะสงฆ์ก็ยังให้ความสนใจต่อการเผยแผ่พุทธศาสนาน้อยมาก จนเกือบจะพูดได้ว่าเป็นการดูถูกหรือเหยียดย่ำศาสนาเสียด้วยซ้ำไป ทั้ง ๆ ที่ไม่มี

^{๑๖} พร รัตนสุวรรณ, โครงการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, หน้า ๑๘-๒๕.

เจตนาที่จะดูถูกหรือจะเหยียบย่ำเลย เพราะในความรู้สึกของบุคคลเหล่านี้ก็เคารพเลื่อมใสเทิดทูนบูชาศาสนา แต่การกระทำที่แสดงออกต่อพระศาสนานั้นไม่สมกับศาสนาเป็นของสูงสุด โดยอาจารย์พร ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับงบประมาณที่ให้ทางศาสนากับงบประมาณในด้านอื่น ๆ แตกต่างกันเพียงไร ความสนใจของประชาชนที่มีต่อศาสนากับที่มีต่อสิ่งอื่นแตกต่างกันเพียงไร ข้อเท็จจริงเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสังคมทั่วไปยังมัวหลับใหล ไม่รู้ว่าศาสนาสามารถจะนำไปแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง เพราะศาสนา คือ หลักในการพัฒนาจิตใจคน ศาสนาสามารถที่จะกล่อมเกล่าจิตใจของคนเราให้รู้จักใช้ความรู้ความสามารถ ใช้ทรัพย์สินสมบัติ ใช้อิทธิพลหรืออำนาจ ในหน้าที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น มือกฎหมายกับมือศาสนามีความละเอียดประณีตติดกันมาก คนที่รู้กฎหมายอาจจะทำผิดกฎหมายได้ง่าย โดยที่คนอื่นไปทำอะไรกับคนเหล่านั้นไม่ได้ ส่วนคนที่เข้าถึงศาสนา มีหลักศาสนาเป็นเครื่องดำเนินชีวิต แม้จะมีโอกาสทำความชั่ว ทำความเดือดร้อนแก่คนอื่น กระทำการคอร์รัปชัน แต่คนเหล่านั้นก็จะไม่ทำเป็นอันขาด หรือถ้าหากจะทำก็จะทำได้ไม่นาน โอกาสที่จะเลิกหรือกลับใจยังมีมากกว่าคนที่รู้ทางกฎหมาย เพราะฉะนั้นมือของศาสนาจึงนับว่าเป็นมือที่ประณีตและยาวมาก เพราะสามารถที่จะเข้าไปคุ้มครอง เข้าไปแทรกซึมในแวดวงงานต่าง ๆ ตลอดจนกระทั่งในครอบครัว ในสังคมทุกแห่ง แม้กระทั่งในที่เร้นลับคนอื่นไม่รู้ แต่มือของศาสนาก็ยังสามารถเล็ดลอดเข้าไปคุ้มครองคนเหล่านั้นได้ จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นบทบาทของอาจารย์พรที่มีต่อการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะอย่างการศึกษาศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาจิตใจของคนในสังคม การส่งเสริมการศึกษาทางศาสนาเป็นพื้นฐานหรือรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศ

๓.๓.๑ บทบาทในการนำหลักศาสนาเพื่อพัฒนาบุคคลที่สร้างความเจริญให้กับสังคม

ในทัศนะของอาจารย์พร สำหรับผู้ที่สร้างความเจริญให้แก่สังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านไหน ๆ ก็ตาม จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในงานด้านนั้น ๆ เช่น ในเมื่อจะช่วยเหลือผู้อื่นในด้านความเจ็บป่วย ผู้ที่ช่วยก็จำเป็นจะต้องมีความรู้ในทางแพทย์ จะมีแต่เพียงความปรารถนาดี หรือความเมตตากรุณาอย่างเดียวไม่ได้เพราะไม่อาจจะช่วยเหลือคนเจ็บป่วยให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บได้ ความเจริญในด้านอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน เป็นที่ทราบกันดีว่าความเจริญในทางเศรษฐกิจของประเทศชาติย่อมขึ้นอยู่กับงานอาชีพต่าง ๆ และคนที่ประกอบอาชีพแต่ละอย่าง ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในอาชีพของตน การเศรษฐกิจจึงจะเจริญขึ้นมาได้ ในเมื่อหลักความจริงมีอยู่อย่างนี้ และพระสงฆ์โดยทั่วไปไม่ได้ประกอบอาชีพ ไม่มีความรู้ทางวิชาชีพ และไม่อาจจะแนะนำในทางวิชาชีพให้แก่ประชาชนได้ ถึงแม้จะทำได้ก็ไม่ถนัด และอาจจะเป็นการผิดวินัย ซึ่งพวกชาวบ้านเห็นแล้วอาจจะตำหนิได้ ในเมื่อไปกระทำสิ่งซึ่งไม่ใช่หน้าที่ของพระ และสำหรับคนไทยโดยทั่วไปเมื่อพูดถึงพุทธศาสนาก็ต้องนึกถึงพระ แต่ในเมื่อมองเห็นว่า พระไม่อาจจะพัฒนาเศรษฐกิจได้ก็เลยทำให้เห็นว่า พุทธศาสนาไม่เป็นประโยชน์ต่อการเศรษฐกิจ และยิ่งกว่านั้น คำสอนในทางศาสนาบางอย่าง เช่น การห้ามฆ่าสัตว์ ก็อาจจะเป็นอุปสรรคต่อคนที่ประกอบอาชีพในทางการประมง หรือในการตั้งฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนถึงการกำจัดศัตรูพืช เมื่อมองจากแง่นี้ ก็ยิ่งทำให้เห็นว่า คำสอนในทางศาสนาขัดต่อการพัฒนาการเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ดี ตามข้อเท็จจริงคนไทย

โดยทั่วไปทั้งที่นับถือศาสนาแต่เขายังคงประกอบอาชีพในทางผิดศีล แต่ก็มีคนบางกลุ่มที่กลัวบาป ไม่ยอมไปและต้องกับอาชีพประเภทนี้เลยก็มี

ดังนั้น รากฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของสังคม ซึ่งจะทำให้การร่วมมือระหว่างกันและกันเป็นไปอย่างดียิ่งก็คือ การรู้จักประมาณตัว ไม่ทะเยอทะยานเกินกว่าฐานะ ยอมรับว่าทุกคนเป็นไปตามกฎของกรรม คนที่ยอมรับนับถือกฎของกรรมโดยทั่วไป ย่อมเป็นคนมีความรัก ความเคารพนับถือ ซึ่งกันและกันด้วยความจริงใจและเป็นคนกตัญญูรู้จักคุณค่าของคนอื่น รู้จักที่สูงที่ต่ำ ไม่ตีตนเสมอกับคนที่เขาสูงกว่า อันนี้นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อาจารย์พรได้ให้สังเกตดูชีวิตภายในครอบครัว ถ้าลูกทุกคนมีความรักความเคารพและความกตัญญูต่อพ่อแม่ และมี ความรัก ความเคารพนับถือ ความกตัญญู ระหว่างพี่น้อง ระหว่างนายกับคนใช้ ก็เป็นไปด้วยดี จะเห็นว่าครอบครัวนั้นมีความสุขมีความเจริญ และการที่จะให้เกิดผลดังที่กล่าวมานี้ จะต้องอาศัยหลักทางศาสนา ถ้าคนเราไม่มีศาสนาสภาพของสังคมก็จะดำรงอยู่อย่างปกติไม่ได้ ศาสนาจึงเป็นของจำเป็นสำหรับชีวิตทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้น

นอกจากนี้ คนที่จะพัฒนาสังคมให้เจริญรุ่งเรืองได้นั้น นอกจากจะต้องเป็นผู้มีความสามารถแล้ว ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การที่บุคคลผู้นั้นต้องเป็นคนที่มีความสบายใจอยู่เสมอ เป็นคนมีความหวังในชีวิต ไม่ใช่คนสิ้นหวัง และเป็นคนเสียสละทำประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความจริงใจ และด้วยความพากเพียรจริงๆ และจะต้องเป็นคนที่มีมองเห็นแล้วว่า การทำความดีเท่านั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับชีวิต จะเห็นได้ว่านอกจากศาสนาแล้วไม่มีสิ่งใดที่จะช่วยให้เกิดผลดังที่กล่าวมานี้ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าหากการสอนพุทธศาสนาได้ผลจริง ๆ แล้ว ข้อกล่าวหาที่ว่าพุทธศาสนาถ่วงความเจริญของประเทศก็จะหมดไป แต่กลับจะเห็นเด่นชัดว่า พุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญที่สุดในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และในเมื่อเทียบกับความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ก็ยิ่งจะแลเห็นว่าศาสนาสำคัญยิ่งกว่า เพราะว่าคนที่มีแต่ความรู้ ถึงแม้จะสามารถทำอะไรได้ดี แต่ถ้าไม่มีหลักศาสนาอยู่ในใจ การพัฒนาเศรษฐกิจแทนที่จะเป็นไปในรูปที่ให้คนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ก็กลับ จะทำให้คนส่วนใหญ่ต้องลำบากขึ้น ต้องตกเป็นทาสของตนมีเงินคนมีอำนาจคนที่ฉลาดมากยิ่งขึ้น

๓.๓.๒ บทบาทในการนำหลักศาสนาเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

สำหรับอาจารย์พร นั้น ท่านเห็นว่า การได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของสังคม ช่วยเหลือให้คนทั้งหลายมีการอยู่ดีกินดี ดังนั้นท่านจึงได้พยายามที่จะให้ความช่วยเหลือแก่คนที่มีความประพฤติดีเป็นหลักสำคัญ นับตั้งแต่ให้ทุนการศึกษา และให้ความช่วยเหลือทุกอย่างเพื่อที่จะให้บุคคลประเภทนี้มีความรู้ความสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ได้ผลดี เช่นช่วยให้เป็นครูที่ดี ให้เป็นแพทย์ที่ดี เป็นตำรวจทหารที่ดี เป็นพ่อค้าที่ดี เป็นชาวนาที่ดีอย่างนี้เป็นต้น บ้านเมืองจึงเจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ แต่โดยทั่วไปการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมกลับไม่ค่อยได้นำหลักพระพุทธศาสนามาใช้อย่างจริงจัง ทั้งนี้ อาจารย์พร ได้ชี้ให้เห็นว่า เป็นเพราะเราแปลความหมายคำว่าพระสงฆ์ แคบไปกว่าความจริง กล่าวคือ สังคมจะมุ่งหมายเฉพาะผู้ที่คือนักบวชเท่านั้น และอีกประการหนึ่งคือ ขาดความพยายามที่จะส่งเสริมให้พระภิกษุได้ทำหน้าที่ในด้านสังคมสงเคราะห์ให้ได้ผลดีจริง ๆ ทั้งนี้ก็เพราะ ชาวพุทธโดยทั่วไปที่โง่เขลา เวลาจะทำบุญก็ไปมุ่ง

เอาแต่ผลในทางที่จะให้ตนเองร่ำรวย หรือหวังความสุขเอาในชาติหน้า คล้ายกับจะถือว่าพระเป็นเหมือนธนาคารที่ให้ดอกเบี้ยสูง คนทั้งหลายทำบุญกับพระก็หวังกำไรอย่างมากมาย อีกประการหนึ่ง ชาวพุทธโดยทั่วไปไม่เข้าใจในการทำบุญกับพระสงฆ์ได้บุญมากนั้น หมายถึง เป็นเหตุทำให้คุณธรรมในตัวเองสูงขึ้นหรือเพิ่มพูนมากขึ้น และไม่เข้าใจว่า คนที่จะเกิดมาร่ำรวยนั้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับบุญที่เกิดจากการบริจาคอย่างเดียว แต่หากจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถและความดีในด้านอื่น ประกอบอีกหลายอย่าง เช่น ต้องอาศัยความขยันอดทน การรู้จักคบเพื่อน การรู้จักใช้รู้จักจ่ายการรู้จักประหยัดและการละเว้นจากอบายมุขทั้งหลาย ซึ่งหลักการเหล่านี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้แล้ว^{๓๗}

ดังนั้น ในทัศนะของอาจารย์พร เห็นว่า หากชาวพุทธโดยทั่วไปจะเข้าใจคำว่าพระสงฆ์ให้กว้างกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ และการทำบุญกับพระสงฆ์ ก็ได้คิดแต่จะเอาประโยชน์ส่วนตัว แต่มุ่งประโยชน์ที่ผู้อื่นจะพึงได้รับเป็นเรื่องสำคัญ และการสนับสนุนหรือการให้ความช่วยเหลือแก่พระสงฆ์ ก็พยายามส่งเสริมไปในทางที่จะให้พระสงฆ์ได้มีความรู้ความสามารถและมีจิตใจสูง และในเวลาเดียวกันก็พยายามสนับสนุนพระสงฆ์ ให้ได้มีโอกาสทำประโยชน์แก่สังคมในด้านต่างๆ ที่ไม่ผิดวินัยของพระสงฆ์ เช่น การสนับสนุนทางวัดให้ได้มีโรงเรียน และสนับสนุนให้พระได้มีโอกาสสอนศาสนาแก่เด็กให้ได้ผลจริง และสนับสนุนให้ทางวัดเป็นสถานที่สำหรับสงเคราะห์เด็กที่พ่อแม่ยากจนให้ได้รับการศึกษาในด้าน ต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งพยายามที่จะสนับสนุนให้เด็กวัดมีการอยู่ดีกินดี และให้มีจิตใจสูง ถ้าหากการทำบุญกับพระสงฆ์เป็นไปในลักษณะดังที่กล่าวมานี้และได้ทำกันมานานแล้วแน่นอน พระพุทธศาสนาจะสามารถช่วยเหลือการเศรษฐกิจของชาติได้อย่างดีที่สุด แต่อย่างไรก็ดี หน้าที่ของพระสงฆ์ที่แท้จริงนั้น คือ การแนะนำสั่งสอนประชาชนให้มีความประพฤติดี ประพฤติชอบ และพระสงฆ์ควรจะมีอิทธิพลอย่างเพียงพอ ในอันที่จะชักเตือนหรือกลับใจคนทุจริตต่อหน้าที่หรือคนที่เป็นภัยต่อสังคม แต่ในขณะนี้ปรากฏว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่หาได้มีอิทธิพลอย่างเพียงพอไม่ในอันที่จะกลับใจคนที่ประพฤติชั่วให้กลายเป็นคนดี

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจะสามารถช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้อย่างดีที่สุด ถ้าหากการสอนพระพุทธศาสนาได้มีผลจริง ๆ ในการที่จะทำให้คนทั้งหลายมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ต่อตัวเองและต่อคนอื่น และเป็นบุคคลที่มีนิสัยเสียสละจุดนี้เท่านั้นที่จะแก้ปัญหาในทางเศรษฐกิจได้ เพราะฉะนั้นปัญหาสำคัญจึงมีอยู่ว่า ทำอย่างไรพระศาสนาจึงจะมีผลดังที่กล่าวมา

ทั้งนี้ สังคมไทยในอดีต ศูนย์กลางของความเจริญทุกด้านรวมอยู่ที่วัด ขอนี้ไม่มีปัญหา เพราะเห็นได้ชัดว่า การที่ประชาชนทุ่มเทการทำบุญทุกอย่างให้แก่วัดนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องอย่างยิ่ง เพราะผู้ทำ ก็ได้บุญได้กุศล ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองทั้งในชาตินี้และชาติหน้า และสังคมก็เจริญ ซึ่งเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการทำบุญแก่พระสงฆ์ แต่ในสมัยสังคมปัจจุบัน เหตุการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงไปมาก ความเจริญหลายอย่างซึ่งเมื่อก่อนอยู่ในวัด แต่เดี๋ยวนี้ได้แยกออกไปจากวัด และความจำเป็นของสังคม ที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใจบุญทั้งหลายก็เกิดขึ้นหลายอย่าง และกิจการในด้านสังคมสงเคราะห์หลายอย่างจะให้พระทำก็ไม่ถนัดจะภายในวัดก็ไม่ได้ และตามวัดทั่วไปก็มักจะสอนแต่ในด้านทำบุญเพื่อหวังผลในชาติหน้า หรือถึงแม้ในปัจจุบันนี้จะมีพระสงฆ์เป็นจำนวนไม่น้อยเหมือนกัน ที่พยายามสอนพุทธศาสนาเพื่อเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน แต่งาน

^{๓๗} ดูรายละเอียดใน, พร รัตนสุวรรณ, โครงการพัฒนาศาสนา, หน้า ๓๖-๓๗.

ในส่วนนี้ก็ยังไม่ค่อยมีอะไรที่เห็นผลเด่นชัดขึ้นมาจริง ๆ ในเมื่อไปเทียบกับผลงานในทางโลก ซึ่งได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วและงานแต่ละอย่างก็มักจะเห็นผลได้ชัดกว่า เพราะเหตุนี้พวกหัวสมัยใหม่ที่มีแนวโน้มเอนเอียงไปในทางวัตถุนิยมและไม่เข้าใจเรื่องพุทธศาสนาจริง ๆ จึงมักจะเห็นว่าพุทธศาสนาถ่วงความเจริญของประเทศชาติ โดยเขามองดูจากพระซึ่งมีจำนวนมากมาย แต่ไม่ได้ทำประโยชน์แก่สังคมเท่าที่ควร คือไม่สมดุลกันกับที่ประชาชนเป็นผู้อุปการะ^{๑๘}

ด้วยเหตุนี้ หากต้องการที่จะให้พุทธศาสนามาช่วยพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ จำเป็นต้องนำพระพุทธศาสนามาสอนให้แก่คนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ และการสอนนั้นจะต้องประยุกต์ออกมาให้เหมาะสมกับอาชีพแต่ละประเภทได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อม การสอนจะต้องไม่ให้ขัดกับอาชีพ นอกจากจะไม่ขัดแล้ว จะต้องมุ่งเพื่อให้เกิดผลดีแก่อาชีพนั้น ๆ ด้วย ประเด็นที่สำคัญ คือต้องสอนเฉพาะแต่ในหลักที่สามารถเอาไปปฏิบัติได้ และผลที่ได้รับจะต้องเป็นสิ่งที่เห็นได้ในชาตินี้ ไม่ใช่รอให้ถึงชาติหน้า การสอนศาสนาในรูปแบบนี้เท่านั้นที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ การสอนแบบนี้ผู้ที่สอนจำเป็นจะต้องมีความรู้ในอาชีพนั้น ๆ ตลอดถึงแนวความคิด สิ่งแวดล้อมและความจำเป็นต่าง ๆ ของผู้ที่สอน การสอนจึงจะได้ผล การสอนแบบนี้ไม่ใช่วิธีการอย่างที่พระสอนประชาชนโดยทั่วไป เพราะวิธีนั้นถึงแม้จะได้ผล แต่ก็เสียเวลาและเดินทางอ้อมเกินไป^{๑๙}

กล่าวได้ว่า หลักใหญ่ของการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ที่ ความสามัคคี การเสียสละ การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมให้เกิดแก่ทุก ๆ ฝ่าย และต้องพยายามหาทางไม่ให้คนที่ฉลาดกว่าหรือมีอำนาจมากกว่า เอาเปรียบคนโง่และคนที่อยู่ภายใต้อำนาจ และอีกประการหนึ่ง บุคคลที่เป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น บุคคลที่มีทุนมากหรือมีความรู้ความสามารถในการทำงานเป็นคนที่กว้างขวางในวงงานต่าง ๆ เพราะบุคคลประเภทนี้หากมีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้มีการอยู่ดีกินดี ไม่คิดเอาเปรียบคนที่ด้อยกว่าแล้วการเศรษฐกิจจะต้องเจริญอย่างแน่นอน และจะทำให้คนส่วนใหญ่ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น การงานต่าง ๆ ก็เจริญขึ้น หลักการดังที่กล่าวมานี้เป็นหลักใหญ่ของการพัฒนาเศรษฐกิจ ตามทัศนะของท่านอาจารย์พร สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาสามารถช่วยแก้ปัญหาในทางเศรษฐกิจได้สำหรับผู้ที่เข้าใจเรื่องพุทธศาสนาดี สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนสำหรับเมืองไทยซึ่งเป็นเมืองที่มีวัดอยู่ทั่วประเทศ มีพระสงฆ์นับเป็นแสน ประชาชนประมาณ ๙๐ กว่าเปอร์เซ็นต์นับถือพุทธศาสนา เพียงแต่สังคมช่วยกันฟื้นฟูพุทธศาสนาในทางที่ถูกต้อง ให้คนสังคมเข้าใจหลักพุทธศาสนาอย่างแท้จริง พระพุทธศาสนาก็สามารถที่จะสร้างจิตใจของคนในชาติให้เจริญ ความสามัคคีหรือการร่วมมือระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ก็ดีขึ้น การเอารัดเอาเปรียบการเบียดเบียนกันในรูปแบบต่าง ๆ ก็จะค่อย ๆ หดไป คนที่ฉวยโอกาสเพื่อความร่ำรวยของตัวเอง แต่ในเวลาเดียวกันก็สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น บุคคลเหล่านี้ก็จะค่อย ๆ หดไปด้วย ในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาเคยมีตัวอย่างมากมายที่พระพุทธเจ้าและสาวกของพระองค์ สามารถกลับใจบุคคลที่เป็นนายทุนให้เลิกเอาเปรียบคนจน หันมาชวนชวนสร้างเสริมความเจริญให้แก่คนยากจน ทำให้

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน, พร รัตนสุวรรณ, โครงการพัฒนาศาสนา, หน้า ๓๗-๓๘.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒-๔๓.

คนเหล่านี้มีการเป็นอยู่ดีขึ้น พวกชนชั้นปกครองที่กดขี่คนที่อยู่ได้อำนาจ ทางพุทธศาสนาก็สามารถสอนให้คนเหล่านี้กลับใจได้มากมายต่อมา^{๒๐}

การพัฒนาเศรษฐกิจของชาติหรือของสังคมใดสังคมหนึ่ง จึงนึกถึงแต่ในแง่ของวิชาอาชีพอย่างเดียวไม่ได้ เพราะความจริงมีอยู่ว่า การที่สังคมเกิดความยากจน เกิดความเดือดร้อน ซึ่งรวมทั้งทำให้บุคคลบางประเภทหรือบางกลุ่มเกิดเป็นอัมพาตในทางจิตใจ กล่าวคือ ทำงานสักแต่จะทำไปวันหนึ่ง ๆ ไม่มีความสดชื่นไม่มีความตั้งใจ ไม่มีความหวัง เพราะมองไปทางด้านไหนก็รู้สึกว่าการของตัวเองตันไปหมดทุกด้าน จะไม่ทำก็ไม่ได้เพราะไม่มีกินมิใช่ แต่ถึงแม้จะต้องทำ ก็ทำอย่างซังกะตาย ปัญหาที่วุ่นวายนี้ ไม่เกี่ยวกับวิชาชีพโดยตรง แต่เกี่ยวกับปัญหาในด้านจิตใจ สังเกตได้ว่า คนประเภทนี้เวลานี้มีจำนวนมาก และมีทุกวงการ คนประเภทนี้เป็นเครื่องถ่วงความเจริญในด้านเศรษฐกิจอย่างร้ายแรง เปรียบได้กับคนที่อวัยวะบางส่วนเป็นอัมพาต จะสามารถทำงานได้ให้ดีขึ้นได้อย่างไร ถึงแม้เขาจะมีความรู้ความสามารถจริง การพัฒนาเศรษฐกิจย่อมขึ้นอยู่กับแรงงานของแต่ละบุคคลเหมือนกับ การที่ร่างกายมีความแข็งแรง สมบูรณ์ ก็ต่อเมื่ออวัยวะต่าง ๆ มีความแข็งแรงทำหน้าที่ของตัวเองได้อย่างคล่องแคล่วว่องไวและทำได้ดี

สาเหตุหนึ่งที่นับว่าเป็นภัยอย่างร้ายแรง ซึ่งทำให้เกิดสงครามทุกหย่อมหญ้าและทั่วโลก ส่วนมากมักจะเป็นสงครามไม่เปิดเผย คือ ความไม่รู้จักพอของคนบางกลุ่มที่มีโอกาสสร้างความร่ำรวยได้ง่าย คนประเภทนี้จะมีความรู้สึกอยู่ตลอดเวลาว่าได้ทำอะไรไม่พอ ยังต้องการอีกเรื่อย ๆ ความโลภของคนที่มีโอกาสที่จะสร้างความร่ำรวยได้ง่าย อันนี้คือภัยอย่างใหญ่หลวงที่ทำลายเศรษฐกิจของชาติ จนกระทั่งเวลานี้คนส่วนใหญ่ต้องตกอยู่ในฐานะที่มีดบาด้านหรือเข้าตรอกตัน คือคนกลุ่มใหญ่ แม้จะดิ้นรน พยายามขวนขวายสักเพียงไรก็ไม่รอด เพราะถูกกันไว้หมดเกือบทุกด้าน คนจนที่ไร้การศึกษาไม่สู้จะเป็นภัยต่อสังคมเท่าไรนัก เพราะสติปัญญาไม่ค่อยมี ความสามารถอยู่ในขอบเขตจำกัด แต่ขณะนี้ทั่วโลกส่งเสริมการศึกษา พวกชนชั้นปัญญาชนมีมากขึ้นแต่คนเหล่านี้อยู่ในสถานะที่ถึงแม้จะดิ้นรนสักเพียงไร ความเป็นอยู่ก็ยังฝืดเคือง ซักหน้าไม่ถึงหลังค่าครองชีพสูง สิ่งที่จะเป็นที่จะต้องใช้ก็มีมากขึ้น แต่แล้วรายได้ไม่พอ คนเหล่านี้บางส่วนก็ได้กลายเป็นอัมพาตในแรงงาน แม้ว่าคนเหล่านี้เขามีกำลังใจ มีความขยันอดทน มีความสดชื่นในการประกอบกิจการงาน ผลงานที่เกิดจะมีสักเท่าไร แต่ในเมื่อบุคคลเหล่านี้ได้กลายเป็นอัมพาตในทางจิตใจแล้วผลเสียหายย่อมจะเกิดขึ้นได้ ทำให้เห็นว่า จะมีวิธีการใดบ้างที่จะทำให้คนที่ไม่รู้จักพอทั้งหลายเหล่านี้ได้หยุดยั้งความโลภของตน หันมาขวนขวายที่จะเสียสละประโยชน์ที่จะพึงได้ หรือทรัพย์สินที่ตนเองมีอยู่ให้แก่ผู้อื่น ด้วยความเมตตากรุณา และเห็นอกเห็นใจในความทุกข์ยากลำบากของคนอื่น และทำอะไร จึงจะให้ข้าราชการทั้งหลาย ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาบ้านเมืองมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่จริง ๆ และทำอะไรพวกพ่อค้าทั้งหลายจึงจะไม่ฉวยโอกาสสร้างความร่ำรวยชนิดที่เป็นการสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นอย่างมากมาย ซึ่งอาจารย์พร ยินยอมอย่างหนักแน่นว่า นอกจากศาสนาแล้วไม่มีวิธีการหรือแนวทางอื่นที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้^{๒๑}

^{๒๐} ดูรายละเอียดใน, พร รัตนสุวรรณ, โครงการพัฒนาศาสนา, หน้า ๔๔.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗-๔๘.

กล่าวได้ว่า อาจารย์พร มีความพยายามอย่างยิ่งในการเผยแพร่ศาสนาที่จะให้ได้ผลจริง เพื่อให้หลักศาสนาไปพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ โดยผ่านโครงการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ที่มีได้มุ่ง แต่จะสอนในเรื่องการฝึกจิตหรือการให้ความรู้ในทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีนโยบายในอันที่จะส่งเสริมเรื่องอาชีพให้ดีขึ้นด้วย อีกประการหนึ่ง คือ การที่อาจารย์พร มาเลือกตั้งศูนย์ขึ้นในที่ที่เป็นภูเขา ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นป่าใหญ่ แต่เดี๋ยวนี้ต้นไม้ถูกโค่นลงไปเกือบจะเป็นภูเขาหัวโล้น ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการจะสร้างป่าขึ้นใหม่ และให้มีหลักประกันแน่นอนว่าป่าจะไม่ถูกทำลายอีกต่อไป วัดหรือศูนย์ทางศาสนาควรจะเป็นป่าที่ร่มรื่นสวยงามไปด้วยธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้หากถ้าทางกรมป่าไม้ได้ร่วมมือกับทางศาสนามาตั้งแต่อดีต ป่าจะไม่ถูกทำลายเหมือนอย่างที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ งานสร้างป่าในศูนย์ฯ แห่งนี้จึงเป็นตัวอย่างของการสร้างป่าในที่อื่น ๆ ซึ่งเข้าใจว่า เมื่อการทำงานในศูนย์แห่งนี้ได้ผล ในที่อื่น ๆ ก็คงจะเอาตัวอย่างแห่งนี้ไปใช้ ภายในไม่กี่ปีข้างหน้า สถานที่ตามภูเขาหรือสถานที่ใดก็ตามที่ควรจะเป็นป่านั้น ก็คงจะเป็นป่านั้น ก็คงจะกลับสวยงามด้วยธรรมชาติเหมือนในอดีตอีก

๓.๓.๓ บทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้อุดมด้วยความสุข

สาเหตุที่อาจารย์พร ได้พยายามที่จะปลูกป่าทำให้ศูนย์แคมป์สน เป็นสถานที่ที่น่าอภิมรณนั้น ด้วยเหตุเพราะ ในสมัยที่ท่านได้เดินทางไปสวนโมกข์และพำนักอยู่กับท่านพุทธทาสภิกขุ ทำให้ท่านเห็นว่าสภาพบรรยากาศที่สวนโมกข์นั้นมีความสงบร่มเย็นดีมาก เหมาะอย่างยิ่งกับการที่จะปฏิบัติธรรม ตามที่ท่านอาจารย์พร ได้แสดงทัศนะไว้ในหนังสือ วิญญาน ปี ๒๕๑๗ ความว่า “ข้าพเจ้าอยากใช้เวลาอยู่กับป่าให้มาก หรืออยู่ที่เงียบสงัดและสงบ ที่ห่างไกลจากความพลุกพล่านของผู้คน เพื่อตนเองจะได้มีเวลาที่จะทำสมาธิปฏิบัติตนไม่ยุ่งเกี่ยวกับธุระอื่นใด ซึ่งชีวิตของข้าพเจ้าเมื่ออยู่ใกล้ธรรมชาติครั้งใด จิตใจจะมีความสุขเหนือสิ่งอื่นใดในชีวิต”^{๒๒} ดังนั้นเมื่ออาจารย์พรได้พบสถานที่ในการก่อตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แคมป์สน ท่านจึงได้นำมวลศิษยานุศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันปลูกป่าพร้อมกับการอนุรักษ์ธรรมชาติที่มีอยู่เดิมให้คงอยู่ โดยพื้นที่ของศูนย์ฯ เกือบเต็มพื้นที่มีแต่ป่าไม้ที่ให้ร่มเงา

อาจารย์พร ได้ฝากผลงานเป็นอนุสรณ์สถานในการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่อยู่รายรอบตัวผ่านการอนุรักษ์ ทำนุบำรุงพัฒนาศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ดังนี้

๑. การขอซื้อกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งมีอยู่รอบ ๆ บริเวณแคมป์สนอีกประมาณ ๓๐๐ ไร่ ซึ่งที่เหล่านี้ได้อยู่ติดกับที่ซึ่งจะทำการจับจองและที่ของกรมทางหลวง ที่เหล่านี้อยู่ภายในบริเวณเส้นทางที่กรมทางหลวงได้ทำเอาไว้สำหรับใช้ไปมาในบริเวณแคมป์ศูนย์ฝึกเครื่องมือกล (แคมป์เรมอนด์) กับแคมป์เซอร์เวย์ ที่เหล่านี้ในปัจจุบันได้มีราษฎรเข้าไปทำไร่ปลูกผักปลูกข้าวโพด ซึ่งถ้าไม่ซื้อเอาไว้จะเกิดเป็นปัญหาข้างหน้าหลายอย่าง

๒. ทำการปลูกต้นไม้ในบริเวณศูนย์ทั้งหมดเพื่อให้เป็นวนอุทยานที่รื่นรมย์ ซึ่งส่วนใหญ่จะปลูกต้นไม้ป่า เช่นต้นประดู่ ต้นพะยอม ต้นกร่าง ต้นหูกวาว และต้นไม้อื่นๆ ทุกชนิดเท่าที่จะสามารถปลูกในพื้นที่นี้ได้ ส่วนไม้ผลและไม้ดอกก็ปลูกไว้เหมือนกัน แต่จะปลูกไม่มากเท่ากับต้นไม้ป่า

^{๒๒} อ้างใน ผศ.สมหมาย ดุยอัครมัย, มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, หน้า ๖๔.

๓. ปรับพื้นที่ในที่ ๆ ควรจะปรับ เพื่อให้แลดูสวยงามและสะดวกในการสัญจรไปมา และเหมาะแก่การที่จะปลูกต้นไม้ต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบ และเหมาะแก่การที่จะสร้างอาคารต่าง ๆ

๔. สร้างกุฏิหลังเล็ก ๆ สำหรับผู้ปฏิบัติ สร้างโรงเรียน หอประชุม หอสมุด โรงครัว โรงอาหาร โรงพัสดุ

๕. สร้างโรงไฟฟ้าและเครื่องสูบน้ำพร้อมทั้งถังน้ำ

๖. สร้างพระเจดีย์อิสรภาพ อนุสรณ์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช^{๒๓}

นอกจากนี้ อาจารย์พร ได้กล่าวเสมอว่า การที่จะพัฒนาพื้นที่ จะต้องมีการพัฒนาคนไปพร้อมกันด้วย กล่าวคือ การพัฒนาให้ผู้มาปฏิบัติมีคุณธรรมด้านจิตใจ หรือวิญญาณของผู้ที่มีคุณธรรม และเป็นคนมีคุณภาพ โดยอาศัยสถานที่ที่เป็นธรรมชาติที่มีความเป็นสปปายะมากที่สุด ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้แนวคิดในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในบริเวณศูนย์แคมป์สน จำเป็นต้องมีป่าธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่ดีให้ความร่มรื่น ร่มเย็น มีความเงียบสงบ เพราะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีจะช่วยสอนให้มนุษย์มีความสุขด้านร่างกายและจิตใจในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะต้องพัฒนาให้ครบทั้ง ๓ ด้าน กล่าวคือ

ด้านวัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต การดำเนินชีวิตที่ดงาม การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม โดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยผสมผสานสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ให้มีความสอดคล้องกัน

ด้านศาสนา หมายถึง ลัทธิความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนา เป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจมนุษย์และเป็นสิ่งที่พึ่งอันสูงสุดในชีวิต ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

ด้านคำสอน หมายถึง คำสั่งสอนทางศาสนาและการนำมาประพฤติปฏิบัติจนเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชีวิตและสังคม นำธรรมมาพัฒนาจิตวิญญาณของตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^{๒๔}

แนวคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้และรักษาความสมบูรณ์ของธรรมชาติ อาจารย์พร จึงให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกๆ แนวคิดของท่านที่น่าสนใจ คือ การปลูกไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ต้นพิกุล บุนนาค สารภี ไม้ รัง พะยอม ประดู่ ไทร สาละ หว้า ราชพฤกษ์และโพธิ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้นโพธิ์ที่ศูนย์แคมป์สนนี้ อาจารย์พร ได้นำเอาหน่อจากประเทศอินเดีย ประเด็นที่อาจารย์พร ไม่นิยมให้ปลูกต้นไม้ดอกไม้ผล เพราะเหตุว่าจะก่อให้เกิดคุณและโทษขึ้นได้ในภายหลังสำหรับผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์เก็บกินของสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์และผู้มาปฏิบัติธรรมต้องคอยตรวจตราเฝ้าระวัง เกิดปณิธานต่อการปฏิบัติทำให้การปฏิบัติธรรมไม่ก้าวหน้า^{๒๕}

แสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นนักวางแผนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายใต้วิสัยทัศน์ที่กว้างไกลมองเห็นสรรพสิ่งที่อยู่รายล้อมมีความสำคัญและเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อกัน เป็นการทำให้ศูนย์เป็นแหล่งเรียนรู้พร้อม ๆ กับการพัฒนาชุมชนที่อยู่รายรอบไปพร้อม ๆ กัน สร้างสันติสุขให้เกิดกับบุคคลที่ได้อาศัยปฏิบัติในแคมป์สนด้วยความสปปายะกับสภาพแวดล้อม

^{๒๓} แผนงานพัฒนา ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มจร

^{๒๔} ดุราลัยละเอียดใน ผศ.สมหมาย ดุยอดรัมย์, มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, หน้า ๖๘.

^{๒๕} ผศ.สมหมาย ดุยอดรัมย์, มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, หน้า ๖๘.

๓.๓.๔ บทบาทในฐานะนักเขียนและผู้เผยแพร่งานพระพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๔๙๐ ท่านอาจารย์พร ในขณะที่เป็นพระภิกษุ ได้ไปอยู่จำพรรษาที่วัดอุโมงค์ซึ่งกำลังบูรณะ ท่านได้ออกเผยแผ่เทศนาสั่งสอนธรรม และได้ตั้งพุทธนิคมเชียงใหม่ สอนพุทธธรรมและยุพพุทธิกสมาคมขึ้นเป็นแห่งแรกอีก

พ.ศ. ๒๔๙๘ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ในสมัยท่านเจ้าคุณพระธรรมวรนายก เป็นอธิการบดี และพระศรีสุธรรมณี (บุญเลิศ) สั่งการเลขาธิการ (พระสุเมธาธิบติ) ไม่มีหนังสือเชิญอาจารย์พร มาเป็นอาจารย์บรรยายในคณะพุทธศาสตร์ ท่านอาจารย์ได้ตอบรับและตัดสินใจมาสอนที่มหาวิทยาลัยเพราะถือว่าเป็นโอกาสอันดีที่จะได้สอนวิชาพระพุทธศาสนาถวายความรู้ แก่พระนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัย และเป็นผู้ริเริ่มการ สอนวิชาธรรมประยุกต์ คือหลักคำสอน ที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ตามหลักปฏิจจนสมุปปาท หลักอริยสัจ กฎแห่งกรรม และการวิจยธรรม เพื่อให้พระนิสิตของมหาวิทยาลัยได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการนำธรรมะบรรยายไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน และนำไปเผยแพร่ต่อไป^{๒๖}

ในช่วงที่เป็นอาจารย์สอนในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ท่านได้ออกไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร ประมาณ ๑๐ กว่าโรงเรียนเพื่อเป็นการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้นักเรียน และเยาวชน ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมนั้นไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ในระหว่างปีพ.ศ. ๒๕๐๑ ได้เปิดการสอนธรรมะพิเศษให้แก่เด็กนักเรียนชั้น ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ พร้อมกับเปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นในนามของมหาวิทยาลัยเป็นแห่งแรก และได้ทำการบรรยายสอนที่โรงเรียนพรวิทยาประสุตน์ ซึ่งอยู่ภายในวัดมหาธาตุ ปรากฏว่ามีนักเรียนและผู้สนใจนิยมมาเรียนและฟังกันเป็นจำนวนมาก จนล้นห้องเรียน ไปยืนฟังข้างนอกห้องก็มาก ในปีเดียวกันนี้เอง ท่านอาจารย์พร ได้ไปบรรยายธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย บรรยายธรรมในเรื่องสุขภาพจิต ทางทีวีขาว-ดำ ช่อง ๗ กองทัพบกติดต่อกันเป็นเวลานานถึง ๑๐ กว่าปี จนเป็นที่รู้จักชื่อเสียงของอาจารย์พร และคอยติดตามฟังรายการธรรมบรรยายกันอย่างแพร่หลาย

พ.ศ. ๒๔๙๖ เขียนหนังสือพุทธวิทยาเล่ม ๑-๒ ซึ่งนับว่าเป็นหนังสือเล่มแรกๆ ที่ท่านอาจารย์พรได้เขียนขึ้นเพื่อการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๕๐๘ ตั้งสำนักพิมพ์ขึ้นชื่อโรงพิมพ์วิญญูญาณ เพื่อศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับวิญญูญาณที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก บางลำพู เขตพระนคร กรุงเทพฯ ฯ

เมื่อตั้งสำนักพิมพ์แล้ว ก็ได้ทำการวิจยธรรม วิจัยการสอนวิชาศีลธรรมและค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องวิญญูญาณ โดยเฉพาะ^{๒๗} วิชาธรรมประยุกต์ ท่านได้สนใจมานานในเรื่องหลักธรรมที่จะนำมาประยุกต์กับการดำเนินชีวิต ซึ่งในที่สุดก็พบว่า “ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของชีวิตตามหลักปฏิจจนสมุปปาทนี้แหละ คือ ธรรมประยุกต์ ที่สามารถใช้เป็นวัคซีนได้แน่นอน ถ้าได้นัดความรู้เรื่องนี้เข้าไปในจิตใจ ซึ่งเริ่มจากสิ่งที้ง่ายๆ ก่อนแล้ว จึงค่อยเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

^{๒๖} ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์, มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, หน้า ๑๖-๑๘

^{๒๗} เพชรในพงไพร ฉลอง ๒๕ ปีศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, โรงพิมพ์วิญญูญาณ กรุงเทพมหานคร , ๒๕๕๓, หน้า ๙๑.

โดยลำดับจน กระทั่งมีความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นอย่างดีแล้ว มีพื้นความรู้สึกสูงขึ้น ความรู้สึกอันนี้จะคอยเตือน คอยอุทิศในเมื่อจะเดินผิดทางและก็จะคอยชี้ช่องทาง”

ปีพ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๓๕ ได้เป็นผู้บุกเบิกและก่อสร้างศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนขึ้น เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้าวิจัย ฝึกอบรมด้านวิปัสสนากรรมฐาน แก่พระนิสิต นักศึกษา นักเรียน และประชาชนโดยทั่วไป และได้มอบศูนย์นี้ให้เป็นสมบัติของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เข้าไปดูแลและทำกิจกรรมของมหาวิทยาลัย จึงนับได้ว่า เป็นงานที่สำคัญมาก ที่ท่านอาจารย์ได้มาบุกเบิกไว้ให้เป็นสมบัติของพระศาสนาและสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยและปฏิบัติธรรม ณ ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนแห่งนี้

๓.๔ สรุป

จากการศึกษาประวัติผลงานและบทบาทของอาจารย์พร ที่มีต่อการพัฒนาสังคมนั้น กล่าวได้ว่า อาจารย์พร ท่านได้นำหลักคำสอนและวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องมาพัฒนาสังคมเพื่อให้สังคมเกิดสันติสุข กล่าวคือ การสอนให้สังคมได้เข้าใจเกี่ยวกับชีวิต ตามหลักพระพุทธศาสนาพร้อมกันนี้ ก็จะสอนเกี่ยวกับการฝึกสมาธิ การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพราะผลของการปฏิบัติธรรมนี้จะทำให้ผู้เรียนมีจิตใจดีมีความจำดี ส่งผลทำให้การเรียนดี มีสมรรถภาพในการทำงานดียิ่งขึ้น รวมทั้งจะทำให้ผู้เรียนมีหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนมาแล้วไปปฏิบัติ เป็นการไปช่วยแก้ไขปัญหาชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ท่านอาจารย์พร จึงแสวงหาสถานที่เป็นธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นที่สัปปายะห่างไกลจากความพลุกพล่านทางสังคม เพื่อฝึกสมาธิและวิปัสสนากรรมฐาน การสร้างศูนย์พัฒนาศาสนาแห่งนี้ ท่านได้เสียสละเวลาและอุทิศตนสร้างที่ปฏิบัติธรรม สอนธรรม ฝึกธรรมให้กับเด็กเยาวชน โดยไม่จำกัดคนหากเขามีความพร้อมที่จะเข้ามาศึกษาธรรมะ ฝึกสมาธิได้ ถ้าได้รับโอกาสและมีความสนใจ ขอให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีและเสียสละ ดังที่ท่านอาจารย์ได้แสดงให้เห็นตลอดชีวิตการทำงานของท่าน ดังนั้นบทบาทความสำคัญของอาจารย์พร ช่วยเสริมสร้างให้สังคมเกิดสันติสุขได้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ และจะได้นำเสนอในบทต่อไป

บทที่ ๔

วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ประกอบกับการศึกษาผลงานและบทบาททางสังคมของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ บทนี้ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์บทบาทการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ เพื่อวิเคราะห์ให้บทบาทความสำคัญต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ แนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ

ทุกคนเมื่อทำหน้าที่หรือมีภาระความรับผิดชอบอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับสังคมย่อมกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างความเปลี่ยนแปลง คำว่าบทบาทการเสริมสร้างสังคมนั้นหมายถึงลักษณะการทำหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อประโยชน์สุขของมวลชน ดังเช่น บทบาทในการประกาศพระศาสนาที่พระพุทธเจ้าตรัสต่อภิกษุให้จาริกไปโดยมุ่งสร้างประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย^๑ นี้คือ ลักษณะตัวอย่างของบทบาทในการเสริมสร้างสังคมให้สันติสุขในด้านการอบรมสั่งสอนศีลธรรมและหลักธรรมทางศาสนา^๒ ดังนั้น เมื่อว่าด้วยบทบาทแล้วมักจะมองได้ ๒ มิติ คือ บทบาทในฝ่ายตนเอง คือ การหน้าที่ในการศึกษาปฏิบัติ ศึกษาเพื่อให้ตนปฏิบัติได้ถูกต้อง และพร้อมทั้งสามารถแนะนำผู้อื่นได้ด้วย และบทบาทในฝ่ายความสัมพันธ์กับสังคม คือ มีหน้าที่ให้การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์^๓ ในบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์บทบาทการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ซึ่งท่านได้เป็นบุคคลสำคัญในทางพระพุทธศาสนา บทบาทหน้าที่หรือภาระงานของท่านมีส่วนที่เหมือนกับบทบาทของพระสงฆ์ กล่าวคือ การทำงานทุ่มเทเสียสละเพื่อการพัฒนาคุณภาพสังคมด้วยคุณธรรมจริยธรรมเสริมสร้างประเพณีที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต^๔ พร้อมทั้งการปฏิบัติธรรมช่วยเหลือประชาชนทั้งทางวัตถุและการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วย รวมถึงการเป็นผู้นำการเผยแผ่ด้านพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง บทบาทของอาจารย์พร รัตนสุวรรณที่ท่านได้ดำเนินงานได้รับการ

^๑พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, พระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐.

^๒ทินพันธ์นาคะตะ, บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในสังคม, (กรุงเทพมหานคร:อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๙), หน้า ๕-๗.

^๓พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๔-๒๗๕.

^๔ดูรายละเอียดใน คณินันต์ จันทบุตร, บทบาทพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร:ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒), หน้า ๕๖.

ยอมรับดุจดั่งพระสงฆ์ กล่าวคือ ได้รับการยอมรับนับถือและยกย่องจากคนทั่วไปว่าเป็นผู้มีคุณูปการ
กล่อมเกล้าผู้คนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของสังคม^๕

บทบาทของอาจารย์พร รัตนสุวรรณปรากฏชัดในบริบทของการจัดตั้งศูนย์แคมป์สน
กล่าวคืออาจารย์พร รัตนสุวรรณเป็นกลุ่มคนอันดับแรกที่ถูกเบียดกระষยเบื้องตัน พร้อมด้วยผู้สืบสาน
และผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งทั้งหมดได้ทำงานหนักอยู่เบื้องหลัง ซึ่งท่านเหล่านั้น ได้ต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่
มาพร้อมกับ อาจารย์พร ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งศูนย์ แห่งนี้ นั่นคือคณะศิษย์ และสมาชิกหนังสือวิญญานทุก
คน ที่คอยส่งเสริม สนับสนุนช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจ ให้กับการทำงานหนักของอาจารย์พร ตลอด
มา สามารถกล่าวได้อย่างภาคภูมิใจว่า ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลัง เสียสละทั้งเวลา แรงงาน
การเงิน จนเกิดเป็นผลสำเร็จได้ ในระดับที่น่าพอใจ

เบื้องตัน อาจารย์ศรีเพ็ญ จิตฺตเสวี ได้อธิบายโดยกล่าวถึงบทบาทของอาจารย์พร รัตน
สุวรรณ ว่า อาจารย์พร ได้กำหนดแผนงานในการพัฒนาศูนย์ฯ ให้เป็นสถานที่ในอุดมคติ หมายถึง ณ
สถานที่แห่งนี้ จะต้องอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าธรรมชาติ มีสภาพแวดล้อมที่ดี ที่ร่มรื่นสำหรับทุกชีวิต
พร้อมจะสร้างคนงานเจ้าหน้าที่ ให้พัฒนาทักษะ ในการทำงานที่ดี และมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดให้
ทำ ๕ ส. คือ สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย ในขั้นแรกจะให้ทุกคนได้ตระหนัก ถึง
ภาระงานร่วมกัน ให้รู้จักตนเอง รู้จักหน้าที่ และรู้จักสิ่งแวดล้อม หากทุกคนรู้ได้ทั้ง ๓ รู้นี้ พร้อมการ
นำทักษะ ๕ ส. มาใช้กับการทำงาน ที่ได้รับมอบหมาย หรืองานที่รับผิดชอบ การทำงานก็จะดำเนินไป
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเจริญก้าวหน้า ได้ตามเจตนารมณ์ของผู้ก่อตั้งศูนย์ และผู้ให้การสนับสนุน
ได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างดังกล่าว ได้สะท้อนความเป็นผู้นำทางด้านวัตถุและจิตใจ โดยการเตรียมตัวให้
พร้อม เพื่อสอนคนอื่นแล้ว นั่นคือ การศึกษานั้นเอง ที่เรียกกันว่า ศึกษาชีพ^๖

จากการเสียสละทุ่มเทของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ คณะผู้บริหารฯ มหาจุฬาฯ ได้ต่อเติม
เสริมสร้างพัฒนาศูนย์ให้เต็มรูปแบบยิ่งขึ้น โดยมีการศึกษาให้ครบวงจรว่า ภายในศูนย์นี้มีอะไรบ้างที่
จะต้องพัฒนาก่อนและหลัง มีบุคลากร และเจ้าหน้าที่ มีเงิน มีอาคารสถานที่ พร้อมหรือยัง สิ่งเหล่านี้
ผู้บริหารฯ และคณะกรรมการกำกับดูแลพัฒนาต้องรับรู้รับทราบ และเข้ามาส่งเสริมสนับสนุน
เพื่อมุ่งพัฒนาศูนย์ ให้เป็นศูนย์กลาง การปฏิบัติธรรมนานาชาติ ตามที่อาจารย์พรได้ตั้งไว้

แนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณะ สามารถศึกษาหรือ
วิเคราะห์ได้จากมหาจุฬาฯ แคมป์สน ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นแหล่งไหว้พระสวด
มนต์ในปัจจุบันนี้ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการปลูกป่า
และการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมไปแล้วเกือบเต็มพื้นที่ศูนย์พร้อมกันนี้ได้มีการสร้างถาวรวัตถุขึ้น

^๕ภัทรพร สิริกาญจน์, **บทบาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

^๖ผศ.สมหมาย ดุยอดรัมย์, **มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๘.

^๗สนิท ศรีสำแดง, **บทบาทพระสงฆ์ในอดีต**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๑๘๑.

^๘ผศ.สมหมาย ดุยอดรัมย์, **มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๙-๑๔๙.

เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติธรรมและการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในศูนย์พัฒนาศาสนาหาคูหาฯ กล่าวโดย แนวคิดการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พรรัตนสุวรรณได้ปรากฏเป็นรูปธรรมผ่านมหาจุฬาฯ แคมป์สน ซึ่งปัจจุบันได้เกิดการสร้างการทำกิจกรรมหรือทำโครงการต่าง ๆ

๔.๑.๑ บทบาทสำคัญในการกิจงานของฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน

จากการมุ่งสร้างแคมป์สนของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ปัจจุบันแคมป์สนได้กลายเป็นแหล่งสร้างประโยชน์สุขต่อสังคมโดยรวม ซึ่งประมวลได้ ดังนี้

๑. เป็นแหล่งศึกษาสนทนาธรรมะเชิงปฏิบัติ
๒. เป็นศูนย์พัฒนาศาสนาฯ เนื่องจากส่วนธรรมนิเทศ ได้มีการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยแบบยั่งยืนให้เป็นระบบมากขึ้น นั่นคือ มีการพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่าทำสวน ทำไร่ ทำนา เป็นต้น
๓. เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม
๔. เป็นศูนย์พัฒนาศาสนาฯ จัดเป็นลานธรรม ลานกิจกรรมอาคาร บ้านพัก ป่าธรรมชาติที่สามารถนำชื่นชมมาก

สำหรับรายละเอียดภาคปฏิบัตินั้นได้ปรากฏเป็นโครงการหรือกิจกรรมโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มอบหมายภารกิจงาน แบ่งเป็นฝ่ายหรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบมากขึ้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่จัดกิจกรรมด้านการส่งเสริม สนับสนุน บริการฝึกอบรมเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม แก่นิสิต เจ้าหน้าที่คณาจารย์ของมหาวิทยาลัย และประชาชนทั่วไป และอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ บุคลากรแก่หน่วยงานที่ขอใช้บริการด้านการฝึกอบรมเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม วิปัสสนากรรมฐาน หรืออื่นๆ ที่เป็นไปเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนามนุษย์^๕ โดยต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. ดำเนินการเป็นผู้นำในด้านการฝึกอบรมและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน แก่พระภิกษุ สามเณรและประชาชนทั่วไป
๒. ดำเนินการอบรมศีลธรรมแก่นักเรียนและเยาวชนในโรงเรียนต่างๆ ในตำบลแคมป์สน และ อำเภอลำดวน ตลอดจนให้การอบรมเยาวชนในภาคฤดูร้อน
๓. จัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา คลื่นความถี่ ๑๐๐.๗๕ MHz.
๔. จัดให้มีการเทศน์ประจำวันพระ ทุกวันพระ และนำอุบาสก อุบาสิกา สวดมนต์เจริญจิตภาวนา
๕. ให้บริการด้านวิทยากรและการฝึกอบรมภาคปฏิบัติธรรมแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ครู อาจารย์ หน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน
๖. จัดส่งพระสงฆ์ไปอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ชาวเขาเผ่าม้ง บ้านเข็กน้อย
๗. เปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นที่ศูนย์ สาขาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มจร.

^๕ฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ, เพชรในพงไพร ฉลอง ๒๕ ปีศูนย์, ๒๕๔๓, หน้า ๖๙.

๘. ให้การบริการด้านวิชาการในสถานศึกษาต่างๆและอำนวยความสะดวกในด้านสถานที่ของศูนย์

๙. ร่วมให้การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตและอาชีพในชุมชน

๑๐. ส่งเสริม สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาการปลูกป่า ดูแลรักษาป่า รักษาสภาพแวดล้อม ป่าธรรมชาติ และแหล่งน้ำธรรมชาติ

๑๑. ทำการกำหนดโซนในศูนย์แลรับผิดชอบตัดหญ้าในแต่ละโซน และจัดทำสวนหย่อมภายในศูนย์ เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและสวยงาม

๑๒. บริการใช้ห้องสมุดของศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน เพื่อการศึกษาค้นคว้า และวิจัยสำหรับนิสิต นักศึกษา เจ้าหน้าที่คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยและประชาชนทั่วไป

๑๓. สนองงานและปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยเห็นว่า ศูนย์แคมป์สนนั้นเป็นสถานที่เหมาะสำหรับทำกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ซึ่งก็สอดคล้องกับบริบทหรือเป้าหมายของการสร้างพุทธสถานให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อสังคม กล่าวคือ เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านเพื่อรับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียน เป็นสถานสงเคราะห์ชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยง เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกรักษาผู้เจ็บป่วย^{๑๐} เป็นสถานที่สัปปายะ เป็นสถานที่จุดพื้ภักดีสถาน^{๑๑}เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นศูนย์กลางการบริการหรืองานปกครองเพื่อแจ้งข่าวสาร^{๑๒}เป็นที่พึ่งทางจิตใจและช่วยแก้ปัญหาส่วนตัว และปัญหาสังคม เป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจน คนไร้ที่พึ่งพิง^{๑๓}

ดังนั้น จากการบุกเบิกหรือก่อตั้งศูนย์แคมป์สนของอาจารย์พร และการต่อยอดโครงการจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้สะท้อนบทบาทการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พรได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นชีวิตของท่านว่าเป็นเป็นผู้เกิดมาเพื่อเป็นผู้ให้ ให้ทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความปรารถนาดี และท่านอาจารย์พรพูดอยู่เสมอว่า ถ้าไม่มีการให้ ก็ไม่มีทางพ้นจากความทุกข์ได้เลย เพราะชีวิตทั้งชีวิตของท่านอาจารย์ ท่านเล่าว่าท่านเป็นผู้ให้ตลอด ซึ่งท่านได้นำหลักทางพระพุทธศาสนา และสอนธรรมะนี้แก่ปวงชน ผลบุญกุศลนี้จึงหนุนนำส่งให้ท่านมีความสุข และทำงานเพื่อสังคมส่วนรวมได้อย่างราบรื่นตลอดชีวิต ซึ่งท่านเคยพูดว่า ชีวิตของท่านบางครั้งเริ่มจากศูนย์ แต่เมื่อเป็นผู้ให้และผู้เสียสละแล้ว ผลที่ได้นั้นก็สะท้อนย้อนกลับ จึงทำให้ท่านอาจารย์พรเป็นคนได้รับความรักความเมตตา ความเอื้ออาทรจากผู้อื่นมากมาย ชีวิตของอาจารย์พรฯ จึงมีแต่ความสุข ความสวัสดิ์ในชาติปัจจุบันนี้

^{๑๐}พระราชวรมุนี (ประยูรธ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

^{๑๑}คุณ โทจันทร์, พุทธศาสนากับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗.

^{๑๒}จางค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร:แพรววิทยา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๔๕.

^{๑๓}ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๓๙-๔๐.

๔.๒ บทบาทสำคัญในการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ

การเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณนั้น ท่านทำงานในหลายบริบทหรือหน้าที่ ดังนั้นเพื่อให้เห็นเป็นภาพที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงแยกประเด็นในการวิเคราะห์บทบาทสำคัญของท่านออกเป็น ๖ ลักษณะ คือ

๑. บทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำต้นแบบให้กับสังคม
๒. บทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา
๓. บทบาทสำคัญต่อการให้แนวทางในพัฒนาสังคม
๔. บทบาทสำคัญต่อการให้แนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ
๕. บทบาทสำคัญในฐานะการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
๖. บทบาทสำคัญในการเป็นผู้เผยแผ่งานพระพุทธศาสนา

๔.๒.๑ บทบาทในการเป็นผู้นำต้นแบบให้กับสังคม

อาจารย์พร ท่านเป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้และประสบการณ์ในด้านพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และนอกจากนี้ท่านยังมีจริยวัตรปฏิบัติที่งดงาม เป็นนักปฏิบัติธรรม มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น กล่าวคือ เป็นผู้รู้ธรรม เป็นผู้รู้ความหมายแห่งภาษิต เป็นผู้รู้จักตนว่ามีศรัทธา เป็นผู้รู้ประมาณในการรับปัจจัย ๔ เป็นผู้รู้จักเวลาอันเหมาะสมเป็นผู้รู้จักวิธีการเข้าหาสังคม และเป็นผู้รู้จักเลือกคบคนจึงทำให้ท่านได้กลายเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจ และเป็นศูนย์กลางของการทำงานด้านพระศาสนา นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลมองเห็นเหตุการณ์ด้านวิกฤตทางพระพุทธศาสนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และได้ทำการตระเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสถานการณ์ การรักษาสุขภาพทางกายให้ดีไว้เสมอ^{๑๔} มีหลักการใหญ่ๆ อยู่ว่า ๑ จะต้องรักษาจิตใจให้เป็นสุข ๒ ต้องหัดคิดให้เป็นระเบียบ ๓ ต้องหมั่นฝึกสมาธิอยู่เสมอ และผู้สอนจะต้องเข้าใจถึงส่วนต่างๆ ของจิตใจอย่างละเอียดถี่ถ้วน จะต้องรู้ถึงสาเหตุที่แท้จริงของความบกพร่องทางจิตใจ จะต้องอาศัยความร่วมมือและวิธีการต่างๆ เพื่อความสมบูรณ์แบบ^{๑๕}

รูปแบบเบื้องต้นของการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พรที่เห็นได้ชัด คือ การปฏิบัติตัวตนให้เป็นต้นแบบของผู้นำด้านสันติสุข ท่านดำรงชีวิตด้วยการให้เสียสละแบ่งปันให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่พยายามปกป้องร้ายกล่าวคือ ท่านเป็นผู้มีทักษะในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่นด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔^{๑๖} ซึ่งเป็นหลักการที่ทำให้ท่านครองใจคนยึดเหนี่ยวใจให้คนรักสามารถหล่อ

^{๑๔}พร รัตนสุวรรณ, “หลักพุทธศาสนาสำหรับทุกคน” (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

^{๑๕}พร รัตนสุวรรณ, “หลักการฝึกสมาธิ ทศพลญาณ” พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๒๕), หน้า ๖.

^{๑๖}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูรธมมจิตโต), *พุทธวิธีการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

หลอมทุกภาคส่วนให้ประสานใจและเหนียวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน^{๑๗} บทบาทอาจารย์กล่าวโดยรวม คือ

๑) **ทาน** คือ การให้ อาจารย์พรท่านเป็นคนที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เฉลี่ยเจือจานแจกจ่าย ช่วยเหลือด้วยสิ่งของทรัพย์สินเงินทอง เสียสละ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนวิชาความรู้^{๑๘}

๒) **ปิยวาจา** คือ วาจาเป็นที่รัก อาจารย์พรท่านเป็นนักพูด นักบรรยายที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนคนหนึ่ง^{๑๙} พูดสุภาพ ให้เกียรติกัน พูดด้วยความหวังดี มีน้ำใจ แจ่มสิ่งที่เป็ประโยชน์ และรู้จักพูด ให้เป็นผลดี คอยช่วยชี้ทาง แนะนำหลักความจริง ความถูกต้องดีงาม ตักเตือน พูดเฉพาะเรื่องที่เป็นประโยชน์ ทำให้ผู้ฟังเกิดความเบิกบานสำราญใจ

๓) **อัตถจริยา** คือ ทำประโยชน์ อาจารย์พรท่านเสียสละช่วยเหลือด้วยร่างกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม^{๒๐} ช่วยเหลือผู้อื่น ชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ ตลอดจนแก้ไข ปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔) **สมานัตตตา** คือ การวางตนสม่ำเสมอ อาจารย์พรท่านร่วมแก้ไข้ปัญหา ร่วมสุขร่วมทุกข์ ปฏิบัติต่อกันโดยเสมอภาค เสมอต้นเสมอปลาย ด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา ไม่เอาเปรียบ ไม่ถือสูงต่ำ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกัน ไม่ถือตัว การวางตนให้เหมาะสม^{๒๑}

ผู้วิจัยเห็นว่า จากลักษณะแนวทางปฏิบัติที่หลากหลายดังกล่าว ทำให้อาจารย์พรเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ ศรัทธาและปัญญา เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและชุมชน เป็นตัวอย่างแห่งความดี ทำให้เป็นที่เลื่อมใสของผู้ประพศติดตาม เมื่อมีปัญหาเดือดร้อนทางจิตใจ ท่านจะคอยให้คำปรึกษาแนะนำโดยที่ท่านจะมุ่งสร้างความสุขต่อมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด จะไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อน กล่าวคือ กระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเอง และประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์ ซึ่งก็สอดคล้องกับ **อาจารย์บรรจบ บรรณรุจิ** ที่กล่าวไว้ว่า “อาจารย์สอนให้เราต้องทำก่อน มีความเสียสละทำเพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น เสนอตัวสอนธรรมะในที่ต่างๆ พร้อมทั้งบุกเบิกสร้างธรรมวิชัย ให้ มจร. และนิยมให้ผู้เรียนนั่งสมาธิด้วยแนวทางปฏิบัติของท่าน คือ การสอนสมาธิแบบจงสมาธิ คือ มีผู้สนใจการศึกษาธรรมะตามเป็นจำนวนมาก”^{๒๒}

นอกจากนี้อาจารย์พรท่านยังเป็นผู้ที่มีลักษณะแห่งกัลยาณมิตรที่ดีอย่างมาก เพราะท่าน เป็นผู้คอยแนะนำสั่งสอน คอยให้คำปรึกษา เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งเป็นแบบอย่าง

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^{๑๘} สัมภาษณ์, บรรจบ บรรณรุจิ, ผศ.รท.ดร., ข้าราชการบำนาญ, (๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๑๙} สัมภาษณ์ ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์, รัราชการ และดูแลศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, (๑๐ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๒๐} สัมภาษณ์ ดร.ศรีเพ็ญ จิตุหะศรี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิญญาน, (๖ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระอาจารย์นิคม ขมจิตโต (สายสะอาด), ประธานศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มจร., (๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘).

^{๒๒} สัมภาษณ์ ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, (๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘).

ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูล ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการศึกษาอบรม การครองชีวิต^{๒๓} ซึ่งก็สอดคล้องกับคุณสมบัติของความเป็นกัลยาณมิตรกล่าวคือ

๑) ปิโย น่ารัก คือ เป็นคนที่เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ให้ผู้อื่นอยากเข้าใกล้ อยากเข้าไปขอคำแนะนำปรึกษาหารือ

๒) ครุ น่าเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย ดำเนินชีวิตตามหลักวิชาการ ความรู้ หรือตามหลักธรรมของพระศาสนา

๓) ภาวนีโย นำเจริญใจ หรือน่ายกย่องในฐานะทรงคุณ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ที่ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้ผู้เอ๋ยอ้างและรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้งมั่นใจและภูมิใจ พุดถึงอย่างอบอวล อย่างมั่นใจ เป็นผู้แสวงหาความรู้อยู่เสมอ

๔) วัตตา รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร และกับใคร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕) วจนักขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม แม้จะจุกจิกตลอดจนทนต่อคำที่ล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์ต่าง ๆ อุดหนุนฟังได้ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

๖) คัมภีรญจะ กะลั่ง กัตตา แกล้งเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้ง ให้เข้าใจได้ ปัญหาอะไรที่หนักและยาก ก็เอามาชี้แจงอธิบาย ช่วยทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความกระจ่างแจ้ง เรื่องที่ลึกล้ำที่ยากก็ทำให้ตื่นให้เข้าใจได้

๗) โน จัฏฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำไปในอสุภาน คือ ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือ เรื่องเหลวไหลไม่สมควร^{๒๔}

เนื่องจากอาจารย์พร เคยบวชเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามาก่อน และวิถีชีวิตของท่านก็ยังเกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ซึ่งมีนัยยะโดยย่อ การบวชนี้ต้องอาศัยชาวที่ชาวบ้านใส่บาตรเป็นอยู่เธอพึงควรอุทิศหาในข้อนี้ตลอดชีวิตและพิจารณาเนื่อง ๆ จนทำตัวให้เป็นผู้ที่เลี้ยงง่าย และพระสงฆ์ต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเพื่อนมนุษย์ของโลกด้วยการอนุเคราะห์ ทำให้อาจารย์แม้จะลาเพศสมณะมาแล้ว แต่ท่านก็ยังดำเนินชีวิตไม่ต่างไปจากพระสงฆ์ คือ ตอบแทนสังคมแบบเป็นผู้ให้ เป็นผู้เสียสละ^{๒๕} ซึ่งก็สอดคล้องกับการเป็นผู้ทำหน้าที่ตามหลักทิศเบื้องสูง ในฐานะสมณะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ของโลกด้วยการอนุเคราะห์อบรมสั่งสอน คือสอนให้ละเว้นจากความชั่ว แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดีอนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม สอนสิ่งที่ยังไม่เคยสดับเล่าเรียน ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่สดับเล่าเรียนแล้วและบอกทางสวรรค์ให้^{๒๖}

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระอาจารย์นิคม ขมจิตโต (สายสะอาด), ประธานศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มจร., (๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘).

^{๒๔} องค์กร. (ไทย) ๒๓/๓๔/๓๓, พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม(ฉบับเดิม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖๕.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ดร.ศรีเพ็ญ จิตุหะศรี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิญญาน,(๖ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๒๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๒๐๕.

ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์^{๒๗} ได้กล่าวว่า การดำเนินชีวิตของอาจารย์พรท่านเป็นผู้นำที่เสียสละเวลามาทำงาน , ดูแล , และเป็นแบบอย่างของเจ้าหน้าที่ได้ ปกดีท่านชอบจะอยู่กับธรรมชาติ และสืบสานงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา และอาจารย์พร รัตนสุวรรณท่านรักษาสถานแคมป์สนไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลัง มีการสร้างจิตสำนึกรักในสถานที่ ซึ่งอุดมการณ์และการนำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ได้ส่งผลและมีอิทธิพลต่อบุคคลใกล้ชิด ในฐานะผู้เคยร่วมงานกับท่านอาจารย์พร **ดร.ศรีเพ็ญ จัตูหะศรี^{๒๘}** ได้กล่าวว่าเราทุกคนต้องมีความตั้งใจที่จะดำเนินงานต่อเพื่อความสุขของสังคม เพื่อเป็นสืบสานงานต่ออาจารย์พร รัตนสุวรรณ ผู้ก่อตั้งศูนย์ฯ ปกป้องสถานที่แห่งนี้ให้ดำรงอยู่ให้ยั่งยืน แนะนำให้ผู้คนรู้จักสถานที่ และเสริมสร้างผู้นำมีความรักหวงแหนและเสียสละ เพื่อการศึกษาดูแลในสถานที่ สอดคล้องกับ **พระนิคม ขมจิตโต (สายสะอาด)^{๒๙}** ได้กล่าวว่า อาจารย์พรท่านทำให้อยู่เป็นแบบอย่างสอนด้วยการลงมือทำ มุ่งมั่นตั้งใจ ทำอะไรก็ต้องมีเป้าหมาย งานสำเร็จ ทุกคนสามารถทำงานได้ด้วยตนเอง เกิดความภาคภูมิใจ เคารพยกย่องท่านว่าเป็นแบบอย่างที่ดี

ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตของอาจารย์พร ได้กลายเป็นแบบอย่างของคนที่ศรัทธาเลื่อมใสในตัวท่าน เพราะท่านทำเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติโดยตรงแก่บุคคลและสังคม โดยเน้นการใช้ชีวิตที่ต้องมีการประพฤติที่ดี ด้วยการปฏิบัติตนตามศีลธรรม เน้นให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมและเพื่อนร่วมงานต้องรักษาศีลเพื่อเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติภายนอกทางกาย และทางวาจา สำหรับผู้ประพฤติหรือปฏิบัติตาม ให้ดำเนินชีวิตไปในทางที่ชอบด้วยกฎหมายของบ้านเมืองและศีลธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขและเน้นฝึกให้พระสงฆ์ที่มาปฏิบัติกับท่าน เป็นผู้ยึดมั่นใน ศีลเช่นกัน ทั้งนี้ก็สอดคล้องกับหลักการบัญญัติพระวินัยที่ว่า เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว และเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม^{๓๐}

๔.๒.๒ บทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา

อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้ส่งเสริมเรื่องการศึกษาตั้งแต่ ปี ๒๕๕๐ เริ่มต้นอบรมสั่งสอนธรรมแต่โรงเรียนต่างๆ เพื่อให้ประชาชนนักเรียนครูอาจารย์ได้เข้าใจธรรม และความรู้เพื่อใช้ในชีวิตเป็นข้อดีอันดับต้นๆ ของอาจารย์พร ที่มีต่อคณะศิษย์^{๓๑} การสอนเพื่อให้ถึงจุดนี้^{๓๒} ด้วยการรู้ความหมายอย่างลึกซึ้งแล้ว จะได้ผลในทางใจที่บริสุทธิ์ และสงบเยือกเย็น ที่เกิดความสว่างในธรรมอย่างง่ายดายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน หากไม่มีสมาธิแล้วแม้จะมีความสามารถสักแค่ไหนชีวิตก็จะไร้ค่า เพราะทำอะไรไม่ค่อยได้ และไม่มีความสุขจริงๆ^{๓๓} โดยหลักการแล้วการศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนามนุษย์หรือสังคม ซึ่งในอดีตพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้าน เป็นผู้จัดการ

^{๒๗} สัมภาษณ์ ผศ. สมหมาย ดุยอธรรมย์ , ผู้ดูแลศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, (๑๐ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๒๘} สัมภาษณ์ ดร.ศรีเพ็ญ จัตูหะศรี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิญญูญาณ, (๖ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระอาจารย์นิคม ขมจิตโต (สายสะอาด), (๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘).

^{๓๐} วิ. มห. (ไทย) ๑ /๒๗ /๒๐

^{๓๑} สัมภาษณ์ ดร.ศรีเพ็ญ จัตูหะศรี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิญญูญาณ, (๖ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๓๒} พร รัตนสุวรรณ, “แนวการสอนพุทธศาสนาสำหรับเด็ก” พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๑๓), หน้า ๓๑.

^{๓๓} พร รัตนสุวรรณ, “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน เล่ม ๕ วิธีฝึกสมาธิเบื้องต้นที่จำเป็นสำหรับทุกคน”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

ศึกษาและเป็นครู^{๓๔} ที่มุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สีลสิกขา การอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจด้วยปัญญา^{๓๕} ภูมิธรรมของผู้ที่จะรับได้ ก็คงไม่ผิดอะไรกับการให้ยารักษาโรคที่ผิด^{๓๖} การเป็นผู้มีหน้าที่ในการศึกษาปฏิบัติ คือศึกษาเพื่อให้ตนปฏิบัติได้ถูกต้อง และพร้อมทั้งสามารถแนะนำผู้อื่น กล่าวคือ มีหน้าที่ให้การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ พร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่ทางสมณเพศของตน รักษาเกียรติและความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ไว้ด้วย^{๓๗} หรือมองในอีกมิติหนึ่ง การให้การศึกษา ก็คือการสร้างปัญญา ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการสดับตรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการคิดพิจารณาหาเหตุผล จากการฝึกฝนอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก อันได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร ต้องอาศัยปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ หรือการรู้จักคิดโดยแยบคาย การฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างถูกวิธี จึงเป็นสิ่งสำคัญ^{๓๘} ในช่วงระยะเกือบร้อยปีมานี้ ในสมัยความเจริญของโลกที่ยังด้อยกว่าในทางศาสนา นิยมศึกษากันชนิดที่เรียกว่า ยอมทุ่มเททุกอย่าง ทั้งฝ่ายรัฐและเอกชน ที่ได้ทุ่มเทกันอย่างมากมาย^{๓๙}

ผู้วิจัยพบว่า อาจารย์พร ท่านได้ทำการพัฒนาแคมป์สนให้เป็นสถานที่ด้านการศึกษาโดยเน้นสร้างปัญญา ปลุกฝังหลักการแนวคิดทั้งจากภายในและภายนอก เพื่อให้เกิดปัญญาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ทั้งนี้ท่านได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีต่างๆ มาผสมผสานกันให้เกิดความสมดุล และเหมาะสมกับช่วงอายุ และความต้องการของสังคมแนวทางการส่งเสริมหรือพัฒนาทางการศึกษานั้น ท่านได้กระทำเป็นตัวอย่างซึ่งท่านได้ยึดวิธีการคือ การกระทำอย่างมุ่งมั่นตามหลักอหิคาบ ๔ กล่าวคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^{๔๐} ดังนี้

๑) ฉันทะ ความพอใจในการใฝ่รู้ก็คือจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทางปัญญาหรือการศึกษาเป็นคุณธรรมพื้นฐานเป็นกำลังใจที่จะนำกิจการงานทั้งหลายไปสู่ความสำเร็จ รุ่งเรือง

๒) วิริยะ ความเพียร คือ มุ่งมั่น ทุ่มเท ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย

^{๓๔} ทินพันธุ์นาคะตะ, **บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๙), หน้า ๕-๗.

^{๓๕} พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗.

^{๓๖} พร รัตนสุวรรณ, “**หลักพระพุทธศาสนาสำหรับทุกคน**” (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๗.

^{๓๗} พระราชวรมนู (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๔-๒๗๕.

^{๓๘} ทิศนา ขัมมณี และคณะ, **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๗-๓๙.

^{๓๙} พร รัตนสุวรรณ, “**สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน เล่ม ๓ วิถีคลายกามฉันทะ**” พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๒๘), หน้า ๗๔.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๖.

๓) จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย เอาใจจดจ่ออย่างมีสมาธิ ทำให้เกิดความรอบคอบ

๔) วิมังสา ความไตร่ตรอง หมั่นใจปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง^{๔๑}

นอกจากนี้ อาจารย์บรรจบ บรรณรุจิ^{๔๒} ได้กล่าวถึงด้านการส่งเสริมการศึกษาของอาจารย์พรว่าท่านต้องการให้ชาวพุทธได้ศึกษาพระไตรปิฎก และปฏิบัติสมาธิควบคู่กันไป ท่านศึกษาและปฏิบัติด้วยตัวเอง จากนั้นได้อุทิศชีวิตสอนธรรมแก่ประชาชนทั่วไป และชวนขยายจัดตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน จัดกลุ่มให้มีการเรียนและปฏิบัติธรรม ในมหาจุฬาฯ มีการจัดให้มีรายวิชาสอนที่ มจร.ที่สืบทอดมาถึงทุกวันนี้คือ วิชาธรรมประยุกต์ และมีการปฏิบัติต่อออกภาคสนามทุกวันนี้

ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์^{๔๓} ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ท่านต้องการให้เป็นสถานที่ศึกษาธรรมชาติ และแหล่งเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ สร้างให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และนันทนาการของชุมชน และสังคม เชิญหน่วยงานต่างๆ เข้ามาปฏิบัติธรรม และฝึกอบรม มีหน่วยงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ และหน่วยงานอื่นๆ มาขอใช้บริการภายในศูนย์ฯ ในขณะที่ดร.ศรีเพ็ญ จิตุหะศรี^{๔๔} ได้กล่าวว่า ท่านอาจารย์พร ต้องการจะทำให้ศูนย์ฯ เป็นสถานที่ศึกษา และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทำให้สถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งฝึกอบรมและการปฏิบัติธรรมของนักเรียน นักศึกษา และนิสิต จากมหาวิทยาลัย สนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการปลูกป่า รักษาป่าธรรมชาติซึ่งเป็นสมบัติของชาติ ปรากฏว่า เมื่อมีสถานที่ที่สัปปายะแล้ว ก็มีผู้มาขอใช้สถานที่แห่งนี้ มาปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำ สอดคล้องกับ พระนิคม ขมจิตโต (สายสะอาด)^{๔๕} ได้กล่าวว่า อาจารย์พรท่านมุ่งสร้างพระให้เป็นพระรู้จักหน้าที่ ส่งเสริมตามความถนัดและต้องการปฏิบัติธรรม พุดให้คิด ไร่ใจอยากให้อุบัติหาโอกาสสนทนาธรรม พุดคุยให้กำลังใจ แนะนำให้ศึกษาค้นคว้า กระตุ้นให้เกิดความคิด เข้าใจแจ่มแจ้ง สามารถแนะนำสั่งสอนคนอื่นได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาด้านการศึกษาของอาจารย์พรนั้น เน้นศึกษาตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ระดับต่างๆ ให้เกิดขึ้นรู้สัจธรรม เมื่อรู้แล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่นและสังคม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สถานะของแต่ละกลุ่มคน ทั้งนี้ก็เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ดังเช่น เนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือ พระพุทธศาสนานั้นเอง

^{๔๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

^{๔๒}สัมภาษณ์ ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ข้าราชการบำนาญ, (๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๔๓}สัมภาษณ์, ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์, รัราชการและดูแลศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, (๑๐ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๔๔}สัมภาษณ์ดร.ศรีเพ็ญ จิตุหะศรี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิทยญาณ, (๖ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๔๕}สัมภาษณ์ พระอาจารย์นิคม ขมจิตโต (สายสะอาด), ประธานศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มจร., (๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘).

๔.๒.๓ บทบาทสำคัญต่อการให้แนวทางในพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคมในมิติของพระพุทธศาสนานั้น อาจารย์พรท่านทำงานเหมือนพระสงฆ์รูปหนึ่ง เพราะว่าโดยปกติแล้วภาระงานของท่านเกี่ยวเนื่องด้วยศาสนา เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านหรือชุมชน และยังเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และชอบเสียสละ เมื่อท่านทำงานด้านศาสนา ทำให้ท่านได้พบเห็นถึงปัญหาของศาสนากับสถานการณ์ทางสังคม ซึ่งได้ปลูกเร้าพื้นฐานทางจิตใจและผลักดันให้ท่านพัฒนาแคมป์สนเพื่อประโยชน์สุขของสังคม^{๔๖} จากบริบทการพัฒนาด้านสังคมในมิติของพระพุทธศาสนาโดยผ่านบทบาทของอาจารย์พร ทำให้ผู้วิจัยได้พบว่า อาจารย์พรท่านได้เน้นพัฒนาสังคมตามหลักพุทธศาสนา คือ เริ่มที่การศึกษา ด้วยท่านมองว่าตัวแกนสำคัญของการพัฒนาก็คือ ปัญญา เพราะทำให้รู้จักสิ่งทั้งหลาย และรู้ที่จะปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างใดคือมีชีพพัฒนาแก้ปัญหาพฤติกรรมก็พัฒนาด้วย การฝึกสมาธิ^{๔๗} เป็นกิจที่จำเป็นสำหรับทุกคนไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดๆ เพราะการฝึกสมาธิ เป็นการบริหารจัดการให้เข้มแข็ง เพื่อให้จิตใจมีสุขภาพจิตที่ดี เพราะถ้าคนไหนไม่ฝึกสมาธิไว้เสมอ^{๔๘} วิชาของความฟุ้งซ่านก็จะเกิดขึ้นเสมอ จึงเป็นความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่จะต้องฝึกสมาธิไว้เสมอ ถ้าหากไม่ต้องการเป็นโรคประสาท อาจารย์พร ได้กล่าวว่า เมื่อใดที่เราพิสูจน์ได้ว่า โอบปาติกะมีจริง ซึ่งการพิสูจน์นั้นจะต้องพิสูจน์ออกมาได้อย่างขาวสะอาด จนกระทั่งคนทั้งหลายยอมรับกันได้ทั่วไป เมื่อนั้นและ การอธิบายเรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องตายแล้วเกิด และธรรมเรื่องอื่นๆ ที่ลึกซึ้ง ก็จะทำให้คนเข้าใจง่าย และยอมรับด้วยตัวของตัวเอง ศีลธรรมในสังคมก็จะเกิดและพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว และศีลธรรมนี้ เป็นศีลธรรมที่ไม่ต้องบังคับให้ต้องทำด้วย แต่หากเป็นศีลธรรมที่เกิดจากเขามองเห็นความจำเป็นด้วยตัวของเขาเอง ว่าจะต้องปฏิบัติ และมีศรัทธาที่จะปฏิบัติตามด้วย^{๔๙} การพัฒนาสิ่งใดๆ ต้องเริ่มต้นสั่งสมมาจากเด็ก ซึ่งอาจารย์พร ได้กล่าวว่า “ความเป็นจริงแล้วเราควรจะมีสมาธิมาตั้งแต่เด็กๆ เริ่มตั้งแต่เรียนอนุบาลหรือพูดอีกในหนึ่งว่า นับจำเริญตั้งแต่เริ่มรู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผล และถ้าฝึกมาตั้งแต่เด็กจะสามารถฝึกได้ง่ายมาก”^{๕๐} ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า คนที่เกิดมาเป็นคนฉลาด มีความสามารถสูง ก็คือคนที่มีวิบากมาดีแต่ชาติปางก่อน สำหรับคนที่มีวิบากมาดีเช่นนี้ เราทั่วไปก็ยอมรับกันแล้วว่ายอมรับเป็นตัวจักรที่สำคัญยิ่งในกาพัฒนาชาติ ประเทศใดที่มีคนมีความรู้ความสามารถและมีจิตใจสูงด้วย ประเทศนั้นก็เจริญ ถ้าเพียงแต่มีความสามารถหรือมีความฉลาด แม้จะยอดเยี่ยมสักเพียงใด แต่ถ้าจิตใจไม่สูง ก็เป็นอันตรายต่อสังคม ข้าพเจ้าได้กล่าวเพียงว่า พระพุทธศาสนาย่อมจะเป็นเครื่องกลั่นกรองคนได้อย่างดีที่สุด กล่าวคือ ถ้าหากคนไหนมีวิบากมาดี ก็จะเรียนพุทธศาสนาได้ง่าย เข้าถึงพุทธศาสนาได้ง่าย และในเมื่อเข้าถึงพุทธศาสนาแล้ว ก็จะได้รับผล ๓ ประการดังที่กล่าวมาแล้ว คือ ๑. จะมีใจสบาย

^{๔๖} สัมภาษณ์ ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ข้าราชการบำนาญ, (๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๔๗} พร รัตนสุวรรณ, “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน เล่ม ๑ สมาธิและวิปัสสนาคืออะไร?” (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓.

^{๔๙} พร รัตนสุวรรณ, “พุทธวิทยา เล่ม ๒ พุทธปรัชญา ฉบับพิสดาร” พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๔๙), หน้า (๙).

^{๕๐} พร รัตนสุวรรณ, “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน เล่ม ๑ สมาธิและวิปัสสนาคืออะไร”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๑๙), หน้า ๖.

อยู่เสมอไม่ว่าจะอยู่ในฐานะหรือในเหตุการณ์ใดๆ ๒. สามารถเพิ่มพูนสมรรถภาพ ให้แก่ตนเองได้อย่างมากด้วยวิธีการสมาธิ ๓. จะมีศีลธรรมเกิดจากตัวเอง^{๕๑} พฤติกรรมจะเปลี่ยนไปแล้วจิตใจก็พัฒนาด้วยการพัฒนาจะเป็นไปพร้อมกันทั้ง ๓ ด้าน คือพัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา^{๕๒} โดยละเอียดก็คือ

๑. กายภาวนา การพัฒนากาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. ศีลภาวนา การพัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม

๓. จิตภาวนา การพัฒนาจิต คือ การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในความดีงามความเข้มแข็งมั่นคงสงบสุข และเป็นอิสระ

๔. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจความคิด เหตุผล และการหยั่งรู้ความจริงจนเข้าถึงอิสระภาพมีชีวิตที่ดีงามปลอดทุกข์ปราศจากปัญหา^{๕๓}

นอกจากนี้**อาจารย์บรรจบ บรรณรุจิ**^{๕๔}ได้กล่าวว่า สังคมจะสงบสุขได้ เพราะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา อาจารย์พรท่านทำให้สังคมอยู่ร่วมกันบนธรรมะเป็นพื้นฐาน ท่านกล่าวว่า เราจะเป็นผู้ให้สังคมก่อน แล้วสังคมจะเลี้ยงเราเอง สังคมโดยรวมก็จะได้ประโยชน์สอดคล้องกับ **พระนิคม ขมจิตโต (สายสะอาด)**^{๕๕}ได้กล่าวว่า อาจารย์พรท่านนำธรรมะไปสู่สังคมเพื่อการเยียวยารักษาใจ เป็นผู้ชี้แนะสังคมทางด้านความคิด สนับสนุนส่งเสริมให้มีการศึกษาธรรมะในระยะแรกเริ่มท่านเปิดบ้านสอนสำหรับคนที่สนใจ เมื่อมีผู้ใฝ่ธรรมเพิ่มมากขึ้นท่านจึงจัดตั้งเป็นสมาคม กลุ่ม สมาชิก

ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดการพัฒนาสังคมของอาจารย์ดังกล่าว มีความสอดคล้องกับยุคปัจจุบัน เพราะเป็นยุคสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร สิ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างใหญ่ยิ่งก็คือ เอาตัวตนเป็นสื่อทางสังคม เป็นสื่อที่ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ซึ่งโดยปกติเราจะเข้าใจว่าสื่อทางสังคมได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์^{๕๖} การพัฒนาสังคมจึงเป็นสิ่งที่ต้องเริ่มต้นจากฐานที่สำคัญคือ ความศรัทธาในศาสนา การมีความคิดอิสระ การมีความรัก ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ และสรรพสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นฐานที่สำคัญที่ทุกคนต้องมีเป็นเบื้องต้น หลังจากนั้นทุกคนจึงต้องช่วยกันสร้างเศรษฐกิจพอเพียง ครอบครัวอบอุ่น สุขภาพที่สมบูรณ์ ชุมชนที่เข้มแข็ง สังคมสันติสุข และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ในส่วนของรัฐจะต้องเข้ามาเสริมในองค์ประกอบทุกๆ ส่วน เพื่อให้เกิดความ

^{๕๑}พร รัตนสุวรรณ, “สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภาค ๑ ภาค ๒” พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘๕-๑๘๖.

^{๕๒}สัมภาษณ์ ดร.ศรีเพ็ญ จิตุหะศรี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิญญาน, (๖ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๕๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ศาสนาและเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓-๓๙.

^{๕๔}สัมภาษณ์ ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ข้าราชการบำนาญ, (๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๕๕}สัมภาษณ์ พระอาจารย์นิคม ขมจิตโต (สายสะอาด), ประธานศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มจร., (๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘).

^{๕๖}อานันท์ ปันยารชุน. คนดีที่สังคมยังต้องการ. (พิมพ์ครั้งที่ ๓), (กรุงเทพมหานคร: แสงดาวการพิมพ์. ๒๕๔๑), หน้า ๑๗๖-๑๗๗.

สมบูรณ์โดยครบถ้วนทุกๆ องค์ประกอบ ในลักษณะของการเกิดดุลยภาพ คือคนเป็นผู้สร้างสังคม สังคมเป็นผู้สร้างรัฐ และรัฐกลับมาสร้างคนและสังคม ต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ ในลักษณะของการเคลื่อนไหวอย่างไม่หยุดยั้ง เป็นการสร้างสันติสุข และสันติภาพในลักษณะของการเคลื่อนไหว ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นความสมดุลของทุก ๆ ส่วน เป็นสันติสุขที่มีความสอดคล้องและผสมผสานกลมกลืนกับธรรมชาติอย่างแท้จริง

๔.๒.๔ บทบาทสำคัญต่อการให้แนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

โดยปกติแล้ว การพัฒนาในประเทศที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเชื่อว่าหากเศรษฐกิจเติบโตสูงขึ้นระดับรายได้ของประชากรของประเทศก็จะเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งจะส่งผลให้มาตรฐานการดำรงชีวิตของประชาชนสูงขึ้นแต่การขยายตัวทางเศรษฐกิจในเชิงปริมาณดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ ความเจริญทางเศรษฐกิจไม่อาจดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้ หากไม่คำนึงถึงการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยต้องมีการใช้อย่างเหมาะสมและมีเหตุผล เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์พร้อมทั้งจัดการ และคุ้มครองระบบนิเวศให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากในปัจจุบันการพัฒนาด้านเศรษฐกิจได้หันมาใช้แนวคิดทฤษฎีด้านความสมดุลและนิเวศวิทยา (Equilibrium and Ecological Theory) เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน อาจารย์พรกล่าวว่า การมีฐานะในทางวัตถุอย่างนั้นอย่างนี้ จะต้องเป็นคนที่ไม่เข้าใจปิดเกี่ยวกับเรื่องชีวิต ต้องมีพื้นฐานธรรมต่างๆ ต้องมีความสันโดษ มีความปล่อยวาง^{๕๗} แต่คนจะรู้จักอย่างนั้นอย่างนี้ได้ จะต้องเข้าใจความหมายของความมั่งมี หรือยากจน ก่อน คือ จน แปลว่า ไม่มีพอกับความต้องการ หรือความจำเป็น, มั่งมี หมายความว่า มีพอใช้เหลือใช้เกินความต้องการ^{๕๘}

การพัฒนาที่เพียงพอกับความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันภายใต้ทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดโดยไม่เบียดบัง มีการเน้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน^{๕๙} โดยปรกติกการส่งเสริมด้านศาสนาจะทำให้ดีต่อเมื่อเศรษฐกิจของชาติต้องดีด้วย ถ้าประชาชนมีฐานะดีร่ำรวยกันเป็นส่วนมาก วัดในตำบลนั้นก็เจริญรุ่งเรือง ส่วนในถิ่นใดประชาชนยากจนอดอยาก สภาวัดก็จะเป็นที่น่าสังเวช และอีกประการหนึ่ง คนเราจะมิจิตสำนึกถึงการบุญการกุศล ก็ต่อเมื่อตัวเองมีความสุขสบายพอสมควร ถ้าหากยังลำบากอยู่มากขอ ก็จะนึกถึงแต่ปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อความเป็นอยู่

^{๕๗} พร รัตนสุวรรณ, “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน ใครรู้จักแจ้งตัวเอง” พิมพ์ ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๒๑), หน้า ๓๖๗

^{๕๘} พร รัตนสุวรรณ, “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน ใครรู้จักแจ้งตัวเอง” หน้า ๓๔๘.

^{๕๙} เทิดชาย ช่วยบำรุง, ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๕๐.

นั่นเอง^{๖๐} อาจารย์พรได้ให้ข้อคิดไว้อีกว่า^{๖๑} “เอกราชในทางเศรษฐกิจของคนไทยส่วนใหญ่ ยังคงมีอยู่ หรือว่าสูญเสียไปแล้ว และมีใครบ้างที่มีปัญหาที่มีกำลังที่จะเรียกร้องความเป็นเอกราชในทางเศรษฐกิจกลับคืนมาให้กับคนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งความยากจนมีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นได้มีสิทธิ เสรีภาพ มีความเสมอภาค ไม่กดขี่ในการทำมาหากิน ในเรื่องการครองชีพ”

อาจารย์บรรจบ บรรณรุจิ^{๖๒} ได้กล่าวถึงทัศนะของอาจารย์พร เกี่ยวกับการใช้จ่ายเรื่อง การเงิน ซึ่งท่านยอมรับว่าเงินเป็นปัจจัยให้ความสะดวก แต่ไม่ควรให้เป็นหลักใช้ชีวิตบนพื้นฐานปัจจัย ๔ มีกินมีใช้ โดยเฉพาะอาจารย์พรท่านจะเน้นการไม่ฟุ่มเฟือยใช้ชีวิตส่วนตัวสมถะ แต่ก็พร้อมจ่าย เพื่องานเพื่อให้ทุกคนได้ทำงาน **ผศ.สมหมาย ดุยอดรัมย์**^{๖๓} ได้กล่าวว่า อาจารย์พรท่านจะทำให้ แคมป์สนเป็นป่าชุมชนได้พึ่งพาอาศัย ทำให้เป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ ปฏิบัติงานให้ทุกคน รักษาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมของชุมชน และสังคม จะเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นที่ พักผ่อนและนันทนาการ ของชุมชนและสังคม ในขณะที่ **พระนิคม ขมจิตโต (สายสะอาด)**^{๖๔} ได้ กล่าวถึงอาจารย์พรว่าอาจารย์พรได้ชี้ให้เห็นว่า การแสวงหาทรัพย์สินควรกระทำอย่างซื่อสัตย์ และสุจริต รู้จักคุณค่าของทรัพย์สินเงินทอง ใช้จ่ายอย่างประหยัด เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม แรงศรัทธา ของประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญจะต้องรักษาไว้ให้ดี สร้างความเข้าใจ สร้างความไว้วางใจ ใจซื่อ มือ สะอาด ผู้คนทั้งหลายไม่มีความกังขา

ผู้วิจัยเห็นว่า อาจารย์พรนั้นเป็นบุคคลที่เน้นด้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนมักน้อย สันโดษ เป็นตัวอย่างของการไม่ติดยึดในวัตถุหรือบริโภคนิยม นอกจากท่านจะเป็นตัวอย่างแล้ว ท่าน ยังเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม โดยผ่านกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่เน้นความพอเพียงใช้ จ่ายอย่างคุ้มค่าและมีประโยชน์สูงสุด

๔.๒.๕. บทบาทสำคัญในฐานะการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

โดยหลักการแล้ว วิทยุญาณก็คือธรรมชาติที่สร้างชีวิต^{๖๕} คือการพัฒนาที่มีการคำนึงถึง ความเสียหายของสิ่งแวดล้อม มีการป้องกันปัญหาที่เกิดแก่สิ่งแวดล้อม หรือถ้าจำเป็นจะต้องเกิด ความเสียหาย ก็จะต้องทำในขอบเขตที่เสียหายน้อยที่สุด “กฎธรรมชาติทั้งหลายเกิดขึ้นเอง” คำว่า เกิดขึ้นเอง คือถ้าตีความความ คือการไม่มีใครตั้งขึ้น ข้อนี้นักต้องตามมติของนักวิทยาศาสตร์ทั่วไป แต่ตามมติของผู้ที่ถือว่า “พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลก” ถือว่าผิด เพราะตามมตินี้ ถือว่า พระผู้เป็นเจ้าในเมื่อเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลกแล้ว ก็ได้สร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ ไว้เช่นกัน

^{๖๐} พร รัตนสุวรรณ, “ความอิสระ” (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิทยุญาณ, ๒๕๑๗), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๔๒.

^{๖๒} สัมภาษณ์ ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ข้าราชการบำนาญ, (๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๖๓} สัมภาษณ์, ผศ.สมหมาย ดุยอดรัมย์, วิชาการและดูแลศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, (๑๐ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระอาจารย์นิคม ขมจิตโต (สายสะอาด), ประธานศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มจร., (๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘).

^{๖๕} พร รัตนสุวรรณ, “สู่แสงสว่าง ยุควิทยุญาณคือรุ่งอรุณแห่งยุคพระศรีอารย”, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิทยุญาณ, ๒๕๓๔), หน้า ๓๕.

ส่วนมิติของพระพุทธศาสนาถือว่า “สิ่งใดถ้ามีการเกิดขึ้น มีการเปลี่ยนแปลง มีการแตกดับ สิ่งนั้นจะต้องมีเหตุ” สิ่งที่มีเหตุ เกิดขึ้นมาเพราะเหตุ^{๖๖} การพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนี้ เป็นรูปแบบการใช้ทรัพยากรที่มีการบำรุงรักษา และมีอัตราการใช้ที่อยู่ในขอบเขตการอำนวยให้หรือศักยภาพที่ทรัพยากรนี้จะคืนสู่สภาพปกติได้ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับ ดร.ศรีเพ็ญ จิตฺตเสวี^{๖๗} ที่ได้กล่าวว่าอาจารย์พรนั้นท่านเป็นผู้รักป่าไม้ รักธรรมชาติมาก เพราะท่านเชื่อว่า เมื่อมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ก็จะเป็นที่พึ่งของชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติเชิงวัฒนธรรมว่ามนุษย์กับป่าไม้จะต้องอาศัย ซึ่งกันและกันเกิดขึ้น สร้างจิตสำนึกให้ชุมชน สังคม รักและหวงแหนธรรมชาติ เมื่อมีป่าอุดมสมบูรณ์และจะเกิดความชุ่มชื้นในผืนดิน และจะมีป่าต้นน้ำลำธาร ฝนตกต้องตามฤดูกาล สังคมรอบข้างก็ย่อมได้ประโยชน์เช่นกัน การปลูกต้นไม้ในบริเวณศูนย์ทั้งหมด เพื่อให้เกิดความร่มรื่น การปรับพื้นที่ให้สวยงามสะดวกต่อการสัญจรไปมา จัดระเบียบสถานที่แก่การปลูกสร้าง^{๖๘} อีกทั้งยังเป็นการรักษาอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อรักษาธรรมชาติไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลัง ส่งเสริมให้เยาวชนประชาชนทั่วไปให้รู้จักรักษาอนุรักษ์ธรรมชาติ และหวงแหนธรรมชาติ ทำให้มีป่าที่รักษาและอนุรักษ์ไว้มีความชุ่มชื้นและอุดมสมบูรณ์

อาจารย์บรรจบ บรรณรุจิ^{๖๙} ได้กล่าวถึงอาจารย์พรว่า ท่านสนใจธรรมชาติรักธรรมชาติ และพยายามปรับภูมิทัศน์ของแคมป์สนอย่างต่อเนื่อง มีการปลูกป่าสนถวายให้รัตนตรัย ส่วนหนึ่งท่านยังเน้นการป้องกันไฟป่า ด้วยเป้าหมายเพื่อต้องการทำศูนย์พัฒนาศาสนาให้เป็นที่ยึดปฏิบัติและศึกษาพระพุทธศาสนาในท่ามกลางธรรมชาติ ป่าเขา กล่าวคือ ท่านลงมือทำลงมือปลูกด้วยตัวเอง ชวนผู้ใกล้ชิด เช่น ลูกศิษย์ ร่วมกันทำ มีต้นไม้ (ต้นสน) เพิ่มเป็นป่าสนศูนย์พัฒนาศาสนา มีภูมิทัศน์สวยงาม ในฐานะลูกศิษย์ใกล้ชิด ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์^{๗๐} ได้กล่าวว่า อาจารย์พรท่านต้องการให้มีพื้นที่ที่อุดมด้วยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมขึ้นภายในศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน เพื่อเป็นที่พึ่งพาอาศัยของสรรพสิ่งทั้งหลายจะพึ่งพาอาศัยกัน ส่งเสริมให้ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ และเอกชนรู้ถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม มีสถานที่มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเพื่อให้สังคมเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม เพื่อมีสถานที่สัปปายะ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้สังคมหวงแหนในธรรมชาติ จะได้มีสถานที่ศึกษา สัมมนา ฝึกอบรม และปฏิบัติธรรมที่มีสิ่งแวดล้อมดี สำหรับผู้ที่ได้ร่วมงานกับอาจารย์พร

^{๖๖}พร รัตนสุวรรณ. “คำบรรยายพุทธปรัชญา ภาค ๒” พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน. ๒๕๓๒), หน้า ๑๙.

^{๖๗}สัมภาษณ์ ดร.ศรีเพ็ญ จิตฺตเสวี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิญญาน, (๖ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๖๘}พร รัตนสุวรรณ, “โครงการศูนย์พัฒนาศาสนา”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๕๗-๕๘.

^{๖๙}สัมภาษณ์ ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ข้าราชการบำนาญ, (๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๗๐}สัมภาษณ์, ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์, รับราชการและดูแลศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, (๑๐ มีนาคม ๒๕๕๘).

ดร.ศรีเพ็ญ จิตฺต๊ะศรี^{๗๑} ได้กล่าวว่าอาจารย์พรท่านปลูกป่าไว้มาก เพื่อให้สังคมได้เห็นความสำคัญในการรักษาอนุรักษ์ธรรมชาติ ต้องการให้สังคมรักในธรรมชาติ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการปลูกป่าธรรมชาติ และมีจิตสำนึกในคุณค่าของป่าไม้ สังคมมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอยู่กับธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์

ผู้วิจัยพบว่า อาจารย์พรนอกจากจะเป็นผู้สนใจในธรรมแล้ว ท่านยังปลื้มเวลาของชีวิตทุ่มเทให้กับการปลูกป่าหรือสร้างธรรมชาติให้ร่มรื่นสวยงาม กล่าวคือ ท่านเน้นให้เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ คนอยู่กับป่าแบบพึ่งพาอาศัยกันได้มุ่งดูแลรักษาป่าต้นน้ำลำธาร ช่วยป้องกันไฟป่า ช่วยกันปลูกต้นไม้จัดกิจกรรม ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข แคมป์สนจึงมีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี และยังมีฝนตกตลอดทั้งปี^{๗๒} ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยที่ว่าด้วย แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) การพัฒนาแยกเป็น๒ส่วน๑) การพัฒนาคนเรียกว่า ภาวนา๒) การพัฒนาวัตถุพัฒนาสภาพแวดล้อมเรียกว่าพัฒนาหรือพัฒนามีหลักการและแนวคิดว่าการพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ต้องทำเป็นกระบวนการพัฒนาคนตามหลักการของพระพุทธศาสนาที่เน้นการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตของคนทั้งด้านพฤติกรรมจิตใจและปัญญา เพื่อให้เป็นปัจจัยหลักในการประสานและบูรณาการระบบความสัมพันธ์แบบองค์รวมเพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุขร่วมกันระหว่างบุคคลสังคมและสภาพแวดล้อม^{๗๓}

๔.๒.๖. บทบาทสำคัญในการเป็นผู้เผยแพร่งานพระพุทธศาสนา

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมาย คำว่า “เผยแพร่” ว่าเป็นการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจ จะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแพร่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ้มอล่วย และแสดงถึงความมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน ส่วนคำว่า “เผยแพร่” คือ โฆษณาให้แพร่หลาย ถ้าคิดอย่างคนธรรมดาความหมายก็คล้ายคลึงกัน ถ้าคิดให้ลึกและละเอียดลงไปจะเห็นว่า คำว่าเผยแพร่ จะมีความหมายที่ชัดลึกลงไป เป็นการเผยแพร่ให้บรรลุจุดหมายมีที่ไปที่ไปไม่ใช่โฆษณาชวนเชื่อให้ทราบและเห็นด้วยเพียงอย่างเดียว ดังนั้น คณะสงฆ์จึงมักใช้คำนี้ในการเขียนในพระพุทธศาสนาว่าเป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนา^{๗๔} อาจารย์พร ได้กล่าวไว้ว่า บทฝึกหัดที่จะต้องทำ บทฝึกหัดที่จะทำให้ชีวิตของเราก้าวหน้าไปโดยลำดับ ซึ่งในที่สุดสักวันเราจะบรรลุถึง ชีวิตที่เป็นอิสระโดยสมบูรณ์ ชีวิตที่ไม่ตาย ชีวิตที่ไม่มีความทุกข์ยากลำบากกันอีกต่อไปชั่วนิรันดร์^{๗๕} ทุกคนจำเป็นต้องฝึกสมาธิ การฝึกสมาธิ การได้มาซึ่งสมาธิขั้นสูงนั้น ล้วนแล้วเป็นได้ได้มา

^{๗๑} สัมภาษณ์ ดร.ศรีเพ็ญ จิตฺต๊ะศรี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิญญาน, (๖ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระอาจารย์นิคม ขมจิตโต (สายสะอาด), ประธานศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มจร., (๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘).

^{๗๓} สุทธิพร รัตนธรร ตรีธธา. “ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๗๔} กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๓๙.

^{๗๕} พร รัตนสุวรรณ, “รุ่งอรุณ” (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๑), หน้า ๕๐.

แต่ชาติปางก่อน^{๗๖} อาจารย์พรท่านเป็นคนหนึ่งที่มุ่งมั่นทำงานด้านการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ท่านได้ทำการสอน อบรม บรรยายธรรมะ สอนกรรมฐาน ตลอดถึงแปลตำราคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและเขียนตำราค้นคว้าไว้ให้ผู้สนใจศึกษามากมาย ดังจะเห็นได้จากบทสัมภาษณ์ของ **อาจารย์บรรจบ บรรณรุจิ**^{๗๗} ที่กล่าวว่าอาจารย์พรเน้นย้ำว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งดีเลิศ ควรที่จะเผยแผ่ให้เป็นที่ปรากฏ ควรเผยแพร่ โดยไม่หวังผลตอบแทนเพื่อตัวเองด้านลาภยศ สรรเสริญ แต่มุ่งประโยชน์ผู้อื่น ท่านจึงเสียสละตนเอง หรือเสนอตัวเผยแพร่ธรรมะในที่ต่างๆ เช่น ในสถานศึกษา และสร้างที่สำหรับ บรรยายธรรม และฝึกสมาธิ ซึ่งได้มีผู้เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาตามแนวของท่านมากมาย

สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของ**ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์**^{๗๘} ได้กล่าวว่า อาจารย์ท่านทุ่มเทเพื่อให้แคมป์สนเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และศูนย์กลางศาสนาทั่วโลก เป็นที่ศึกษา สัมมนาอบรม และปฏิบัติธรรมของนักเรียน นักศึกษา นิสิต และประชาชนทั่วไป จัดเป็นที่สัมมนา อบรม และปฏิบัติธรรมเป็นรายสัปดาห์และรายเดือน ทำให้เป็นที่เป็นที่ทาง กาย และจิตใจที่เข้าฝึกในสถานที่แห่งนี้

นอกจากนี้ **ดร.ศรีเพ็ญ จิตฺตเศรี**^{๗๙} ได้กล่าวว่า ตามเจตนารมณ์ของอาจารย์พร จะทำให้ที่แห่งนี้เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่ธรรม สร้างให้เป็นที่ฝึกอบรม,สัมมนา และการปฏิบัติธรรมของนักเรียน นักศึกษา นิสิต และประชาชนโดยทั่วไป ส่งเสริมให้หน่วยงานรัฐ และเอกชนได้เข้ามาใช้บริการ มีโรงเรียนมหาวิทยาลัยต่างๆ เข้ามาใช้สถานที่แห่งนี้เป็นที่ศึกษา และปฏิบัติธรรม และเพื่อเป็นการพัฒนาทางปัญญาของคน ท่านจะเน้นการสอนแบบปรัตโยคะ คือ การกระตุ้น การแนะนำ การสั่งสอน และเน้นกระตุ้นให้ใช้หลักโยนิโสมนสิการ คือ กระบวนการคิดที่ถูกต้อง และการฝึกอบรมตามมรรควิธี คือ การฝึกอบรม การอบรมจิต ตามแนวไตรสิกขา ในขณะที่ **พระนิคม ขมจิตโต**^{๘๐}ได้กล่าวว่า อาจารย์พร ท่านอุทิศตนทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา ท่านได้ศึกษาเข้าใจอย่างท่องแท้ มุ่งมั่น,เอาจริง เอาจัง แดกฉาน ลึกซึ้ง ท่านจึงทำงานด้านการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างคล่องตัว การเผยแผ่ธรรมของท่านปรากฏเป็นลักษณะหลายด้าน กล่าวคือ

๑. **ด้านการเทศนาธรรม** คือ ท่านแสดงธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒. **ด้านการอภิปรายธรรม** คือ ท่านชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมให้ผู้อื่นเข้าใจ

^{๗๖}พร รัตนสุวรรณ, “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน เล่ม ๔ วิธีฝึกสมาธิสำหรับคนทั่วไป”, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๒๙), หน้า ๗๘.

^{๗๗}สัมภาษณ์ ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ข้าราชการบำนาญ, (๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๗๘}สัมภาษณ์, ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์, วิชาการและดูแลศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, (๑๐ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๗๙}สัมภาษณ์ ดร.ศรีเพ็ญ จิตฺตเศรี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิญญูณ, (๖ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๘๐}สัมภาษณ์ พระอาจารย์นิคม ขมจิตโต (สายสะอาด), ประธานศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มจร., (๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘).

๓. **ด้านการสนทนาธรรม** คือ ท่านพูดจาหรือในหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต โดยยึดหลักทางสายกลาง

๔. **ด้านการสอนกรรมฐาน** คือ ท่านสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

ผู้วิจัยพบว่าการเผยแพร่ธรรมะของอาจารย์พรนั้น มีความสอดคล้องกับรูปแบบการสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลาย กล่าวคือ อาจารย์พรท่านใช้การเผยแพร่แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม^{๔๑} เป็นการสอนโดยใช้วิธีการถามคู่สนทนา เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจธรรมะและความเลื่อมใสศรัทธา เหมือนการสอนที่พระพุทธเจ้าเคยใช้สอนปริพาชกชื่อว่า วัจฉโคตร ที่เข้าไปทูลสนทนาแบบถาม-ตอบเรื่องความเห็นสุดโต่ง ๑๐ ประการ^{๔๒} เป็นต้น ในการสอนแบบสากัจฉาหรือสนทนาจะมีการถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป เป็นการให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวนจำกัด นอกจากนี้อาจารย์พรท่านยังเน้นการสอนแบบบรรยายที่มีคนจำนวนมากมารับฟัง พร้อมทั้งเน้นการสอนแบบตอบปัญหาเหมือนกับที่พระพุทธเจ้าทรงสอนที่มีเทวดาไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าให้จักขุ ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง” พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบว่า “บุคคลให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปชื่อว่าให้จักขุ และผู้ที่ให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ”^{๔๓} นัยยะดังกล่าวคือ รูปแบบการสอนหรือการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแบบตอบปัญหา และแสดงถึงการให้ความหมายและการตีความคำถามในขณะนั้นๆ แต่ทั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า อาจารย์พรเมื่อท่านสอนธรรมะ ท่านจะพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่งภูมิปัญญาของผู้ฟังเป็นสำคัญก่อน แล้วค่อยเลือกวิธีการสอนอย่างใดอย่างหนึ่งที่กล่าวมานอกจากนี้ท่านยังใช้เทคนิคและวิธีการสอนด้วยการสาธิตให้ดูทำเป็นตัวอย่างให้ดู ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องสอน และยังใช้อุบายเลือกคนและการปฏิบัติเป็นรายบุคคล เมื่อเห็นว่าเขามีพื้นฐานความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ย่อมง่ายต่อการทำความเข้าใจคำสอน

๔.๓ บทสรุป

จากการได้วิเคราะห์บทบาทการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พรนั้นถูกถ่ายทอดออกมาในบริบทของการทำงานที่มุ่งมั่นในการสร้างศูนย์แคมป์สน เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาสวนไร่นาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นศูนย์พัฒนาศาสนาฯ เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาตีสงแวดล้อม เป็นศูนย์พัฒนาศาสนาฯ จัดเป็นลานธรรม ลานกิจกรรมอาคาร จากการทำงานดังกล่าวของท่าน จึงพบว่า บทบาทสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข สรุปได้ ๖ ด้านด้วยกัน คือ

ด้านการเป็นผู้นำต้นแบบ กล่าวคือ ท่านเป็นนักปฏิบัติธรรมและศึกษาธรรม มีจริยาวัตรปฏิบัติทั้งดงาม มีความบริสุทธิ์ในศีล และเป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น เป็นที่รัก

^{๔๑}สัมภาษณ์ ดร.ศรีเพ็ญ จิตุหะศรี, ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิทยญาณ, (๖ มีนาคม ๒๕๕๘).

^{๔๒}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๓-๑๘๘/๒๑๙-๒๒๓.

^{๔๓}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๔๘.

เป็นที่ศรัทธาตามหลักสังคหวัตถุ และหลักความเป็นกัลยาณมิตรบอกกล่าวให้ศิษย์ได้ฟังในสิ่งที่ยังไม่เคยสดับเล่าเรียน ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่สดับเล่าเรียนแล้วและบอกทางสวรรค์ให้**ด้านพัฒนาการศึกษา**กล่าวคือ ท่านได้ทำการพัฒนาแคมป์สนให้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาโดยเน้นสร้างปัญญาปลูกฝังหลักการแนวคิดทั้งจากภายในและภายนอก โดยยึดหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อมุ่งสร้างพระให้เป็นพระที่แท้จริง**ด้านการพัฒนาสังคม** กล่าวคือ ท่านเป็นแกนของการพัฒนาคนด้วยการอบรมกายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา **ด้านพัฒนาการเศรษฐกิจ** กล่าวคือ ท่านใช้แนวคิดทฤษฎีด้านความสมดุลและนิเวศวิทยา คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาที่เพียงพอกับความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันภายใต้ทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดโดยไม่เบียดบัง**ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม**กล่าวคือ ท่านทุ่มเทชีวิตให้กับการปลูกป่าหรือสร้างธรรมชาติให้ร่มรื่นสวยงาม เน้นปรับภูมิทัศน์หรือสร้างแคมป์สนให้เต็มไปด้วยธรรมชาติป่าไม้ สร้างเป็นพุทธสถานที่มีภูมิทัศน์ สวยงาม และ **ด้านพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** กล่าวคือ ท่านเน้นการเผยแผ่ธรรมด้วยการเทศนาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรม และการสอนกรรมฐาน

การทำงานของท่านที่ได้ทำการสั่งสอนธรรม อบรมศีลธรรมแก่ประชาชนและการกระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดีเป็นต้น โดยรวมได้ปรากฏผลเป็นประโยชน์สุขต่อสังคมส่วนรวมเป็นบุคคลที่เกิดมาเพื่อรับใช้หรือเป็นไปเพื่อบุคคลอื่น ดังนั้นจากการดำเนินงานของท่านจึงพิสูจน์เป็นประจักษ์ได้ว่าท่านได้เป็นผู้เสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติสุขได้จริง สมดังปณิธานแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงรับสั่งไว้ว่า เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์โลกจงประกาศพรหมจรรย์อันมีความงามทั้งเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด ซึ่งอาจารย์พรได้กระทำเป็นตัวอย่างไว้แล้วโดยสมบูรณ์

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ ๓ ประเด็น คือ

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการเสริมสร้างสังคมสันติสุข
๒. เพื่อศึกษาบทบาทและผลงานในการพัฒนาสังคมของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ
๓. เพื่อวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

จากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวคิดทฤษฎีในการเสริมสร้างสังคมสันติสุข คือ วิธีการและกระบวนการที่ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างทรัพยากร และความต้องการทางสวัสดิภาพทางสังคม เป็นการจัดระเบียบหรือสร้างชุมชน เพื่อการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงในการพัฒนาบุคคล กลุ่ม และชุมชน เพื่อจะได้แก้ไขปัญหา และ ความต้องการของชุมชนนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้สังคมเป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง มีสภาพการร่วมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม มีศักยภาพพึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน สังคมที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ลักษณะของสังคมที่มีสันติสุข คือ สังคมหรือชุมชนที่มีการพัฒนาความรู้ความสามารถจากความรู้เดิมที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือปรีชาญาณท้องถิ่นผสมผสานเข้ากับกลวิธีที่สำคัญในการพัฒนาอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพ มีการให้ความเคารพต่อชุมชน ต้องอ่อนน้อม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความดี และการนำความรู้และความดีนั้นมาทำให้สังคมและชุมชนมีสันติภาพและเกิดการพัฒนาโดยไม่แสวงหาประโยชน์หรืออำนาจ เป็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์เชิงกลียาณมิตร การเสนอให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อย ๆ เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้สมาชิกแต่ละคน ดังนั้น ลักษณะของการเสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติสุข จึงเป็นวิธีการที่มุ่งเน้นถึงการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง พัฒนากลุ่มชน และชุมชน โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ และก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการด้านสวัสดิการของสังคม ทั้งนี้ เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่มีอยู่ ตลอดทั้งการพัฒนาให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น ปลอดภัยและอยู่ดีกินดี

๑. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

ทฤษฎีในการนำมาเป็นแนวในการเสริมสร้างสังคมสันติสุขนั้น พบว่ามีหลากหลายแนวทาง ซึ่งก็นำไปใช้ให้เหมาะสมตามสถานการณ์หรือสภาพปัญหาของสังคมนั้น เช่น ทฤษฎีภาวะทันสมัย ทฤษฎีฝนหล่นจากฟ้า ทฤษฎีการกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทฤษฎีความสมดุลและนิเวศวิทยา ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวล้วนมีขอบเขตการเสริมสร้างสังคมสันติสุขโดยแยกเป็น ๒ ประเภท คือ ในมุมมองวิชาการหลักใหญ่ทั่วไปมีขอบเขตการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในทิศทาง ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านการศึกษา (๒) ด้านเศรษฐกิจ (๓) ด้านวิถีชีวิตและสังคม และ (๔) ด้านสิ่งแวดล้อม แต่ในมุมมองของพระพุทธศาสนามีขอบเขตการเสริมสร้างสันติสุขในทิศทาง ๕ ด้าน คือ ด้านศาสนสถาน ด้านศาสนวัตถุ ด้านศาสนบุคคล ศาสนธรรม ด้านศาสนกิจ

ผู้วิจัยพบว่า แนวคิดในการเสริมสร้างสังคมสันติสุข แม้ว่าจะมีแนวทางทั้งจากหลักวิชาการและในพระพุทธศาสนาที่หลากหลายและแตกต่างกัน แต่เมื่อพูดถึงวัตถุประสงค์หรือภาพรวมแล้ว กล่าวได้ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ เป็นเรื่องของการพัฒนาสังคมทั้งในมิติเชิงกายภาพและเชิงจิตใจของสมาชิกในสังคมนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต วิถีปฏิบัติ โดยอาศัยความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเรื่องของการเรียนรู้และพัฒนามนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งต่อตนเองและสังคม

ประเด็นที่ ๒ ศึกษาบทบาทและผลงานในการพัฒนาสังคมของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ

จากการศึกษาวิจัยพบว่าอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้ก้าวสู่เส้นทางศึกษาธรรม ด้วยการบวชเป็นผู้เรียนตั้งแต่เด็กและเรียนบาลีจนแตกฉาน พร้อมทั้งได้ปฏิบัติธรรมเจริญรอยตามครูบาอาจารย์ที่เป็นกัลยาณมิตรแห่งสายธรรม คือ ท่านปัญญานันทะภิกขุ เมื่อท่านอายุ ๓๔ ปี ได้อาพาธเป็น วัณโรคจึงจำเป็นต้องลาสิกขาบท อาจารย์พร ท่านได้กระทำตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ที่เข้าถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะในขณะที่ท่านเจ็บไข้ไม่ได้ถือโอกาสละเลยที่จะปฏิบัติธรรมในทางตรงข้ามท่านยังใช้วิธีระ ความเพียรอดทน ในการต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บ ด้วยวิปัสสนากรรมฐาน และยังรักษาอุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างเหนียวแน่น ที่โดดเด่น ท่านได้สร้างศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในผลงานชิ้นเอกที่ท่านอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้ทิ้งไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดสานต่อเจตนารมณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคมและสร้างเสริมให้สังคมไทยเกิดสันติสุข

๑. บทบาทด้านการพัฒนาพระพุทธศาสนา

บทบาทการเสริมสร้างสังคมที่โดดเด่นของอาจารย์พร คือ การก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ และความรักในธรรมชาติ การนำธรรมชาติมาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตและจิตวิญญาณอันจะสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจให้กับผู้ที่สนใจศึกษาธรรม อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบให้มีความอุดมสมบูรณ์สามารถเป็นแหล่งพักผ่อนทางจิตใจให้กับผู้ที่เดินทางมาเยี่ยมเยียนและสัมผัสบรรยากาศ ทั้งนี้ท่านมีอุดมการณ์ในการก่อตั้งแคมป์สน หรือแรงบันดาลใจที่ทำให้อาจารย์พร มีกำลังใจในการสร้างศูนย์พัฒนาแคมป์สนนั้น

พบว่า ท่านยึดปฏิบัติตามหลักพุทธพจน์ ที่ว่า “มโน ปุพฺพกมา ธมฺมา” โดยถือคติที่ว่า วิญญานเป็นรากฐานของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย กล่าวคือ การสร้างอนุสรณ์สถานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประจำศูนย์ฯ ถือเป็นส่วนสำคัญที่ อาจารย์พร รัตนสุวรรณ และคณะศิษย์ของท่าน ได้ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจ กำลังทรัพย์

ทั้งนี้ท่านมีจุดมุ่งหมายของการก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่นิสิต นักศึกษา ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อชักชวนนักเรียน และนักศึกษาให้มาเข้าค่ายอบรม ในระหว่างปิดภาคการศึกษา หรือในระหว่างที่นักเรียน นักศึกษามีเวลาว่าง เพื่อรวมกลุ่มร่วมพัฒนากิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม อันเป็นพื้นฐานการเข้าสู่การปฏิบัติ เพื่อชักชวนและเชิญชวนผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ให้ได้มีโอกาสเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม สัมมนาแลกเปลี่ยนวิชา ความรู้ เพื่อหาทางส่งเสริมพระศาสนาในอันที่จะเข้าไปมีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนทุกชั้นทุกอาชีพ เพื่อรวบรวมตำราทางพระพุทธศาสนาทุกประเภท และส่งเสริมให้ความสะดวกทุกอย่างแก่ผู้ที่ทำการค้นคว้าในหลัก วิชาการทางพระพุทธศาสนาทุกแขนง เพื่อทำการวิจัยกิจกรรมการสอน และการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมและเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อส่งเสริมการปลูกป่า รักษาป่าและสภาพแวดล้อมให้ถูกทำลาย

๒. บทบาทด้านการพัฒนาสังคม การศึกษา เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

อาจารย์พรเน้นวิธีการสอนด้วยการเทศน์หรือด้วยการปาฐกถา พร้อมทั้งเน้นสอนการฝึกสมาธิ สามารถพูดจูงใจจิตเขาสงบ ทำให้จิตของผู้ฝึกนั้นอ่อนโยน เชื่อฟังเหตุผลได้ง่าย กลับใจได้ง่าย ท่านจะเน้นสอนหรือแนะนำให้พิจารณาปัญหาชีวิตเพื่อเปลี่ยนความยึดถือที่ผิด ดังนั้นในการพัฒนาการศึกษาในทุก ๆ ด้าน ท่านอาจารย์พร มองว่า การฝึกสมาธิเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้มนุษย์ได้รู้จักเรียนรู้ใจตนเอง สามารถพัฒนาและยกระดับจิตใจมนุษย์ให้สูงขึ้น โดยเรียนรู้จักกิเลสของตนเอง ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะลด ละ เลิก ความเห็นแก่ตัว และหันมาเห็นความสำคัญของความอยู่รอดของประเทศ สังคม และสิ่งแวดล้อม มากขึ้น การศึกษาเรียนรู้เรื่องสมาธิจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งอาจารย์พร ได้แสดงทัศนะว่า การจะทำให้ผู้ศึกษา สามารถเรียนรู้ได้ผลปฏิบัติได้จริง ต้องอาศัยการเรียนการสอน ที่แตกต่างจากที่ผ่านมา โดยท่านเรียกการฝึกสมาธินี้ว่าสมาธิประยุกต์ กล่าวคือ บทบาทอาจารย์พร เน้นสอนและเป็นตัวอย่างในการสร้างความเจริญให้แก่สังคม ด้วยท่านมีหลักการว่า รากฐานที่สำคัญของสังคม ซึ่งจะทำให้การร่วมมือระหว่างกันและกันเป็นไปอย่างดียิ่ง ก็คือ การรู้จักประมาณตัว ไม่ทะเยอทะยานเกินกว่าฐานะ ยอมรับว่าทุกคนเป็นไปตามกฎของกรรม คนที่ยอมรับนับถือกฎของกรรมโดยทั่วไป ย่อมเป็นคนมีความรัก ความเคารพนับถือ ซึ่งกันและกันด้วยความจริงใจและเป็นคนกตัญญูรู้จักคุณของคนอื่น รู้จักที่สูงที่ต่ำ ไม่ตีตนเสมอกับคนที่เขาสูงกว่า อันนี้นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อาจารย์พร ได้ให้สังเกตดูชีวิตภายในครอบครัว ถ้าลูกทุกคนมีความรักความเคารพและความกตัญญูต่อพ่อแม่ และมี ความรัก ความเคารพนับถือ ความกตัญญู ระหว่างพี่น้อง ระหว่างนายกับคนใช้ก็เป็นไปด้วยดี จะเห็นว่าครอบครัวนั้นมีความสุขมีความเจริญ และการที่จะให้เกิดผลดังที่กล่าวมานี้ จะต้องอาศัยหลักทางศาสนา นอกจากนี้ อาจารย์พร ยังเน้นการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของสังคม นับตั้งแต่ให้ทุนการศึกษา เป็นต้น ท่านมุ่งประโยชน์ที่ผู้อื่นจะ

พึงได้รับเป็นเรื่องสำคัญ และการสนับสนุนหรือการให้ความช่วยเหลือแก่พระสงฆ์ ก็พยายามส่งเสริมไปในทางที่จะให้พระสงฆ์ได้มีความรู้ความสามารถและมีจิตใจสูง และในเวลาเดียวกันก็พยายามสนับสนุนพระสงฆ์ ให้ได้มีโอกาสทำประโยชน์แก่สังคมในด้านต่างๆ ที่ไม่ผิดวินัยของพระสงฆ์ เช่น การสนับสนุนทางวัดให้ได้มีโรงเรียน และสนับสนุนให้พระได้มีโอกาสสอนศาสนาแก่เด็กให้ได้ผลจริง และสนับสนุนให้ทางวัดเป็นสถานที่สำหรับสงเคราะห์เด็กที่พ่อแม่ยากจนให้ได้รับการศึกษาในด้านต่าง ๆ เน้นในการที่จะทำให้คนทั้งหลายมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ต่อตัวเองและต่อคนอื่น และเป็นบุคคลที่มีนิสัยเสียสละจุดนี้เท่านั้นที่จะแก้ปัญหาในทางเศรษฐกิจได้ อาจารย์พร มีความพยายามอย่างยิ่งในการเผยแพร่ศาสนาที่จะให้ได้ผลจริง เพื่อให้หลักศาสนาไปพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ โดยผ่านโครงการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ที่มีได้มุ่งแต่จะสอนในเรื่องการฝึกจิตหรือการให้ความรู้ในทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีนโยบายในอันที่จะส่งเสริมเรื่องอาชีพให้ดีขึ้นด้วย อาจารย์พร ได้พยายามที่จะปลูกป่าทำให้ศูนย์แคมป์สน เป็นสถานที่ที่น่าอภิมรณนั้น ด้วยเหตุเพราะ ในสมัยที่ท่านได้เดินทางไปสวนโมกข์และพำนักอยู่กับท่านพุทธทาสภิกขุ ทำให้ท่านเห็นว่าสภาพบรรยากาศที่สวนโมกข์นั้นมีความสงบร่มเย็นดีมาก ดังนั้นเมื่ออาจารย์พรได้พบสถานที่ในการก่อตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แคมป์สน ท่านจึงได้นำมวลศิษยานุศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันปลูกป่าพร้อมกับการอนุรักษ์ธรรมชาติที่มีอยู่เดิมให้คงอยู่ โดยพื้นที่ของศูนย์ฯ เกือบเต็มพื้นที่มีแต่ป่าไม้ที่ให้ร่มเงา

นอกจากนี้ ท่านยังเสริมสร้างสังคม ในฐานะนักเขียนและผู้เผยแผ่งานพระพุทธศาสนา เช่น เขียนหนังสือพุทธวิทยาเล่ม ๑-๒ ตั้งสำนักพิมพ์ขึ้นชื่อโรงพิมพ์วิญญูญาณ พร้อม ๆ กับการเป็นผู้บุกเบิกและก่อสร้างศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนขึ้น เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้าวิจัยฝึกอบรมด้านวิปัสสนากรรมฐาน แก่พระนิสิต นักศึกษา นักเรียน และประชาชนโดยทั่วไป และได้มอบศูนย์นี้ให้เป็นสมบัติของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เข้าไปดูแลและทำกิจกรรมของมหาวิทยาลัย จึงนับได้ว่า เป็นงานที่สำคัญมาก ที่ท่านอาจารย์ได้มาบุกเบิกไว้ให้เป็นสมบัติของพระศาสนาและสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยและปฏิบัติธรรม ณ ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนแห่งนี้

ประเด็นที่ ๓ วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

จากการศึกษาวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ท่านมีคุณสมบัติส่วนตัวภายใน คือ การเป็นนักปฏิบัติธรรม มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ ต่อผู้อื่น เป็นผู้รู้ธรรม เป็นผู้รู้จักวิธีการเข้าหาสังคม และเป็นผู้รู้จักเลือกคบคน จึงทำให้ท่านได้กลายเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจ ท่านจะคอยให้คำปรึกษาแนะนำ โดยที่ท่านจะมุ่งสร้างความสุขต่อมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด จะไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อน กล่าวคือ กระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเอง และประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์ เป็นผู้ที่มิมีลักษณะแห่งกัลยาณมิตร โดยรวมแล้วรูปแบบการสร้างสังคมสันติของท่านนั้น ได้ปรากฏบทบาทของท่านที่โดดเด่น มี ๖ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการการดำเนินชีวิต ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยได้นำสรุปเป็นประเด็นที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ได้ดังนี้

การพัฒนาทางการศึกษาและสังคม อาจารย์พร รัตนสุวรรณ มุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สีลสิกขา การอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจด้วยปัญญา มุ่งเน้นการสร้างปัญญา ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการสดับตรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการคิดพิจารณาหาเหตุผล จากการฝึกฝนอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก อันได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร ต้องอาศัยปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ หรือการรู้จักคิดโดยแยบคาย การฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างถูกวิธี และยังเน้นเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านหรือชุมชน และยังเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และชอบเสียสละ ท่านมุ่งสร้างแคมป์สน ด้วยหวังให้เป็นพัฒนาปัญญา คือ มิใช่พัฒนาแค่ปัญญา คือ พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา โดยละเอียดก็คือ กายภาวนา การพัฒนากาย ศีลภาวนา การพัฒนาศีล จิตภาวนา การพัฒนาจิต ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา

การดำเนินชีวิตและการพัฒนาเศรษฐกิจ อาจารย์พร ท่านเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่มีความสมดุลและนิเวศวิทยา เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาที่เพียงพอกับความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันภายใต้ทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดโดยไม่เบียดบัง มีการเน้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนมักน้อย สันโดษ เป็นตัวอย่างของการไม่ติดยึดในวัตถุหรือบริโภคนิยม นอกจากท่านจะเป็นตัวอย่างแล้ว ท่านยังเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม โดยผ่านกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่เน้นความพอเพียง ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่าและมีประโยชน์สูงสุด ท่านยังดำเนินชีวิตไม่ต่างไปจากพระสงฆ์ คือ ตอบแทนสังคมแบบเป็นผู้ให้ เป็นผู้เสียสละ ซึ่งก็สอดคล้องกับการเป็นผู้ทำหน้าที่ตามหลักทิศเบื้องสูงในฐานะสมณะที่เป็นนีนานาบุญของโลกด้วยการอนุเคราะห์อบรมสั่งสอน คือ สอนให้ละเว้นจากความชั่ว แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม สอนสิ่งที่ยังไม่เคยสดับเล่าเรียน ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่สดับเล่าเรียนแล้ว และบอกทางสวรรค์ให้

การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อาจารย์พรท่านเป็นคนรักป่าไม้ รักธรรมชาติมาก เพราะท่านเชื่อว่า เมื่อมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ก็จะเป็นที่พึ่งของชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติเชิงวัฒนธรรมว่ามนุษย์กับป่าไม้จะต้องอาศัยซึ่งกันและกันและเกิดขึ้น ดังนั้น บทบาทของอาจารย์พรท่านจึงเน้นสร้างศูนย์แคมป์สนเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ชุมชน สังคม รักและหวงแหนธรรมชาติ เมื่อมีป่าอุดมสมบูรณ์และจะเกิดความชุ่มชื้นในผืนดิน และจะมีป่าต้นน้ำลำธาร ฝนตกต้องตามฤดูกาล สังคมรอบข้างก็ย่อมได้ประโยชน์เช่นกัน นอกจากนี้ท่านยังเน้นการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ การสอน อบรม บรรยายธรรมะ สอนกรรมฐาน ตลอดถึงแปลตำราคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและเขียนตำราค้นคว้าไว้ให้ผู้สนใจศึกษามากมาย

จากบทบาทของท่าน ได้สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมมากมาย โดยเฉพาะงานด้านพระพุทธศาสนา เป็นการยากมากที่ฆราวาสตัวเล็ก ๆ คนหนึ่งจะมีกำลังทำงานพร้อมกัน ๒ ด้าน คือ ทั้งทางด้านศาสนา และทั้งทางด้านสังคมส่วนรวม ซึ่งท่านทำได้อย่างน่าอัศจรรย์ โดยท่านได้ใช้เทคนิคและวิธีการสอน ด้วยการสาธิตให้ดู ทำเป็นตัวอย่างให้ดู และสอนแบบไม่ต้องสอน พร้อมทั้งใช้อุบายเลือกคนและการปฏิบัติเป็นรายบุคคล บทบาทการทำงานของท่านได้กลายเป็นต้นแบบให้อุณชนคนรุ่นหลังได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติ

๕.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

จากการได้วิเคราะห์บทบาทการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ นั้นถูกถ่ายทอดออกมาในบริบทของการทำงาน ที่มุ่งมั่นในการสร้างศูนย์แคมป์สน เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาสวนไร่นาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นศูนย์พัฒนาศาสนาฯ เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เป็นศูนย์พัฒนาศาสนาฯ จัดเป็นลานธรรม ลานกิจกรรมอาคาร จากการทำงานดังกล่าวของท่าน ได้สอดคล้องกับปณิธานแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงรับสั่งไว้ว่า เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คน เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีบทบาทหรือแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างสังคมสันติสุขของอาจารย์พรอีกมากที่ควรแก่การศึกษาวิจัยในโอกาสต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอประเด็นปัญหาเอาไว้ เพื่อให้ผู้ใดศึกษาได้ทำการค้นคว้าวิจัยในโอกาสต่อไป ดังนี้

๑. ศึกษาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์และแนวทางพัฒนาแห่งอนาคต: ศูนย์พัฒนาแคมป์สนกับความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา
๒. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: แนวคิดการพัฒนาที่ดินธรณีสงฆ์เพื่อการใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า
๓. บทบาทการพัฒนาของสังคมสงฆ์ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข: ศึกษากรณีการจัดกิจกรรมอบรมค่ายพุทธบุตรของพระเจ้าหน่ที่ในศูนย์แคมป์สน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙.

พร รัตนสุวรรณ. โครงการศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓.

พร รัตนสุวรรณ. “ความอิสระ” กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญาน, ๒๕๑๗.

พร รัตนสุวรรณ. “โครงการศูนย์พัฒนาศาสนา”, กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓.

พร รัตนสุวรรณ. “แนวการสอนพุทธศาสนาสำหรับเด็ก” พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๑๓.

พร รัตนสุวรรณ. “พุทธวิทยา เล่ม ๒ พุทธปรัชญา ฉบับพิสดาร” พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญาน, ๒๕๙๙.

พร รัตนสุวรรณ. “รุ่งอรุณ” กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๑.

พร รัตนสุวรรณ. “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน ใครรู้จักแจ้งตัวเอง” พิมพ์ ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญาน, ๒๕๒๑.

พร รัตนสุวรรณ. “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน ใครรู้จักแจ้งตัวเอง” กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญาน, ๒๕๑๗.

พร รัตนสุวรรณ. “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน เล่ม ๑ สมาธิและวิปัสสนาคืออะไร?” กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๗.

พร รัตนสุวรรณ. “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน เล่ม ๑ สมาธิและวิปัสสนาคืออะไร”, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๑๙.

พร รัตนสุวรรณ. “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน เล่ม ๓ วิธีคลายกามฉันทะ” พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญาน, ๒๕๒๘.

พร รัตนสุวรรณ. “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน เล่ม ๔ วิธีฝึกสมาธิสำหรับคนทั่วไป”, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๒๙.

พร รัตนสุวรรณ. “สมาธิและวิปัสสนา ในชีวิตประจำวัน เล่ม ๕ วิธีฝึกสมาธิเบื้องต้นที่จำเป็นสำหรับทุกคน”, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๐.

พร รัตนสุวรรณ. “สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภาค ๑ ภาค ๒” พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๗.

พร รัตนสุวรรณ. “สู่แสงสว่าง ยุควิญญานคือรุ่งอรุณแห่งยุคพระศรีอารย์”, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๔.

พร รัตนสุวรรณ, “หลักการฝึกสมาธิ ทศพลญาณ” พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๒๕.

พร รัตนสุวรรณ, “หลักพระพุทธศาสนาสำหรับทุกคน” กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๒.

พร รัตนสุวรรณ, “หลักพุทธศาสนาสำหรับทุกคน” กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๒.

พร รัตนสุวรรณ. “คำบรรยายพุทธปรัชญา ภาค ๒” พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน. ๒๕๓๒.

ข. ข้อมูลวิทยานิพนธ์

(๑) หนังสือ

กนก แสนประเสริฐ. ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กรมการศาสนา. ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กรมการศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๔.

กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘.

คณินันต์ จันทบุตร. บทบาทพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๓๒.

คุณ โทจันทร์. พุทธศาสนากับชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

จกกลนี สุวรรณทรรค์. การจัดระเบียบชุมชน ,ในเอกสารเผยแพร่ทางวิชาการ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพมหานคร: แพรววิทยา, ๒๕๒๕.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. อัตชีวประวัติขององค์ทะไลลามะ:อิสรภาพในการลี้ภัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาสน, ๒๕๓๘.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ แปล. What The Buddha Taught. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ทองคุณ หงษ์พันธ์. แนวคิด ทฤษฎี และวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๒๔.

ทินพันธ์ นาคะตะ. บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในสังคม. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๙.

ทิตินา เขมมณี และคณะ. หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

เทวี รัชตานนท์. การจัดระเบียบชุมชน. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๕.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔.

นิรุติ ไชยกุล. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, ๒๕๒๕.

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. **ความสำเร็จในการปฏิบัตการกิจของวัด**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ประชุมสุข อาชาวำรุง, ยุพิน พิพิธกุล. **ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

ประเวศ วะสี. “สันติวิธีบท:เอกสภาวะธรรม”. อ้างใน **สู่ศานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘.

_____. **บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม : ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). **ปรัชญากรีกบ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๕.

_____. **พุทธวิธีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

_____. **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๖.

_____. **ศาสนาและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘.

_____. **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘).

_____. **คนไทยกับป่า**. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก. ๒๕๓๗). หน้า ๗๗.

_____. **เศรษฐกิจตามแนวพุทธ**. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

_____. **รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาวัดกรรม การจัดการศึกษา, ๒๕๔๘.

_____. **หลักสูตรอารยชน**. กรุงเทพมหานคร: เจริญดีมั่นคง การพิมพ์, ๒๕๔๖.

_____. **บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.

_____. **กิจการของศูนย์การพระศาสนา**. (กรุงเทพมหานคร: โพธิ์สามต้นการพิมพ์, ๒๕๓๑).

_____. **ลักษณะของสังคมพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลคิมทอง, ๒๕๒๗.

พระบัญญัติ อนุตโตโร. **ก่อนธารน้ำจะหยุดไหล**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกลคิมทอง, ๒๕๓๓.

พระไพศาล วิสาโล. “สันติภาพโดยสันติภาพ”. อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ. **สื่อสันติภาพ สันติภาพในสื่อ**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต. **พระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๓.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. **พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด. ๒๕๕๔.

_____. **พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พิสิฏฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทร. **ศาสนาพุทธ : สถานภาพ บทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน**. (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐).

พุทธทาสภิกขุ (เจ้าอม อินทปญโญ). การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่. นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗.

เพชรในพงไพร ฉลอง ๒๕ ปีศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน. โรงพิมพ์วิญญาน กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๓.

ภัทรพร สิริกาญจน์. บทบาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕.

ยุพา วงศ์ไชย. “กลวิธีในการจัดระเบียบชุมชน”. ใน การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ลีลาภรณ์ นาคทรัพย์ และคณะ. ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบทประสบการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๘.

วนิช สุธารัตน์. ความคิดและความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๗.

วิทยา เชียงกุล. พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗.

วิพงษ์ชัย ร้องขันแก้ว. การจัดการค่ายพักแรม. กรุงเทพมหานคร: บริษัทจินดาสาส์นการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๙.

สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

สนธิ ศรีสำแดง. บทบาทพระสงฆ์ในอดีต. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.

สมหมาย ดุยอธรรมย์. มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๘.

สมหมาย ดุยอธรรมย์. มหาจุฬา “แคมป์สน” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน. ๒๕๔๘.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลายสือ, ๒๕๔๔.

สุพัตรา สุภาพ. ปัญหาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๒.

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, ๒๕๑๒.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ, ๒๕๒๙.

อนุชาติ พวงสำลี. ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซนเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๒.

อเนก นาคะบุตร. คนกับดิน ป่า น้ำ จุดเปลี่ยนแปลงแห่งความคิด. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖.

อภิชัย พันธเสน. พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค ตอนที่ ๓ ความหวัง ทางออกและทางเลือกใหม่. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙.

อานันท์ ปันยารชุน. **คนดีที่สังคมยังต้องการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: แสงดาวการพิมพ์, ๒๕๔๑.

(๒) งานวิจัย

พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที (ชองดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาทองศักดิ์ ประไพหลง (ไม่ทราบฉายา). “บทบาทวัดในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง:

กรณีศึกษา วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นในจังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.

พระสมพงษ์ ชูศรี. “การบริหารฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”.

การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.

สุกรี เทพชาติ “การวิเคราะห์แนวคิดทางการสอนของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) เพื่อพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สุทธิพร รัตนธร ศรีทธา. “ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อัมภา จันทราภาส. “ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓.

วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓.

(๓) บทความ

สมชาย เทพแสง. “การปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปจิตและวิญญาณ”. **วิทยาคาร**. ปีที่ ๔ (กรกฎาคม. ๒๕๔๔) : ๒๗.

วิญญาน ฉบับ ๓-๔ มีนาคม ๒๕๑๘ อ้างใน ผศ.สมหมาย ดุยอัครมย์. **มหาจุฬา “แคมป์สน” สูการพัฒนาที่ยั่งยืน**. หน้า ๘.

(๔) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระอาจารย์นิคม ขมจิตโต (สายสะอาด), ประธานศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน มจร, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ ศรีเพ็ญ จิตฺตะศรี. ผู้จัดการโรงพิมพ์ วิญญาน, ๖ มีนาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ สมหมาย ดุยอธรรมย์. รัฐบาลการ และดูแลศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ ผศ.รท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, ข้าราชการบำนาญ, ๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

พระศพพล เหมากิโรโต. ชีวิตเพื่อสันติสุขและสันติภาพ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.baanjomyut.com/library/2552/peace_and_peace/06.html [๓ ม.ค.๒๕๕๘].

<http://board.palungjit.org/f178>ประเทศไทยจะเกิดอุบัติเหตุอย่างที่ทำนายกันจริงๆหรือไม่-3906-1199.html สืบค้นเมื่อ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๘.

๒. ภาษาอังกฤษ

John F. Steiner. **Company Organization**. New York: Appleton Century Crofts. 1930.

ภาคผนวก ก.

หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.อุทัย สติมัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นายสุตตา นามสกุล ประทุมมาศ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๒๗ ที่อยู่ ๗๘ ม.๗ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา รหัสไปรษณีย์ ๖๓๒๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น(ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออัญมโทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

ขอเจริญพร

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

ดร.อุทัย สติมัน

ดร.อุทัย สติมัน

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

<http://www.ps.mcu.ac.th>

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนวิชาการ สถาบันภาษา มจร (สาขาสันติศึกษา) โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘
ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/๑๓ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘
เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ,ดร.
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นายสุดตา นามสกุล ประทุมมาศ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๒๗ ที่อยู่ ๗๘ ม.๗ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอ
เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รหัสไปรษณีย์ ๖๗๒๗๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” ขณะนี้
อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา(ความ
ตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น(ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content
Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำ
การแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สลับไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)
รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

ตรวจแล้ว
๑๗/๒/๕๘
1A น.ว.๖๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนวิชาการ สถาบันภาษา มจร (สาขาสันติศึกษา) โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘
ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ว ๓ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘
เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นายสุตตา นามสกุล ประทุมมาศ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๒๗ ที่อยู่ ๗๘ ม.๗ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอ
เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รหัสไปรษณีย์ ๖๗๒๗๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” ขณะนี้
อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา(ความ
ตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น(ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content
Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำ
การแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สัปดาห์

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

ตรวจแล้ว
14 ก.พ. 58

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนวิชาการ สถาบันภาษา มจร (สาขาสันติศึกษา) โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘
ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/๑๓ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.ดวงเพชร สมศรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นายสุดตา นามสกุล ประทุมมาศ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สันติศึกษา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๒๗ ที่อยู่ ๗๘ ม.๗ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอ
เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รหัสไปรษณีย์ ๖๗๒๗๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” ขณะนี้
อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา(ความ
ตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น(ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content
Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำ
การแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
จึงขออุทิศนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

๐๕๓๐/๑๕๖

15 กพ. 58

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนวิชาการ สถาบันภาษา มจร (สาขาสันติศึกษา) โทร ๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘
ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/จ๓ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘
เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระครูพิพิธปริยัติกิจ,ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นายสุตตา นามสกุล ประทุมมาศ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สันติศึกษา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๒๗ ที่อยู่ ๗๘ ม.๗ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอ
เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รหัสไปรษณีย์ ๖๗๒๗๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” ขณะนี้
อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา(ความ
ตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น(ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content
Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำ
การแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
จึงขออัญมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืไป

นางอเนก
[Signature]
๒๖ ก.พ. ๕๘

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

ภาคผนวก ข.

หนังสือขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ มีนาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร. บรรจบ บรรณรุจิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นายสุดตา นามสกุล ประทุมมาศ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๒๗ ที่อยู่ ๗๘ ม.๗ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๑๒๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ นายสุดตา ประทุมมาศ ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

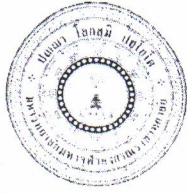
ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘ โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘
http://www.ps.mcu.ac.th

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนวิชาการ สถาบันภาษา มจร (สาขาสันติศึกษา) โทร. ๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/๑๒

วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร ผศ.สมหมาย ดุยอธรรมย์

ด้วย นายสุดตา นามสกุล ประทุมมาศ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๒๗ ที่อยู่ ๗๘ ม.๗ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอ
เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รหัสไปรษณีย์ ๖๗๒๗๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” ขณะนี้
อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ นายสุดตา ประทุมมาศ ได้ดำเนินการสัมภาษณ์
ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้
สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

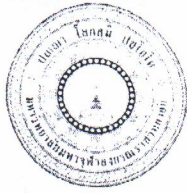
สาขาวิชาสันติศึกษา

ได้ออก

ออกโดย ผศ.สมหมาย

เวลา ๑๖.๐๐ น. วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๘

ดร.สมหมาย ดุยอธรรมย์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนวิชาการ สถาบันภาษา มจร (สาขาสันติศึกษา) โทร. ๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘
ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๑๒ วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร ดร.ศรีเพ็ญ จิตตะศรี

ด้วย นายสุดตา นามสกุล ประทุมมาศ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๒๗ ที่อยู่ ๗๘ ม.๗ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอ
เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รหัสไปรษณีย์ ๖๗๒๗๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” ขณะนี้
อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ นายสุดตา ประทุมมาศ ได้ดำเนินการสัมภาษณ์
ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้
สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

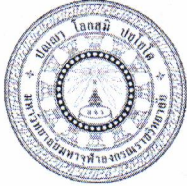
จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม
ขอรับทราบ
นายสุดตา ประทุมมาศ
นิสิต สาขาวิชาสันติศึกษา

ดร.ศรีเพ็ญ จิตตะศรี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ส่วนวิชาการ สถาบันภาษา มจร (สาขาสันติศึกษา) โทร. ๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖.๒/ ๑๒

วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน พระนิคม ขมจิตโต หัวหน้าฝ่ายพัฒนาศาสนาแคมป์สน

ด้วย นายสุดตา นามสกุล ประทุมมาศ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๔๐๕๐๒๗ ที่อยู่ ๗๘ ม.๗ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอก
เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รหัสไปรษณีย์ ๖๗๒๗๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษา
วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข” ขณะนี้
อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ นายสุดตา ประทุมมาศ ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่าน
เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้
สัมภาษณ์นิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานกับท่านโดยตรง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ต่อไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

อ.ดร.ไพฑูริย์ เกตุคุณ
รองอธิการบดี

ดร.วิมล ขมจิตโต

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.
แบบคำถามสัมภาษณ์

แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก
เพื่อการวิจัยในหัวข้อ “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญ
ของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข”

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้เพื่อสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับบทบาทของอาจารย์พร รัตนสุวรรณในฐานะผู้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน (มจร) จังหวัดเพชรบูรณ์ ในช่วงเดือนมกราคม- กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

๒. ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปศึกษาความเข้าใจในการนำเนินการของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน

๓. ผู้วิจัยเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเสียง

๔. แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกชุดนี้เป็นการสัมภาษณ์แบบให้ตอบบรรยายตามความเข้าใจมี ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่๑ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่๒ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้าใจบทบาทของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ในฐานะผู้ก่อตั้งศูนย์ พัฒนาศาสนาแคมป์สนเพื่อสร้างสังคมสันติสุข

ตอนที่๓ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะความรู้เพิ่มเติม

ขออนุโมทนาบุญและขอบคุณท่านที่ให้สัมภาษณ์มา ณ โอกาสนี้

นายสุดตา ประทุมมาศ
 นิสิตปริญญาโทสาขาวิชาสันติศึกษา

แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก
เพื่อการวิจัยในหัวข้อ “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทความสำคัญ
ของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ต่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข”

.....
แบบสัมภาษณ์นี้เป็นคำถามปลายเปิดให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถตอบคำถามได้ตามความ
เข้าใจโดยจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ-นามสกุล.....๒. เชื้อชาติ.....๓. อายุ.....
๔. เพศ.....๕. สถานภาพ.....๖. อาชีพ.....
๗. บทบาทที่เกี่ยวข้องกับอาจารย์พรรัตนสุวรรณ

.....
.....
.....

๘. บทบาทที่เกี่ยวข้องกับศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

.....
.....
.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้าใจบทบาทของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ และในฐานะผู้
ก่อตั้งศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน เพื่อสร้างสังคมสันติสุข

๑. ด้านสิ่งแวดล้อม

-มีแนวคิดอย่างไร.....

.....
.....

-มีอุดมการณ์อย่างไร.....

.....

.....

-แนวทางปฏิบัติอย่างไร.....

.....

.....

-ผลที่ปรากฏด้านสิ่งแวดล้อมอย่างไร.....

.....

.....

๒. ด้านการศึกษา

-มีแนวคิดอย่างไร.....

.....

.....

-มีอุดมการณ์อย่างไร.....

.....

.....

-มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร.....

.....

.....

-ผลที่ปรากฏด้านการศึกษาอย่างไร.....

.....

.....

๓. ด้านคุณสมบัติผู้นำ

-มีแนวคิดอย่างไร.....

.....

.....

-มีอุดมการณ์อย่างไร.....

.....

.....

-มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร.....

.....

-ผลที่ปรากฏด้านผู้นำเป็นอย่างไร.....

.....

.....

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

-มีแนวคิดอย่างไร.....

.....

.....

-มีอุดมการณ์อย่างไร.....

.....

.....

-มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร.....

.....

.....

-ผลที่ปรากฏเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร.....

.....

.....

๕. ด้านสังคม

-มีแนวคิดอย่างไร.....

.....

.....

-มีอุดมการณ์อย่างไร.....

.....

.....

-มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร.....

.....

.....

-ผลที่ปรากฏเกี่ยวกับสังคมเป็นอย่างไร.....

.....

.....

๖. ด้านเศรษฐกิจ

-มีแนวคิดอย่างไร.....

.....

.....

-มีอุดมการณ์อย่างไร.....

.....

.....

-มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร.....

.....

-ผลที่ปรากฏเกี่ยวกับเศรษฐกิจเป็นอย่างไร.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- ๑) ในความเห็นของท่านอาจารย์พร รัตนสุวรรณ มีบทบาทการเสริมสร้างสังคมสันติสุขที่โดดเด่นในด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สถานที่.....

ภาคผนวก ง.

ภาพกิจกรรม ของศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน
ตามวัตถุประสงค์ ของ อ.พร รัตนสุวรรณ

อาจารย์ พร รัตนสุวรรณ

ตำราสรรพวิทยา อ.พร รัตนสุวรรณ

อ.พร ได้สร้างสรรค์ตำรา และหนังสือไว้ให้ลูกศิษย์ ทั้งผู้ที่สนใจศึกษาในสิ่งที่ท่านศึกษา
ไว้ไม่ต่ำกว่า ๘๐ เล่ม ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง นี่เป็นเพียงบางส่วน
ที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลอ้างอิงในงานวิจัยครั้งนี้

แคมป์สนโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์

อ.นิคม อาคมจิตโต ประธานสงฆ์และหัวหน้าฝ่ายศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน
 รับสนองปณิธาน ท่าน อ.พร รัตนสุวรรณ ในการพัฒนาแคมป์สนให้เป็น
 ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนวันอาทิตย์ จากแหล่งเรียนรู้ ธรรมชาติในศูนย์อย่างต่อเนื่อง

อบรมเด็กนักเรียนค่ายคุณธรรม

ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน อ.พร รัตนสุวรรณ มุ่งเน้นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ อบรม
เยาวชนให้เป็นผู้มีธรรม ห่างไกลจากยาเสพติด

อบรมเด็กนักเรียนค่ายคุณธรรม

ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน อ.พร รัตนสุวรรณ มุ่งเน้นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ อบรม
เยาวชนให้เป็นผู้มีธรรม ห่างไกลจากยาเสพติด

รักษาวัดธรรม ประเพณีสงกรานต์

การเผยแพร่ศาสนา อ.พร รัตนสุวรรณ ท่านมุ่งให้ชุมชนได้เรียนรู้จากธรรมชาติ
ตั้งสะท้อนให้เห็นได้อย่างเด่นชัด จากการคงรักษาประเพณีสงกรานต์
ที่ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน ไว้อย่างลงตัว

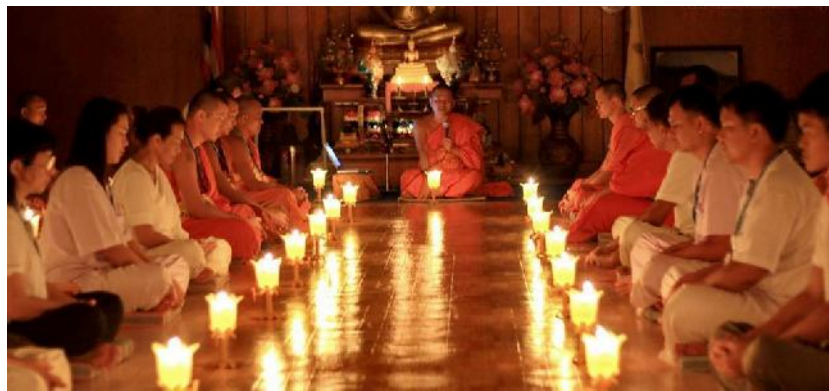

ป่าอุดม ชุมชนสมบูรณ์ สำนักวัชรธรรมชาติ

ศูนย์พัฒนาแคมป์สนได้มีโอกาสด้อนรับเพื่อนนิสิตปริญญาโท สาขาสันติศึกษา
และร่วมกันปลูกป่า ส่งผ่านไปสู่อุ่นชนรุ่นหลังให้รู้รักษาป่าไม้ ธรรมชาติ ให้สมกับที่ท่านรัก
ณ ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

ปฐมนิเทศนิสิต สันติศึกษา รุ่นที่ ๑
ณ ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

ปฐมนิเทศสันติศึกษา จุดเทียนลมหายใจสันติภาพ
ณ ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : นายสุดตา ประทุมมาศ
วัน/เดือน/ปีเกิด : ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๓
สถานที่เกิด : ๑๔๙/๒ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลตะเบา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐
ที่อยู่ปัจจุบัน : ๗๘ หมู่ที่ ๗ ตำบลทุ่งสมอ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๒๗๐
การศึกษา : ธรรมศึกษาชั้น เอก, นักธรรมชั้น เอก, พุทธศาสตรบัณฑิต
 สาขาเอกจริยศึกษา รุ่นที่ ๔๖ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประสบการณ์การทำงาน
 : พ.ศ. ๒๕๓๗ ฝ่ายปกครอง กรรมการโครงการสามเณรภาคฤดูร้อน
 วัดสิริรัตนาราม จ.เพชรบูรณ์
 พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นครูพระสอนศีลธรรมโรงเรียนวัดโพธิ์เรียง กรุงเทพมหานคร
 พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นอาจารย์สอนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มจร.
 กรุงเทพมหานคร
 พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นนิสิตทดลองปฏิบัติศาสนกิจโรงเรียนพุทธศาสนา
 วันอาทิตย์ มจร.
 พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นเลขาวัดโพธิ์เรียง (รักษาการ) เขตบางกอกน้อย กทม.
 พ.ศ. ๒๕๔๗ กรรมการคุมสอบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
 พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยฯ ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ธุรการ
 ประจำศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน
 พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นนักจัดการรายการวิทยุคลื่น FM ๑๐๐.๗๕ MHz
 ศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน
 พ.ศ. ๒๕๕๗ เจ้าหน้าที่นักจัดการงานทั่วไป
 ประจำศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สน
สถานที่ทำงาน : ประจำศูนย์พัฒนาศาสนาแคมป์สนเลขที่ ๒๐ หมู่ที่ ๔ ตำบลแคมป์สน
 อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๒๘๐